

Aposoro

Jesu täño biñamtä komeni komeni weñ patkuko unitäño manbiñam

Jesutä Munapik iniñ kirekta yänjuk

1-2 * Eruk, äma ärowani Tiofilus, man ño gäwera nadä;

Manbiñam pengän täñpäñ tamiñkuro uwä* ñode kudän täñkut; Imaka imaka Jesutä yäput peñpäñ täñkuko u ba ämawebe yäwetpäñ yäwoñärek täk täñkuko u kudup kudän täñkut. Imaka täñkuk ba yän yäpmän äbukken unitä päbä Nanitä yänikñat yäpmän äronkuk-ken u kudup kudän täñkut. Jesu uwä kunum gänäñ ärowayän keräp täñirän äma mani biñam yäpmän kuñatta yäpmän daniñkuko u ahän yämiñkuk. Ahän yämiñpäñ Munapik täño kehäromi terak epän man yäwetkuk. 3 * Eruk komi nadäñpäñ kumbuko u punin terak kadäni mäyap ahän yämiñpäñ paot täñirän kepma 40 ude tärenjuk. Ahän yämiñpäñ kudän mebäri mebäri täñirän bureni-inik kodak itak yän nadänkuñ. Kadäni kadäni ahän yämiñpäñ Anututä intäjukun it yämiñirän gämoriken iritta man yäwet täñkuk. 4 * Täñkañ kadäni kubä penta itkuñ-ken uken ñode yäwetkuk; In Jerusalem nämo peñpeñ kuneñ yäk. Ini ugän itkañ, iron Nantä tamikta yänkehärom

---

* **1:1-2:** Luk 1:3; Mak 16:19; Luk 24:49-51 * **1:1-2:** Manbiñam
Luktä pengän kudän täñkuko uwä miti wäpi Luk * **1:3:** Luk
24:36-49; Apos 10:41 * **1:4:** Luk 24:49; Jon 14:16-17; Apos 2:33

täwani täwetkuro ukenonita kaŋ itsämbut. ⁵ * Jontä ämawebe ume-inikpäŋ ärut yämik täŋkuko upäŋkaŋ kadäni keräpigän itkaŋ Anututä Munapikpäŋ api uwäktäŋ tamek yäŋ yäwetkuk.

⁶ * Eruk kadäni penta itkuŋ-ken uken aposoro unitä ŋode iwet yabäŋkuŋ; Ekäni, gäk kadäni ŋoken Rom gapman yäwat kireŋjiri Isrel ämawebe nintä bian itkumäŋo ude ninin keran api itne ba nämo? ⁷ * Ude iweräwä kowata ŋode yäwetkuk; Intä nadäkta yäŋ tamani uyaku, kepma ba kadäni Nantä iniken nadäk ärowani uterak peŋkuko u nadäneŋ. Upäŋkaŋ nämo. Kadäni ba kepma Nantä ini-tägän nadatak. ⁸ * Täŋpäkaŋ kämiwä Kudupi Munapiktä inken äpäŋpäŋ kehäromi tamänkaŋ näkŋo manbiŋam yäŋahäk äma api täneŋ. Täŋpäŋ inä näkŋo manbiŋam Jerusalem yotpärare-kentä yäŋahäŋ yäpmäŋ Judia ba Samaria komeken api kuneŋ. Yäŋahäŋ yäpmäŋ kuŋirä komeni komeni kudup api kuŋat morewek yäk.

⁹ * Jesutä man ude yäwet morewänkaŋ aposoro dapuri terak Anututä imagut yäpmäŋ kunum gänaŋ äronkuk. Äronjirän gubamtä uwäk täŋjirän ijiwä waŋkuŋ. ¹⁰ * Ijiwä wawäpäŋ doräŋpäŋ dapun pen täŋ irirä äma yarä tek paki nitek unitä bäräŋeŋ ahäŋ yämiŋkumän. ¹¹ * Ahäŋ yämiŋpäŋ yäwetkumän; Galili nanik in imata kunum terak dapun käreŋ täŋ itkaŋ? Jesu dapunjin terak kunum gänaŋ ärotak uwä ärotak udegän ittängän

---

* **1:5:** Mat 3:11   * **1:6:** Luk 24:21   * **1:7:** Mak 13:32   * **1:8:** Mat 28:19; Luk 24:48; Apos 2:32, 3:15; Apos 5:32   * **1:9:** Jon 6:62
 * **1:10:** Luk 24:4   * **1:11:** Mat 26:64; Luk 21:27

äneņi äpäņirän api käneņ yäk.

Judas täņo komenita äma kubä kaņ-ahäņkuņ

¹² * Täņpäkaņ iwaräntäkiyetä man ude nadäņpäņ Olip Pom peņpäņ äyäņutpeņ äpämaņ Jerusalem kuņkuņ. (Olip Pom uwä Jerusalem dubinken itak, ban nämo, 1 kiromita ude.) ¹³ * Eruk, Jerusalem äroņpäņ yot ini irani-ken äro itkuņ. U wäpi ñode; Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Batorom, Matiyu, Alfias täņo nanaki wäpi Jems, Saimon Selot yäņ iwerani, ba Jems täņo nanaki wäpi Judas.

¹⁴ * Äma udetä kadäni kadäni äbä kubä-kengän itpäņ Anutu-ken yäņapik täk täņkuņonik. Jesu täņo miņi wäpi Maria ukät webe ätu ba Jesutä iniken noriye penta itkaņ yäņapik täņkuņonik.

¹⁵ Eruk kepma kubä nadäkinik täņpanitä käbeyä täņkuņ. Ämawebe 150 ude bumik unitä itkuņ. Irirä Pitatä bämopi-ken akuņpäņ ñode yäwetkuk;

¹⁶ * Notnaye, bian Munapiktä intäjukun äma Devit magärirän Anutu täņo man kudän kubä täņkuko u Judas terak bureni ahäkta yäwani yäk. Man kudän täņkuko udegän Judas uwä iwan yäņ-yäkņat päbä yepmaņpäņ Jesu iņitkuņ.

¹⁷ Judas uwä ninkät nanik kubä ba epän nintä yäpumäņo udegän yäpuk yäk. ¹⁸ * Täņpäkaņ äma unitä waki täņkuko unita moneņ yäpuk. Moneņ upäņ kome suwaņkuk. Täņpäkaņ kadäni kubä kome suwaņkuk-ken maņutpäņ koki däpmäņ weņpäņ koki kudup kwawak abuņ yäk. ¹⁹ Ude täņirän Jerusalem yotpärare-ken nanik päke unitä

* **1:12:** Luk 24:50-53   * **1:13:** Mat 10:2-4   * **1:14:** Jon 6:42,

7:5   * **1:16:** Sam 41:9   * **1:18:** Mat 27:3-10

manbiŋam u nadəŋpəŋ kome u wəpi Nəgət Kome yəŋ yəŋkuŋ. (Nəgət Kome uwä iniken man terak Akeldama.) ²⁰ Təŋpəkaŋ man Sam kubäken ɲode kudän täwani;

Təhani u jop parirän ämatä yəpneŋtawä. Sam 69:25

Təŋpəkaŋ man kubä pen ɲode;

Äma kudupi kubätä komenita epän kaŋ yəpän yäk. Sam 109:8

²¹⁻²² * Pitatä ude yəŋpəŋ pen ɲode yəkgän təŋkuk; Eruk, Judas təŋo kome yəpmäka äma, nin ba Ekäni Jesu-kät kadäni kəroŋi penta kuŋarani kubä kaŋ kaŋ-ahäna. Jontä ume ärut imänkaŋ epäni yəput peŋkuk kadäni uken nin niwarän təŋpəŋ kuŋat yəpməŋ äbəŋirän kunum gənaŋ äroŋkuko äma kubä u kudup kaŋpəŋ nadəwani kaŋ kaŋ-ahäna yäk. Kaŋ-ahänakaŋ təŋkentəŋ nimənpəŋ Jesu kuməŋpeŋ akuŋkuko unitəŋo manbiŋami u yəŋahəŋitna kome kaŋ tokŋewän.

²³ Pitatä man ude yəwänkaŋ äma yarä yabəŋ ahəŋkuŋ. Kubä Josep-Basabas, wəpi kubä Jastus. Kubä wəpiwä Matias. ²⁴⁻²⁵ * Yabəŋ ahəŋpəŋä yəŋapik man ɲode yəŋkuŋ; Ekäni, gäk ämawebe kuduptagän təŋo bənep kəwani. Unita gäk äma yarä ɲoken nanik kubä netəpəŋ yəpməŋ dani-tan u niwoŋäreŋiri iwetpena Judas təŋo kome yəpməŋkaŋ aposoro epän kaŋ təŋpən. Judas uwä epäni peŋpəŋ kome waki ini pəŋku irekta biŋam yəŋ imani-ken kuŋkuko unita. ²⁶ Ude yəŋpəŋ mobä

* **1:21-22:** Jon 15:27   * **1:24-25:** Jon 2:25

pipiyawani kubä yäpmänkanjä kukñi äma kubäta iwoyänkuñ, kukñi äma kubäta iwoyänkuñ. Täñkan mañpä ärowäkan mañpäñä Matiasta iwoyänkuño unitä kwawak ahänkuk. Ude tänpänkan aposoro 11 ukät kuñatta tenkuñ.

2

Munapiktä nadäkinik tänpäni terak äronkuk

¹ * Tänpän kepma Jesutä kumbuko unitä päbä kepma 50 ude tärenjirän Juda täño orekirit kubä wäpi Pentikos ahänkuk. Ahänjirän Jesuta nadäkinik tänpäni ämawebe yot kubä-kengän irirä imaka kubä ahän yämiñirän nadänkuñ; ² Pengänä mämä täni pähap kubä, mänit mämä pähap ude kunum gänañ naniktä yot itkuñ-ken u ahänkuk. Ahänjirän nadänpäñ dapun tänpän yabänkuñ; ³ * Imaka kubä kädap mebet udewani unitä imätkan äma kubäkubä terak ijin yäpmän kuñirä. ⁴ * Ijinirä Ekäni täño Munapiktä ämawebe kubäkubä terak äronkuk. Munapiktä ämawebe terak äronkan meni tänpidäm tänjirän uterakgän man kotäk mebäri mebäri yänkuñ.

⁵ Kadäni ukengän Juda ämawebe Anutu oran imani mäyap kome uken-uken naniktä abä Jerusalem yotpärare-ken itkuñ. ⁶ Itkan mämä pähap u nadänpäñä Munapiktä äpä mämä tänkuk-ken ugän abä tokneñ moreñkuñ. Abä tokneñ morenpän nadänkuñ; Jesuta nadäkinik tänpäni ämawebetä ämawebe päke äbuño unitäño man kotäk iniken iniken terak yänjirä nadänpäñ nadäwä

---

* **2:1:** Wkp 23:15-21; Lo 16:9-11 * **2:3:** Mat 3:11 * **2:4:** Apos 4:31; Apos 10:44-46; Apos 19:6; Mak 16:17

inide kubä täņkuk. ⁷* Nadäņpäņ nadäwätäk pähap täņpäņ jäkjäk yäņkuņ. Jäkjäk yäņpäņ yäņkuņ; Ai! Äma ŋowä Galili komeken nanigän. ⁸ Upäņkaņ jide täņpäņ nininken nininken man terak yäņirä nadäkamäņ? Ninä kome kubäken nanigän nämo. ⁹⁻¹⁰* Nin ätu Patia nanik, ätu Midia nanik, ätu Elam nanik, ätu Mesopotemia nanik, ätu Judia nanik, ätu Kapadosia nanik, ätuwä Pontus nanik, ätu Esia nanik, ätu Frikia nanik, ätu Pamfilia nanik, ätu Isip nanik, ätu Libia kome Sairini yotpärare-ken nanik, ätu Rom nanik yäk. ¹¹ Rom nanik uwä Juda äma bureni ba äma ätu Juda nanik täņo kädet iwarani. Täņpäņ äma ätu Krit nanik, Arebia nanik yäk. Ninä kome uken-uken nanik upäņkaņ äma itkaņ ŋo Anutu täņo täktäki inipärik kubä unitäņo manbiņam nininken nininken man terak yäņahäņirä nadäkamäņ! yäk. ¹² Ude yäņpäņ kikäņtäpäņ-nadäwätäk bumta täņkuņ. Nadäwätäk täņpäņ ini-tägän man yäņpäņ-nadäk ŋode täņkuņ; Wära! Ŋo jide ahätäk? ¹³ Ude yäņirä äma ätutä yäņärok man ŋode yäņkuņ; Ude nämo! yäk. U wain ume taņi naņpäņ nadäk-nadäki paoräkaņ man ŋo yäkaņ yäk.

Pitatä man mebäri yäņahäņpäņ yäwetkuk

¹⁴ Ude yäņirä Pitakät noriye 11 ämawebe inamiken akuņpäņ Pitatä gera terak ŋode yäwetkuk; Juda nanik in ba ämawebe päke uken-uken nanik äbäņo Jerusalem yotpärare-ken itkaņ ŋo in juku peņirä imaka ahätäk ŋonitäņo mebäri täwera nadäwut; ¹⁵ In äma itkamäņ ŋo wain ume naņkaņ täņguņguņ täkamäņ yäņ nadäkaņ, upäņkaņ nämoinik yäk.

* **2:7:** Apos 1:11   * **2:9-10:** 2Ti 1:15

9'kirok tamimaŋ apiinik täyak ɲopäŋkaŋ jide täŋpäŋ täŋguŋguŋ täkamäŋ? ¹⁶ Nadäkaŋ? Imaka ahäŋirän kakaŋ ɲonita profet biani kubä wäpi Joeltä ɲode yäŋahäŋkuk;

17 Anututä ɲode yäyak; Tärektärek kadäni-kenä Munapikna ämawebenaye kuduptagänta kireŋ yämiŋjira kudän mebäri mebäri api pewä ahäneŋ yäk.

Äpetjiye nanaktä näkɲo mena jinom yäpmäŋpäŋ api yäŋahäk täneŋ.

Ba gubaŋitä kudän kudupi ayäbu ude api käneŋ,

Ba ämawebe tägawanitä näkɲo kudän dāpmonken api yabäk täneŋ.

18 Bureni, kadäni uken näkɲaken Munapik epän ämawebenaye terak imaka, api piŋ yäbaret yäk.

Piŋ yäbarira unitä mena jinom yäpmäŋpäŋ api yäŋahäk täneŋ yäk.

19-20 Täŋkaŋ Ekäni täŋo kadäni pähap, iniken mebäri säkgämän kwawak pewän ahäwayäŋ täyak u nämo ahäŋirän näk kudän kudupi mebäri mebäri kunum gänaŋ ba kome terak api pewa ahäneŋ yäk.

Nägät, kädäp mebet, ba gupe pähap api ahäneŋ yäk. Edaptä bipmäŋ urani api täŋpek. Ba komepaktä nägätgämän ude api peŋyänewek.

21 * Kadäni uken äma kubätä Ekänitä täŋkentäŋ namän yäŋkaŋ gera yäŋirän Ekäni uwä imagutpäŋ tewän inita biŋam api irek yäk. Jol 2:28-32

---

* **2:21:** Rom 10:13

22 * Ude yänpäñ Pitatä yäwetkuk; Eruk Isrel ämawebe, näkä man ätu täwera nadäwut; Jesu Nasaret yotpärare-ken nanik unita täwerayäj. Anututä kehäromi imiñirän in bämopjin-ken itpäñ epän kehäromi nitek ba kudän kudupi Anutu-ken nanik täñirän kañpäñ nadäñkuñ. Kudän täñkuko unitä mebärini yäñahäñirän u Anututä iniñ kireñpewän äpuk yäj kañpäñ nadäñkuñ. 23 * Uwä Anututä nadäñirän patkuko ude, ba yäñtäreñ imiñkuko udegän, ketjin terak äronirän intä iwan täñ imiñkuñ. Inä Anututa nämo nadäñ imanita iniñ kireñirä päya kwakäp terak utpewä kumbuk. 24 * Upäñkañ Anututä äma uwä kumbani-ken nanik äneñi yäpmäj päñaku teñkuk. Anututä nadäwän patkuko ude kumäj-kumäñtä äma u täga injitnañi nämo unita kumäj-kumäj täño komi pähap u ketäreñ imiñkuk. 25 Täñkañ unitagän Devittä man ñode yäñkuk;

Näk Ekäni kakinik täñpäñ nämo kakätäk täyat.

U kadäni kadäni dubina-ken it täyak unita imaka kubätä näk täga nämo täñpewän umuntäwet yäk.

26 *Unita bänepnatä gäripi nadäñpäñ menatä oretoret pähap täyak yäk.*

Ba gupna imaka, Anututä täñ namayäj täyak unitagän pidäm täyak yäk.

27 * *Täñpäkañ kudupi ämaka näk nabäj äwaräkuk täñiri kumäj-kumäj komeken itpäñ nämo api parawet yäk.*

---

* 2:22: Jon 3:2   * 2:23: Apos 4:28; 1Pi 1:20   * 2:24: Apos 3:15
 * 2:27: Apos 13:35

28 *Nämoinik, gäkä irit täño kädet näwojärenkuno unita dubika-ken itkañ bänep oretoret terak api kuñaret yäk.* *Sam 16:8-11*

29 * Notnaye, Devittä man ude yänkuko unita oranin Devit täño manbiñam kwawak ñode täwera nadäwut; U kumbänpäñ äneñkuñ. Unitäño awañ uwä ninken ño pen itak yäk. 30 * Upänkañ Devit ini uwä profet itkuko unita ñode nadänjuk; Anututä oranaye äbotken nanik kubä kañ-ahäwänkañ intäjukun äma näkä itat ude irekta api tewek yän nadänjuk. Anututä ude täkta ini wäpi terak yänkehärom tañkuko unita ude nadänjuk.

31 * Ude nadänpäñ mebäri-ken umu Kristo täño akukakukita yänjuk. Mebäri unita ñode yänjuk; Anututä kañ-äwaräkuk täñirän kumän-kumän komeken itpäñ nämo api parawek yäk. 32 * Eruk, Jesu uwä Anututä kumbani-ken nanik yäpmän päñaku teñirän nin kudup dapunintä kañkumän.

33 * Täñpäñ äronjukko Anutu täño keru bure käda wäpi biñam ikek itak. Itkañ Munapik ninta biñam yän nimani u Jesutä Nani-ken nanik yäpmänpäñ piñ nibatak ño yäk. Piñ nibatak unitäño mebäri kañpäñ nadäkañ ño. 34-35 Täñpäkañ Devit ini uwä kunum gänañ nämo äronjuk. Mangän ñode yänjuk;

Ekänitä näkño ekänina iwetkuk;

Abä ketna bure käda iriri iwankaye äbot gämotka-kengän kañ yepmañpa yäk. *Sam*

---

* 2:29: 1Kin 2:10; Apos 13:36   * 2:30: 2Sml 7:12; Sam 89:3-4;
 Sam 132:11   * 2:31: Sam 16:10   * 2:32: Apos 1:8   * 2:33:
 Apos 1:4, 7:55-56

110:1

36 * Unita Isrel ämawebe in kudup nadäkinik ñode täñput; Inä Jesu päya kwakäp terak utkuño u Anututä iwoyäñpäñ Ekäni intäjukun-inik irekta tenkuk. Ba Jesu u Kristo, ämawebenaye yämagurekta iwoyäwani ubayäñ yäñpäñ yäñkwawa tañkuk yäk.

Ämawebe mäyaptä bänepi sukurenkun

37 * Täñpäkañ Pitatä man yäñkuko uwä ämawebe bänepi yäpurinik täñpäpäñ Pitakät aposoro ätu ñode yäwetkun; Eruk notniye, nin jide tänayäñ? 38 * Yäñirä Pitatä yäwetkuk; In kuduptagän injin injin bänepjin sukurewäkañ Jesu Kristo wäpi terak ume ärut tamiñirä momijin kañ paorän yäk. Ude täñirä Anututä Kudupi Munapik, bänep ironita api tamek yäk. 39 * Imata, bian Ekäni Anutunintä injinta ba nanakjiyeta ba ämawebe komeni komeni it yäpmäñ kukañ u inita yämagurayäñ täyak u kuduptagän Kudupi Munapik tamikta yäñkehärom tañkuk yäk.

40 * Pitatä man ätukät yäpurärätpäñ umun man ba jukuman ñode yäwetgän täñkuk; Inä äma waki täñpani äbot ño kowata yäpnayäñ täkañ uwä yabäñ umuntañ yepmanpeñ äbäñirä tämagutnayäñ yäk.

41 * Täñpäkañ kepma ugän ämawebe 3000tä Pitatä Jesu täño manbiñam yäwerirän nadäñpäñ iyap täñirä ume ärut yämiñirä Jesu täño äbotken yäput penkun. 42 * Ude täñpäñ aposorotä Jesu täño kädet niwetpäñ niwonärewut yäñpäñ nadäkinik täñpani

* 2:36: Apos 5:30-31 * 2:37: Luk 3:10,12; Apos 16:30 * 2:38: Luk 24:47; Apos 3:19 * 2:39: Ais 57:19 * 2:40: Lo 32:5; Plp 2:15 * 2:41: Apos 2:47, 4:4; Apos 5:14 * 2:42: Apos 20:7

päke unitä ehutpäñ kepmäni kepmäni abä kubäkengän it täñkuñonik. Täñpäñ bänep kubägän terak täñkentäk kowata kowata täñpeñ kuñatkañ kubäkengän itpäñ käräga* nañit Anutu-ken yäñapik epän täñit täk täñkuñonik.

Bänep kubägän täñpäñ säkgämän itkuñ

⁴³* Kadäni uken aposorotä kudän kudupi ämatä tänañi nämo täñit, Anutu täño kehäromi kwawak pewä ahäñirä ämawebe mäyaptä Anututa nadäwä inide kubä täñkuñ. ⁴⁴* Täñpäkañ nadäkinik täñpani päke unitä änok kubägän itpäñ tuñum imaka kudup uwä nin kuduptagän täño yäñ nadänpäñ täñkentäk kowata kowata täk täñkuñonik. ⁴⁵ U komeñi ba tuñumi äma ätuta yäñiñ kireñpäñ moner yäpmäñpäñ noripaki kubä imaka kubäta wäyäkñewänä täñkentäñ imik täñkuñonik. ⁴⁶* Täñpäñ kepmä kepmä kudupi yot gänañ äro kubäkengän itpäñ Anutu iniñoret täñkuñonik. Täñkañ ketem ba käräga uwä, yot kubäkubäken penta itpäñ bänep kubägän peñpäñ oretoret terak nak täñkuñonik. ⁴⁷* Täñkañ kadäni kadäni Anutu wäpi yäñpäñ iniñoret täñkuñonik. Säkgämän ude kuñarirä ämawebe kuduptä gäripi nadäñ yämik täñkuñonik. Täñpäkañ kepmäni kepmäni Ekänitä epän täñirän ämawebe ätu bänep sukureñpäñ Anututa biñam täñpäñ nadäkinik täñpanitä äbotken yäpurärät täñkuñonik.

* **2:42:** Kärägata yäyak uwä Ekäni täño däkum naknakta yäyak

* **2:43:** Apos 5:11 * **2:44:** Apos 5:12, 6:8; Apos 4:32-35 * **2:46:**

Luk 24:53 * **2:47:** Apos 2:41, 6:7; Apos 11:21,24

3

Pitatä äma kubä yäpän tägaŋkuk

¹* Eruk kadäni kubäta Pita kenta Jon kudupi yot gänaŋ ärodayäŋ kuŋkumän. U Anutu-ken yäŋapik man yäkyäk kadäni, 3'kirok bipäda kuŋkumän.

²* Kuŋpäŋä kuŋkumän; Äma kubä, miŋitä inide kwäyähäneŋ bäyaŋpäŋ tewani u irirän. Äma uwä kepma kepma noriyetä yäŋikŋat yäpmäŋ päŋku kudupi yot täŋo yäma kubä, wäpi Yäma Säkgämän uken tek täŋkuŋonik. Tewäkaŋ äma unitä ämawebe kudupi yot gänaŋ äroŋirä yabäŋpäŋ monenŋa ketkewat täŋkukonik. ³ Eruk Pita kenta Jon kudupi yot gänaŋ äroŋirän äma kwäyähäneŋ täŋpani unitä yabäŋpäŋ monenŋa yäŋapiŋkuk. ⁴* Yäŋapiŋirän Pita kenta Jontä kaŋ täpäneŋpäŋ Pitatä man ŋode iwetkuk; Nibä! yäk. ⁵ Yäwänä äma unitä imaka kubä käwep namida yäŋ yäkamän yäŋkaŋ dapun täropigän yabäŋkuk. ⁶* Täŋirän Pitatä iwetkuk; Näk moneŋ nämo upäŋkaŋ imaka kubä näkken itak u täga gamayäŋ. Uwä ŋode; Jesu Kristo Nasaret nanik unitäŋo wäpi terak ŋode gäwetat; Gäk pidäm taŋpäŋ akuŋkaŋ ku! yäk.

⁷ Ude iwetpäŋ Pitatä äma kwäyähäneŋ täŋpani unitäŋo keru bure käda inŋitpäŋ täŋkentäŋ imiŋpäŋ päŋaku teŋkuk. Teŋirän uterakgän äma unitäŋo gukuri kuroŋi kehärom taŋkuŋ. ⁸* Ude täŋpäŋ pidäm taŋpäŋ akuŋpäŋ kuŋat yabäk-yabäk täŋkuk. Täŋkaŋ Pita Jon-kät kuŋkaŋ äma unitä täŋoret terak kumaŋ Anutu wäpi iniŋ orettäŋ kudupi yot

---

* **3:1:** Apos 10:3,9,30   * **3:2:** Jon 9:1; Apos 14:8   * **3:4:** Apos 14:9
 * **3:6:** Apos 3:16, 4:10; Apos 16:18   * **3:8:** Jon 5:14; Apos 14:10

yewa gänaŋ äronkuŋ. ⁹⁻¹⁰ Äma u akumaŋ kuŋatkaŋ Anutu wäpi iniŋ orerirän ämawebetä kaŋpäŋ ŋode nadänkuŋ; Äma ŋo kwäyähäneŋ täŋpani Yäma Säkgämän-ken monenŋta yänjapiwani ukeno! yäk. Ude kaŋpäŋ nadäwä inide kubä täŋpöpäŋ jäkjäk yänkuŋ.

Pitatä kudupi yot gänaŋ manbiŋam yänahänkuk

¹¹ Täŋpäkaŋ ämawebe päke u biŋam u nadänkaŋ kikuŋutpäŋ bäräneŋ kumaŋ kudupi yot täŋo bägup moräki wäpi Solomon täŋo bägup, Pita Jontä itkumän-ken u kuŋpäŋ kaŋkuŋ; Äma kwäyähäneŋ täŋpani unitä Pita kenta Jon kerigän yäpmän wädänkaŋ irirän. ¹² Ämawebetä bäräneŋ äbänjirä yabänpäŋ Pitatä yäwetkuk; Isrel ämawebe, imaka dapunjin-ken ahätak ŋonita imata kikuŋutpäŋ-nadäwätäk täkaŋ? Ba dapun taŋi imata nibäkaŋ? In nekta ŋode käwep nadäkaŋ; Iniken kehäromi terak, ba ini äma siwoŋi unita äma ŋo yäpän tägawäpäŋ tewän kuŋatak ŋo. Ude nämo! ¹³ * Oranin Abraham, Aisak ba Jekop täŋo Anututä epän ämani Jesu unita wäpi biŋam ärowani imiŋkuk. Imiŋkuko upänkaŋ inä äma u iwan keru terak teŋkuŋ. Täŋpäkaŋ kadäni Pailattä jop tewa kwän yän yänjirän intä nämoinik yän yänpäŋ Jesuta mäde ut imiŋkuŋ. ¹⁴ Jesu u kudupi, siwoŋi-inik upänkaŋ intä unita bitnäŋpäŋ Pailat iweräpäŋ äma kumän-kumän urani kubä jop tewän kuŋkuk yäk. ¹⁵ * Bureni! Inä irit täŋo mäheŋi urä kumbukopän Anututä kumbani-ken nanik yäpmän päŋaku

* **3:13:** Kis 3:6,15; Mat 22:32; Luk 23:13-25; Apos 2:23, 7:32

* **3:15:** Apos 1:8, 2:36; Apos 4:10

kwawak penjirän kaŋkumäŋo u täwet ahäkamäk yäk. ¹⁶ Täŋpäkaŋ Jesu u, unita nadäkinik täŋpäŋ wäpi biŋam kehäromi terakgän äma intä kaŋpäŋ nadäwani ŋokeŋo tägatak yäk. Bureni, nadäkinik Jesutä pewän ahäk täkaŋ unitä äma dapunjin-ken itak ŋo yäpän tägakaŋ.

¹⁷ * Upäŋkaŋ notnaye, in ba watä ämajiyetä mebärini nämo nadäwä tärewäpäŋ Jesuta kädet ude täŋ imiŋkuŋ yäŋ nadätat. ¹⁸ * Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ ŋode nadäwut; Anututä bian profet kudup meni terak iniken iwoyäwani Kristotä komi nadäŋpäŋ api kumbek yäŋ yäŋahäk täŋkuk. Eruk, kudän intä täŋ imiŋkuŋo uterak Anututä täŋpewän iniken man biani u bureni ahäŋkuk. ¹⁹ * Unita in bänep nadäk-nadäk waki u mäde ut imiŋpäŋ bänepjin sukurenpäŋ Anutu-ken kut! Ude täŋjirä Anututä momijin täga api ärut tamek yäk. ²⁰ Ba Ekäni ini uwä bämopjin-ken it tamiŋpäŋ api täŋpidäm taŋ tamik täŋpek. Ba Jesu, Anututä äma in wakiken nanik tämagutta bian iwoyän tamiŋkuko u imaka, api tamek yäk. ²¹ Täŋpäkaŋ apiŋowä Jesu kunum gänaŋ itkaŋ kadäni Anututä imaka imaka kudup täŋkodak takta penkuko, kadäni unita itsämäŋtak. Kadäni unita bian Anututä iniken profet kudupiniye u meni terak yäŋahäŋkuk. ²² * Täŋpäkaŋ bian profet udewani kubä wäpi Moses unitä ŋode yäŋkuk; Anutu Ekänijin unitä notjinpak kubä profet näk ŋodewani ahäkta api iwoyäwek yäk. Äma u ahäŋpäŋ man kädet täwerirän nadäŋpäŋ inä unitäŋo meni jinom ugän kaŋ iwarut yäk. ²³ Täŋ,

* **3:17:** Luk 23:34; 1Ti 1:13   * **3:18:** Luk 24:27   * **3:19:** Apos

2:38   * **3:22:** Lo 18:15,18-19; Apos 7:37

äma kubätä profet unitäño mani nämo burami-wayän täko uwä Anututä yäpmänj daninpäñ inigän tewän päñku kumänpäñ paotiniñ api täñpek yän yänjuk.

²⁴ Bureni, profet biani Anutu täño manbiñam yänhäk täñkuño u, Samuel-ken yäput penkañ u mädeni-ken profet ätu ahänj yäpmänj äbuño u kudup-tagäntä äma udewani kubä kome terak api ahäwek yän yänkuñ. Eruk bian ude yänkuño kadäni u ahätak ño yäk. ²⁵* Imaka tägatäga Anututä tamikta profet meni terak yänkehärom täñpäñ oraniye-kät topmäk-topmäk kubägän täñkuko, in u yäpmäktä biñam täkañ yäk. Nadäkañ? Anutu uwä orajin pähap Abraham ñode iwetkuk; Gäkño orañka kubä terak ämawebe äbot komeni komenita iron pähap api täñ yämet yäk. ²⁶* Eruk, Anututä epän ämani u iwoyänpäñ iniñ kireñpewän kome ño terak inken jukun ahänjuk. Epän ämani uwä Abraham ba profet ätutä ude api ahäwek yän bian yänkuño ude. Täñpäkañ iron pähap api täñ yämet yän Abraham iwetkuko u ñode; In kubäkubätä kädet wakiwaki u penpäñ bänepjin sukurewut yänpäñ täñkentän tamikta epän ämani u tewän äpuk yäk.

4

Pita kenta Jon komi yotken yepmanjuk

¹* Eruk Pita kenta Jon ämawebe manbiñam yäwerirän bämop äma ätukät äma Satyusi äbotken nanikkät kudupi yot täño watä äma unitäño intäjukun äma unitä ahänj yämiñkuñ. ²⁻³** Äma yarä

* **3:25:** Stt 22:18; Gal 3:8   * **3:26:** Apos 13:46   * **4:1:** Luk 22:4,52
* **4:2-3:** Apos 23:8   * **4:2-3:** Apos 3:1

uwä ämawebe manbiŋam ŋode yäwet täŋkumäno unita kokwawak nadäŋ yämiŋkuŋ; Jesu uwä kumbani-ken nanikpäŋ kodak taŋpäŋ akuŋkuko unita ämawebe kumbani udegän api kodak taŋpeŋ akuŋ moreneŋ. Man ude yäwerirän nadäŋpäŋ Pita kenta Jonta kokwawak nadäŋpäŋä manken yepmanayäŋ nadäŋkuŋopäŋ kome bipänpäŋ kwep kaŋ yänpäŋ yepmäŋitpäŋ jop komi yotken päŋku yepmaŋpä patkumän. ⁴ * Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ ämawebe mäyaptä Jesu täŋo manbiŋam nadäŋ morenpäŋ Jesuta nadäkinik täŋ imiŋkuŋ. Täŋpakaŋ kepma uken ämawebe mäyap-inik Jesuta nadäkinik täŋpäŋ Jesu täŋo äbotken yäput-peŋirä äbot u 5,000 ude täŋkuk. Täŋpakaŋ äbot 5,000 uwä äma ekäni-gänpäŋ daniwani, webe ironikät nämo.

Pita kenta Jon manken itkumän

⁵ Eruk patkuŋo yäŋewänä Juda äma ekäni ekäni, ba watä ämakät Parisi äma unitä Jerusalem yotpärare-ken käbeyä täŋkuŋ. ⁶ Käbeyä täŋkuŋo uwä bämop äma intäjukun täŋpani wäpi Anas, Kaifas, Jon, Aleksada ukät nägät moräkiye ätukät käbeyä bok täŋkuŋ. ⁷ * Käbeyä täŋpäŋ Pita kenta Jon u yäŋ-yäknjat päbä yepmaŋpäŋ yäwet yabäŋkuŋ; Ek imataken kehäromi upäŋ yäpmäŋkaŋ imaka u täŋkumän? Ba netä wäpi terak täŋkumän?

⁸ * Eruk, Kudupi Munapiktä Pita uwäk täŋjirän ŋode yäwetkuk; Isrel ämawebe täŋo äma ekäni ekäni ba watä äma, ⁹ in nektä äma kwäyähäneŋ täŋpani täŋkentäŋ imiŋkumäko unita yänpäŋ ba niwet yabäkaŋ? Ba jide täŋpäŋ äma unitä tägaŋpeŋ

---

* **4:4:** Apos 2:41   * **4:7:** Mat 21:23   * **4:8:** Mat 10:19-20

kuŋkuko unita nadäna yänpäŋ yäkaŋ? ¹⁰* Mebäri unita nadänayäŋ yäwäwä in ba Isrel ämawebe kudup ŋode täwera nadäwut; Jesu Kristo, Nasaret nanik u wäpi terak äma kwäyähäneŋ täŋpani u tägaŋpeŋ akumaŋ kuko apiŋo inamjin-ken itak ŋo yäk. Tänpäkaŋ Jesu u intä bian initpäŋ päya kwakäp terak utkuŋ. Täŋkuŋo upäŋkaŋ Anututä kumbaniken nanikpäŋ äneŋi yäpmäŋ päŋaku teŋkuko kodak itak yäk. ¹¹* Jesuta man ŋode kudän täwani pätak;

Bek yot täŋpanitä kawä wawäpäŋ maŋpä kuŋkuŋo upäŋkaŋ apiŋo bek bämopi kehäromi intäjukun ude itak.
Sam 118:22

Eruk bek bämopi u Jesu. ¹²* Nadäkaŋ? Kome terak nanik äma kubätä waki keriken nanik täga nämo api nimagurek. Nämoinik! Jesu u kubägänpäŋ komen ämawebe nin nimagurekta iniŋ kirewani.

Äma täŋo man nämo buramine

¹³ Pitatä ude yäŋirän äma ekäni ekäni unitä nadäwätäk pähap täŋkuŋ. Pita kenta Jon uwä nadäk-nadäk yot gänaŋ nämo ärowani. U äma jopigän upäŋkaŋ umunkät nämo, man kehäromigän yäŋahäŋirän yabänpäŋ-nadäwä inide kubä täŋkuk. Tänpäŋ bian yarä uwä Jesu-kät kuŋarirän yabäŋkuŋo upäŋ nadänpewä kuŋkuk. ¹⁴ Tänpäkaŋ äma kwäyähäneŋ täŋpani u imaka, gupi tägaŋkuko u bok wädäŋirän yabänpäŋ kowata man kubä yäwetta wäyäkŋewä wawäpäŋ peŋkuŋ.

¹⁵ Kowata yäwetta wäyäkŋewä wawäpäŋ Pita kenta Jon yäŋ-yawat-pewä käbeyä peŋpäŋ yäman

* **4:10:** Apos 3:6,13-16   * **4:11:** Mat 21:42   * **4:12:** Mat 1:21

pänku irirän inigän itkanj ñode yänpäñ-nadänkuñ;
 16 * Nin äma yarä ñonita jide tänayän? Kudän
 kudupi inipärik kubä täñirän Jerusalem naniktä
 biñam kudup nadänj morekanj yäk. Unita nintä
 nämo täñkumän yänj äwo täga nämo yäne. 17 Man
 unitä komeni komeni kuñat moreñirän kudup
 nadänj moreneño ujeta äma yarä u umun man
 yäwetpena äma unitäño wäpi terak ämawebe
 wari yänghänpäñ yäwetdenjawä yäk. 18 * Eruk,
 ude yänpäñ Pita kenta Jon yänpewä äbänpäñ
 ñode yäwetkuñ; Ek Jesu wäpi terak äma äneñi
 yäwetpäñ yäwoñarek nämoinik tädenj yäk. 19 * Ude
 yänjirä kowata ñode yäwetkumän; Injin kanpäñ
 nadäwut yäk. In täño man buramiñkanj Anutu täño
 man pekta Anututä nadäwän tagawek ba nämo?
 20 Imaka kanpäñ nadäk täñj yäpmänj äbumäko u
 käbop täga penañi nämo yäk. 21-22 Ude yäwänä
 eruk Juda äma ekäni ekänitä äma yarä u bäräpi
 u ba u yämikta nadäk kubä nämo yäpuño unita
 äneñi jop yäjiwät-inik täñpäñ penj yäwet-pewä
 kuñkumän. U imata, äma kwäyähäneñj täñpani
 u tagawani bumik, obañ 40 ude irepmiranipänj
 yäpän tagañkuko unita ämawebe päke unitä kanpäñ
 nadänkuñ; Ñowä Anutu-ken nanik kudän kudupi
 kubä yänj nadänpäñ Anutu iniñoret täñkuñ.

Anutu täño äboriyetä Anutu-ken yänjapinkuñ

23 Eruk, Pita kenta Jontä ekäni ekäni täño käbeyä-
 ken naniktä äpämäñj äbot täñpani noriye-ken
 kuñkumän. Täñpäñ bämop äma intäjukun täñpani-
 kät Juda täño ekäni ekänitä man yäwetkuño u

---

* 4:16: Jon 11:47 * 4:18: Apos 5:28,40 * 4:19: Apos 5:29

kumän yäwetkumän. ²⁴* Yäwerän nadänpän bänep nadäk-nadäki kubä-kengän penpän Anutu-ken oretoret terak ñode yänpiñkuñ; Ekäni pähap, gäk kunum, kome, gwägu pähap ba imaka mebäri mebäri uterak itkañ u kudup yänjiri ahänkuñ. ²⁵ Tänpäkañ Kudupi Munapikka iniñ kireñpewi unitä oranin pähap Devit, watä ämaka meni tänpidäm tañjirän man ñode yänkuk;

*Äma äbori äbori imata kokwawak tañi nadäk täkañ?
Ba ima mebärita tänpäwak täkta man topmäk
täkañ? Upänkañ täga nämo api täneñ.*

²⁶ *Tänpän komeni komeni täño intäjukun ämatä
käbeyä tänpän Ekäni ba iwoyäwani Kristota
iwan täñ yämikta man yänpän-nadäk täk täkañ.
Sam 2:1,2*

²⁷* O Anutu, Devit täño man uwä bureni ahänkuk. Jerusalem yotpärare ñoken Herot kenta Pailat-kät Isrel äma ätu, ba guñ äbotken nanik ätu unitä kudupi epän ämaka Jesu iwoyänkuno u utta käbeyä tänpän man topuñ. ²⁸* Tänpäkañ gäkñaken nadäk-nadäkka ba kehäromikatä ude kañ ahäwän yän tawañ bian penkuno udegän iwatpän täñkuñ. ²⁹* Unita Ekäni, umun man ämatä niwet täkañ u yabänpän-nadänpän watä ämakaye nin ño tänpidäm tañ nimiñiri manka bätakigän yänahäk täkana! ³⁰ Tänpäkañ kehäromika kañ niwoñäre. Gäk ketkatä käyäm ikek yäpmän päñaku kañ yepmañ. Ba

* **4:24:** Kis 20:11; Neh 9:6; Sam 146:6
23:7-11; Apos 3:13

* **4:28:** Apos 2:23

* **4:27:** Mat 27:1-2; Luk
* **4:29:** Efe 6:19

kudupi epän ämaka Jesu u wäpi terak kudän kudupi mebäri mebäri kaŋ tä.

³¹ * Eruk, yäŋapik man ude yäŋpäŋ irirä yot käbeyä itkuŋo unitä kwainkuk. Täŋpäkaŋ Kudupi Munapiktä äbot täŋpani u kudup uwäk täŋjirän u punin terak Anutu täŋo man gwäk pimiŋpäŋ bätakigän yäŋahäk täŋkuŋ.

Äbot täŋpanitä bänep kubägän terak kuŋatkun

³² * Täŋpäkaŋ nadäkinik täŋpani kuduŋtagän bänep kubägän peŋkuŋ. Täŋpäŋ imaka pat yämiŋkuŋo u näkŋo-gäkŋo yäŋ nämo yäŋkuŋ. Nämo, imaka kudup pat yämiŋkuŋo u nin kudup täŋo yäŋ yäk täŋkuŋ. ³³ * Täŋpäkaŋ aposoroniyetä Ekäni Jesu kumbani-ken naniktä akuŋkuko unitäŋo manbiŋam man ba kudän kehäromi terak yäŋahäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. Täŋjirä Anutu täŋo orakorakitä bämopi-ken taŋi tokŋeŋ patkuk.

³⁴ * U bämopi-ken kubätä jäwäri nämo kuŋatkuk. Epän tobät ba tuŋum ikek itkuŋo u ämata yämiŋpäŋ moneŋ yäpuŋ. ³⁵ Moneŋ yäpmäŋpäŋ aposorota yämiŋirä yäpmäŋ daninŋpäŋ noriye ätu ketem tuŋumta wäyäkŋek epän täk täŋkuŋo uterakgän yämik täŋkuŋonik.

³⁶ * Täŋpäkaŋ äbot u gänaŋ nanik äma kubä wäpi Josep, Livai äbotken nanik kubä, kome täpuri kubä wäpi Saiprus u nanik. Täŋkaŋ aposorotä wäpi kubä Banabas yäŋ iwetkuŋ. U ninin man terak äma bänep täŋpidäm täwani. ³⁷ Täŋpäkaŋ äma unitä

* **4:31:** Apos 2:4   * **4:32:** Apos 2:44   * **4:33:** Apos 2:47

* **4:34:** Apos 2:45   * **4:36:** Apos 11:22-26; Apos 13:2-3

epäni tobät yäniñ kireñpäñ moneñ yäpmäñpäñ aposorotä yäpmäñ danikta kudup peñkuk.

5

Yanäpi yarätä täñyäkñarani täñkumän

¹ Täñ, äbot täñpani u gänañ nanik yanäpi yarä wäpi Ananias Safaira u imaka, epän tobäri ämata yäniñ kireñpäñ moneñ yäpumän. ² * Ude täñpäñ Ananias yanäpi bänep kubägän peñpäñ Ananiastä moneñ moräki inita käbop peñkañ moräki yäpmäñ päñku aposoro keriken peñkuk. ³ * Eruk ude täñjirän Pitatä Ananias iwetkuk; Gäk imata bänepka-ken Satan yänikñat pübä tewi irirän epän tobätka terak moneñ yäpuno unitäño moräki gäkñata käbop peñkun? U Kudupi Munapik täñjikñarani täyan! ⁴ Nadätan? Nin nämo peñ gäwetkumäñ. Gäkñaken gärip terak epän tobätka ämata yäniñ kireñpäñ moneñ yäpun. Ba moneñ yäpuno u imaka, gäkñata biñam unita moneñ upäñ imaka u ba u täñpayäñ nadäñpäñ täga täñpen yäk. Upäñkañ imaka nämo tänañi täkta imata nadäñkun? Nadätan? U nin nämo täñ-nikñatan, u Anutu täñjikñatan yäk. ⁵⁻⁶ Pitatä man ude yänjirän nadäñpäñ uterakgän Ananias Pita dubini-ken kumäñpäñ mañ patkuk. Kumäñpäñ parirän äma gubañi gubañitä manbiñam u nadäñpäñ bäräñeñ äbä Ananias tektä uwäk täñpäñ yäpmäñ päñku äneñkuñ. Ude täñjirä ämawebetä umuri ahäñkuko unitäño manbiñam nadäñpäñ umun pähap täñkuñ. ⁷ Täñpäñ 3 auas ude täreñjirän Ananias webeni, äpitä kumbuko u nämo nadäñkañ Pitaken kuñkuk.

* **5:2:** Apos 4:34-35   * **5:3:** Jon 13:2

⁸ Pänku kawän Pitatä iwetkuk; Ek monen, epän tobät terak yäpumäno u kudup nimimän ba nämo? Yäwänä Safairatä iwetkuk; Eï, u kumän tamimäk yäk. ⁹ Ude yäwänä Pitatä iwetkuk; Etän, ek imata bänep kubägän tänpän Ekäni täno Kudupi Munapik tänikjarani tämän? No yabä! Äma äpka yäpmän pängu änenpen äbä yäma-ken itkan no yäk. Gäk imaka, udegän yäpmän pängu änenayän yäk. ¹⁰ Pitatä man ude yänjirän uterakgän Safaira Pita dubini-ken kumänpän man patkuk. Kumänpän parirän äma gubanji gubanji ukenonitä änenji äbä kanpän komegup yäpmän pängu äpi dubini-ken änenkuñ. ¹¹ Ude tänjirä ämawebe äbot tänpäni kuduptagän ba ämawebe gägäni ätu manbinjam u nadänkuñ unitä bumta umuntankuñ.

Aposorotä kudän kudupi pewä ahänkuñ

¹² * Tänpäkan kadäni uken aposorotä kudän kudupi mebäri mebäri ämawebe bämopi-ken pewä ahänkuñ. Tänpän aposoro-kät nadäkinik tänpänitä kudupi yot yewa gänañ äronpän bägup kubä wäpi Solomon täno bägup uken änok kubägän itpän käbeyä täk tänkuñonik. ¹³ Tänjirä ämawebe gägänitä nadäkinik tänpänita bänep täga nadän yämik tänkuñopän umuntanpän bok nämo it tänkuñonik. ¹⁴ * Upänkan kepma kepma äma mäyaptä Ekänita nadäkinik tänpän nadäkinik tänpäni äbot ukät yäpurärätpän änok pähap kubägän tänkuñ. ¹⁵ Tänpäkan binjam nadänpän ämatä noriye käyäm mebäri mebäri nitek yän-yäkñat yäpmän kuñkuñ. Edaptä Pita terak yäpurirän wäranitä

* **5:12:** Apos 2:43, 14:3   * **5:14:** Apos 2:41, 21:20

käyäm ikek uterak kuñirän kañ tågawut yäñpäñ kädet gägäni-ken bukä ba gärañ terak yepmak täñkuñonik. ¹⁶ * Ba ämawebe änok pähap yotpärare täpuri täpuri Jerusalem dubini-ken naniktä noriye käyäm ikek ba mäjotä magärani yäñ-yäkñat yäpmäñ äbuñ. Täñirä aposorotä u kudup yäpä tägañkuñ.

Juda ämatä aposorota iwan täñ yämiñkuñ

¹⁷ * Aposorotä ude täñirä bämop äma intäjukun täñpani-kät noriye Satyusi äbotken nanik unitä yabäñpäñ ninpäñ nirepmitkañ yäñ nadäñpäñ kokwawak pähap nadäñ yämiñkuñ. ¹⁸ Ude täñpäñ aposoro u yepmäñitpäñ yotpärare unitäño komi yotken yepmañkuñ. ¹⁹⁻²⁰ * Täñpäkañ bipani ugän Ekäni täño añero kubätä äbä yäma dätpäñ aposoro u yäñ-yäkñat yäpmäñ yäman äpmonpäñ ñode yäwetkuk; In kudupi yotken kuñpäñ ämawebe irit kuñat-kuñat kodakita manbiñam kudup yäwetpäñ yäwoñärek täñput yäk. ²¹ Yäweränä mani buramiñpäñ kome yäñeñirän kudupi yotken päñku añerotä yäwetkuko udegän Anutu täño manbiñam ämawebe yäwetpäñ yäwoñärenkuñ.

Yäwetpäñ yäwoñärek täñ irirä käbeyä yot kubäken bämop äma intäjukun täñpani-kät noriye ätu unitä yäñpewä Juda äma ekäni ekäni ba watä äma kudup äbäkañ käbeyä tañi täñkuñ. Käbeyä täñpäñ aposoro yäñ-yäkñat yäpmäñ äbäka komi äma ätu yäwetpewä komi yotken kuñkuñ. ²² Komi yotken kuñpäñ aposorota wäyäkñewä wañkuñ. Wäyäkñewä wawäpäñ äneñi äyänutpeñ päñku käbeyä täñkuñken ahäñpäñ yäwetkuñ; ²³ Aposoro komi yotken

* **5:16:** Mak 6:56; Apos 19:11-12

* **5:17:** Apos 4:1-2,6

* **5:19-20:** Apos 12:7-10

nämo itkan! Nin kumāŋo u yäma kehäromi-inik täŋ-täpänewani irirän watä ämatä watä irirä yabämāŋ. Täŋpäkaŋ yäma dätpäŋ gānaŋ unu kubä nämo kamāŋ yäk. ²⁴ Ude yāŋirä kudupi yot täŋo watä äma unitäŋo intäjukun ämakät bāmop äma intäjukun täŋpani unitä nadāŋpāŋ nadāwätäk pähap täŋpāŋ yāŋkuŋ; Jide ahatak?

²⁵ Nadāwätäk ude täŋ irirä äma kubätä äbāŋpāŋ yāwetkuk; Ai, nadāwut! Äma komi yotken yepmaŋkuŋo ukeŋowä kudupi yotken kuŋo ämawebe yāwetpāŋ yāwoŋäreka epān täŋ itkan yäk. ²⁶ * Ude yāwänä kudupi yot täŋo watä äma unitäŋo intäjukun ämatä noriye yāmaguränkaŋ päŋku aposoro yepmäŋitpāŋ käbeyä-ken yāŋ-yäkŋat yāpmāŋ äbuŋ. Komi nämo yāmiŋkuŋ. Jop yāŋ-yäkŋat yāpmāŋ äbuŋ, ämawebetä mobätä nidāpneŋ yāŋ nadāŋpāŋ.

Aposoro umunkät nämo kuŋatkuŋ

²⁷ Yāŋ-yäkŋat yāpmāŋ käbeyä taŋiken äbāŋpāŋ Juda äma ekāni ekāni iŋamiken yepmaŋkuŋ. Yepmaŋirä bāmop äma intäjukun täŋpanitä ŋode yāwet yabāŋkuŋ; ²⁸ * Nadāwut! Nin äma u wāpi terak ämawebe yāwetpāŋ yāwoŋäreka yājiwät man kehäromi-inik täwetkumāŋo u nämo nadāŋkuŋ ba? Upāŋkaŋ tākaŋ ŋo kawut yäk. In nintäŋo man irepmitpāŋ manbiŋam yāŋahāntāŋ kuŋirä Jerusalem komeken nanik ämawebe kudup nadāŋ morekaŋ yäk. Ba ugān nämo. Äma unitäŋo kumāk-kumāki nintä terakgān wohutta ehurani tāk tākaŋ!

²⁹ * Ude yāweränä Pitakät aposoro ätutä yāŋkuŋ;

---

* **5:26:** Mat 14:5   * **5:28:** Apos 4:18; Mat 27:25   * **5:29:** Apos 4:19

Ude nämo! Äma täño man buramiŋkaŋ Anutu täño man mäde utnaŋi nämo pätak yäk. 30-31 *

* In Jesu u päya kwakäp terak bureni utpewä kumbuk. Upäŋkaŋ oranin täño Anututä kumbaniken nanikpäŋ wädäŋ tädot päro ini keru bure käda wäpi biŋam ikek teŋkuko itak yäk. Äma u Anututä intäjukun äma ärowani ba waki keru-ken nanik nimagurani wäp ude imiŋkuk. Täŋpäkaŋ äma unitä täŋkentäŋ yämiŋirän Isrel ämawebetä kädet wakiwaki peŋpäŋ bänep sukurenjirä momini api peŋ yämek yäk. 32 * Imaka imaka äma uken ahäŋ imiŋkuŋo u dapunintä yabäŋitna ahäŋkuŋ. Täŋpäŋ äma unitäŋo manbiŋam uwä Kudupi Munapiktä täŋ-mehamtaŋ nimiŋirän yäŋahäk täkamäŋ. Nadäkaŋ, Kudupi Munapik u ämawebe Anutu täño mani buramik täkaŋ unita yäniŋ kirewani.

33 * Aposorotä man ude yäŋirä nadäŋpäŋ Juda äma ekäni ekänitä kubiri pähap nadäŋpäŋ man topmäŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ kaŋ däpna yäŋ yäŋkuŋ.

34-35 * Man ude yäŋ irirä ukät nanik kubä wäpi Gamalieltä noriye iŋamiken akuŋkuk. Gamaliel uwä Parisi äma täño Baga man yäwoŋärewni äma kubä. Ämawebe kuduptä Gamaliel u oraŋ imik täŋkuŋonik. Eruk, Gamalieltä akuŋpäŋ kudupi yot täño watä äma yäwerän aposoro yäma-ken yepmaŋpä irirä noriye ŋode yäwetkuk; Isrel ämanaye, in äma äbot ŋo kädet kubä yäwoŋärewna yäŋpäŋä ket nadäwä tumbäkaŋ kaŋ täŋput yäk. 36 * Äma kubä

* **5:30-31:** Apos 3:15   * **5:30-31:** Apos 2:33-34; Efe 1:20; Hib 2:10, 12:2   * **5:32:** Apos 1:8   * **5:33:** Apos 7:54   * **5:34-35:** Apos 22:3   * **5:36:** Apos 21:38

wäpi Teudas unitä bian täñkuko ukeño nadäkañ? Uwä inita näk wäpna biñam ikek yäñ yäñirän äma 400 udetä mani buramik täñkuñonik. Täñpäkañ gapmantä kumäñ-kumäñ urirä äma ukät irani umuntañpäñ kuñtäñpä kuñkuñ. Ude täñirä unitäño wäpi biñam kwawak itkuko u paotkuk. ³⁷ * Ba ätu itkañ gapmantä äma danik-danik kadäni-ken äma Galili komeken nanik kubä wäpi Judas, unitä gapman yawat kirekta äma ätu yämaguränkañ ämik pewä ahäñkuñ. Täñpäkañ gapmantä Judas urirä noriyetä kuñtäñpä kuñkuñ. ³⁸ Unita ñode täwera nadäwut; Äma äbot ño imaka kubä nämoinik yäwoñärene. Yäniñ kireñpena jop kut yäk. Nadäkañ? Kädet jide iwat täkañ uwä äma täño nadäk-nadäk terak iwat täkañ u täñpäwä ini jop täga api paorek yäk. ³⁹ Upäñkañ Anutu täño nadäk-nadäk terak täk täkañ u täñpäwä täga nämö api yäniñ bitnäneñ yäk. Anutu iwan täñ imineño udetä! yäk.

⁴⁰ * Gamalieltä ude yäñirän Juda äma ekäni ekäni käbeyä täñkuño unitä man yäñkuko u buramiñpäñ yäñpewä aposoro yäman kuñkuño u äneñi yot gänañ äronkuñ. Äronirä komi äma yäwerä pärip-päriptä däpmäñpäñ Jesu wäpi terak man nämö yäñahähta yäniñ bitnäñkuñ. Ude täñpäñ yabä kätäñpewä äpämañ kuñkuñ. ⁴¹ * Täñpäñ aposorotä Juda täño äma ekäni ekäni u yepmañpeñ oretoret terak kuñpäñ ñode yäñtäñ kuñkuñ; Wisiknin, Anututä nibäwän tägawäpäñ nadäñ nimiñirän Jesu wäpita yäñpäñ mäyäk yäpmäñkamäñ! ⁴² * Täñpäkañ epän

* **5:37:** Luk 2:1-2   * **5:40:** Apos 4:18   * **5:41:** Mat 5:10-12;
1Pi 4:13   * **5:42:** Apos 9:22, 17:3

täk täŋkuŋo u nämo peŋkuŋ. Nämo inik, kepma kepma kudupi yot gänaŋ ba ämawebetä yotken äronpäŋ Jesu täŋo manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuŋ. Manbiŋam Täga u ŋode yäwet ahäŋkuŋ; Äma Anututä ämawebe inita yämagutta bian iwoyäŋkuko wäpi Kristo u Jesu ubayäŋ!

6

Aposoro täŋkentäktä äma 7 yabäŋ ahäŋkuŋ

¹ * Eruk kadäni uken ämawebe Jesu iwaräntäktä nadäkinik täŋ imiŋpäŋ äbot täŋpani yäpurärätpäŋ yäpurärätpäŋ it-pewä äbot taŋi täŋkuk. Täŋirä nadäkinik täŋpani ätu Grik man yäwani, ätuwä Juda man yäwani u bämopi-ken yäŋwawak ahäŋ yämiŋkuk. Täŋpäŋ Grik man yäwanitä Juda man yäwani ŋode yäwetkuŋ; In kadäni kadäni ämawebe ketemta jop it täkaŋ u täŋkentäŋ yämik täkaŋ yäk. Täŋkaŋ nin nanik webe kajat u imata nämo täŋkentäŋ yämik täkaŋ? ² Ude yäŋirä nadäŋpäŋ aposoro 12 unitä nadäkinik täŋpani ämawebe yäŋ-päbä äbot kubägän yepmaŋpäŋ ŋode yäwetkuŋ; Nintä Anutu täŋo man yäŋahäktä u mäde ut imiŋkaŋ ketem yäpmäŋ daniŋpäŋ yämik-yämikgän täna siwoŋi nämo täŋpek yäk. ³ * Unita not-niye, in bämopjin-ken äma siwoŋi kuŋarani 7 ude, nadäk-nadäk täga yäpmäŋ kuŋarani ba Munapiktä uwäk täwani u yabäŋ ahäwäkaŋ epän kädet ude-wani yabäŋ yäwatpäŋ täktä yepmana yäk. ⁴ Ude täŋpakaŋ nininä kadäni kadäni epän täk täkamäŋ ude, yäŋapik man ba Anutu täŋo mangän api yäŋahäk täne.

* **6:1:** Apos 4:35   * **6:3:** 1Ti 3:7

5 * Ude yäjirä ämawebe päke unitä aposoro täņo man kädet unita gäripi nadänpäj äma ŋodepäj iwoyänpäj yepmaņkuņ; Stiven, u nadäkiniki kehäromi ba Munapiktä uwäk täkinik täņpani. Kubä Filip, kubä Prokorus, kubä Nikano, kubä Timon, kubä Pamenas, kubä Nikolas. Nikolas u Antiok komeken nanik, Juda äma nämo upäņkaņ iniken äbekiye oraniye täņo kädet peņpäj Juda täņo Anutu iniņ oretoret kädet u iwarani kubä.

6 * Eruk äma 7 u yabäņ ahänpäj aposoro inamiken yepmaņirä aposorotä Anutu-ken yäņapik man yäņkaņ keru äma uterak peņpäj yäniņ kireņkuņ.

7 * Täņirä Anutu täņo mantä weņ patkuk. Weņ parirän ämawebe mäyaptä manbiņam u nadäņkaņ nadäkinik täņpäj Jerusalem komeken nadäkinik täņpani äbot u äbä yäpurärätpäj yäpurärätpäj it-pewä bäräneņ äbot taņi täņkuk. Täņirä bämop äma mäyaptä udegän Jesu täņo manbiņam u nadänpäj Jesuta nadäkinik täņ imiņpäj Jesu täņo kädet ugän iwatkuņ.

Juda ämatä Stiven manken teņkuņ

8 * Eruk Stivenken Anutu täņo orakoraki ba kehäromitä patinik täņirän kudän kudupi mebäri mebäri kehäromi nitek ämawebe bämopi-ken täņkuk.

9 * Täņirän kaņkaņ Juda äma ätutä kokwawak täņpäj Stiven-kät yäņ-awätkuņ. Äma uwä käbeyä yot kubä wäpi Friman käbeyä yot uken käbeyä täk täņpani. Yäņawät irirä äma ätu Sairini, Aleksadria yotpärare-ken nanik ba kome taņi yarä wäpi

---

* 6:5: Apos 8:5   * 6:6: Apos 13:3, 14:23   * 6:7: Apos 2:41,
16:5   * 6:8: Apos 2:43   * 6:9: 2Ti 1:15

Silisia kenta Esia uken naniktä äbä penta itpäŋ yäŋ-awätkuŋ. ¹⁰ * Eruk, Stiven-kät yäŋawätkuŋo upäŋkaŋ Kudupi Munapiktä täŋkentäŋ imiŋpäŋ nadäk-nadäk täga imiŋirän äma ekäni ekäni u Stiventä man yäŋkuko u täga nämo irepmitkuŋ. ¹¹ * Ude täŋkuŋo unita käbopgän äma ätu Stiven jopman ŋode ikŋatta yäŋ-yäkŋatpäŋ yämagutkuŋ; Nin Stiventä Moses kenta Anututa yäŋärok man yäŋirän nadäk täkamäŋ. ¹² Eruk äma unitä jopman ude yäŋirä ämawebe jopi-jopi, ba Juda äma ekäni ekäni ba Baga man yäwoŋärewani äma unitä nadäŋpäŋ kokwawak nadäŋkuŋ. Täŋpäŋ päŋku Stiven iŋitpäŋ imagut yäpmäŋ päŋku Juda äma ekäni ekäni täŋo käbeyä taŋiken teŋkuŋ. ¹³ * Käbeyä-ken Stiven jop ikŋatta äma ätu yepmaŋkuŋ. Täŋkaŋ Stiven imagut päŋku u tewäwä äma jopman ikŋatta yepmaŋkuŋo unitä ŋode yäŋkuŋ; Kadäni kadäni äma ŋo Anutu täŋo kudupi yot ba Moses täŋo бага man unita yäŋärok yäŋirän nadäk täkamäŋ yäk. ¹⁴ ŋode yäŋirän nadäŋkumäŋ yäk; Jesu Nasaret nanik unitä kudupi yot u wärämupäŋ kädet nintä iwatta Mosestä niwetpäŋ niwoŋärenkuko u kudup awähutpäŋ kodaki api pewek. Ude yäŋirän nadäŋkumäŋ yäk. ¹⁵ Yäŋirä Juda äma ekäni ekäni itkuŋo u kuduptagäntä Stiven-gänpäŋ kaŋ-yäputkuŋ; Stiven iŋami dapun uwä aŋero iŋam dapun bumik äworeŋirän.

7

Stiventä manbiŋam yäŋahäŋkuk

---

* **6:10:** Luk 21:15   * **6:11:** Mat 26:59-61   * **6:13:** Jer 26:11

¹ Tānpākaŋ bāmop äma intäjukun tānpani unitä Stiven ŋode iwet yabāŋkuk; Man äma ŋonitā yākaŋ ŋo bureni ba jop? ² * Yāwānā Stiventä yāŋkuk; Nanaye notnaye, juku peŋpāŋ man yāwayāŋ täyat u nadäkot; Kadäni oranin pähap Abraham unitä Haran komeken nämo kuŋkaŋ ini komen Mesopotemia uken irirän Anutunin kehäromi mähemi unitä ahāŋ imiŋkuk. ³ * Ahāŋ imiŋpāŋ ŋode iwetkuk; Gäk komeka kujat ŋo ba ämawebekaye yepmaŋkaŋ kome näkä gāwoŋjärewayāŋ täyat-ken u kaŋ ku yäk. ⁴ * Ude iweränkaŋ Abraham Kaldia nanik tāŋo kome u peŋpāŋ Haran komeken pāŋku itkuk. Uken ittāŋgän nanitā kumbänä Anututä äneŋi peŋ iwet-pewän kome intä itkaŋ-ken ŋo äbuk yäk. ⁵ * Tānpākaŋ Anututä Abraham inita kome moräki täpuri kubä waki nämo imiŋkuk. Upāŋkaŋ Anututä Abraham nanak kubä nämo bāyawanipāŋ yāŋkehäromtak man ŋode iwetkuk; Gäk ba oraŋkayeta kome ŋo api taniŋ kirewet yäk. ⁶ * Tānpākaŋ intäjukun, oraŋkayetä pāŋku äma ätutä komeken api itneŋ yäk. Ude itkaŋ kome mähem tāŋo watä epän äma jopi irirä komi epän yāmiŋ yāpmāŋ kuŋirä obaŋ 400 ude api täreneŋ yäk. ⁷ * Upāŋkaŋ mäden, äma oraŋkayeta komi yāminayāŋ tāŋo uwä kowata näkä api yāmet yäk. Ude tāŋira oraŋkayetä kome u peŋpeŋ kome ŋoken äbä itkaŋ api naniŋ oret täneŋ yäk. ⁸ * Tānpākaŋ Anututä Abraham man ude iwetpāŋ

---

* **7:2:** Stt 11:31   * **7:3:** Stt 12:1   * **7:4:** Stt 11:31–12:5   * **7:5:**
 Stt 12:7, 15:18; Stt 17:8; Lo 2:5   * **7:6:** Stt 15:13-14; Kis 12:40
 * **7:7:** Kis 3:12   * **7:8:** Stt 17:9-14; Stt 21:4

ukät topmäk-topmäk kubägän pewän ahänjuk. Tänpän topmäk-topmäk unitäno wäranita nanak ämani täno gupi moräk madakta Abraham iwetkuk. Tänpäkan mäden, Abrahamtä Aisak bāyanjuk. Bāyanpän kepma 8 ude itkan nanaki täno gupi moräk madänjuk. Tänpänkan Aisaktä täganpän Jekop bāyanjuk. Bāyawänkan Jekoptä täganpänä nanakiye 12 bāyanjuk. Nanaki 12 uwä Juda äma nintäno oraniye pähap u yäk.

9 * Eruk, oraniye u noripaki Josepta kokwawak nadän iminpän gwäki yäpmähta nadänpän Isip komeken watä epän jop täkta yänin kirewäpän yäniknat yäpmän kuñkuñ. Ude täñkuño upänkan Anututä Josepta watäni it iminjuk. 10 * Tänpän Anututä täñkentän iminirän kome uken bäräpi mebäri mebäri ahän iminkuño u kumän yärepmit moreñjuk. Täñkan kadäni Joseptä Isip täno intäjukun äma Fero ukät man yänpän-nadäk täk täñkumän-ken ukenä Anututä nadäk-nadäk kädet tägagän imänkan man yänirän Fero unitä nadänkan Josepta gäripi pähap nadänjuk. Gäripi pähap nadänpän unita Fero uwä Joseptä Isip ämawebe täno ba iniken epän ämawebeniye täno yabän yawat äma ekäni kubä itta iwoyänpän tenjuk.

11 * Tänpäkan kadäni uken edap pähap ijinirän Isip kome ba Kenan kome Jekoptä itkuk-ken uken ketem kumän paot moreñkuñ. Paot moreñirä äbekniye oraniyetä ketemta wäyäkñek epän tänpän komi bumta nadänkuñ. 12 * Ude täñkan Jekoptä Isip kome wit ketem itkan yän binam nadänpän

* 7:9: Stt 37:11,28; Stt 39:1-3; Stt 39:21-23 * 7:10: Stt 41:37-44;

Sam 105:21 * 7:11: Stt 41:54 * 7:12: Stt 42:1-5

nanakiye ketem yäpmäkta Isip kome mämäram peñ yäwet-pewän kuñkuñ. ¹³ * Kuñkuño äbä ittängän äneñi kuñkuñ. Kuñirä Joseptä yabänpäñ noriye ñode yäwetkuk; Näk notjinpak Josep yäñ yäwetkuk. Ude yänjirän intäjukun ämani Fero u imaka, Josep täño ahäk-ahäki täño mebäri nadänjuk. ¹⁴ * Ude yäwetkañ Joseptä nani Jekop-kät äboriye kuduhtagän, ämawebe 75 udetä Isip kome äbäkta man pewän kuñkuñ. ¹⁵ * Ude täñpänkañ Isip kome äpmo ittängän Jekop kumbuk. Ba nintäño oraniye imaka udegän uken päñku ittängän kubäpäñ kome uken äneñkuñ. ¹⁶ * Kome uken äneñkuñopäñ mäden Jekop-kät nanakiye täño kujari u äneñi yäpmäñ päñku Sekem yotpärare, äma äneñpani-ken u äneñkuñ. (Kome moräk, äma änekta u bian, Abrahamtä siliwa moneñ Hamo täño nanakiyeta yäminpäñ inita yäpuko u.)

Moses täño manbiñam

¹⁷ * Täñpäkañ Anututä Abraham yänkehäromtak man iwetkuko u bureni ahäkta kadäni keräp tañkuk. Kadäni uken Jekop täño äbot Isip kome itkuño u bumta weñ patkuk. ¹⁸ * Eruk mäden Isip kome täño intäjukun äma kodaki kubä, Josep täño mebärita nämo nadäwani u ahänjuk. ¹⁹ * Täñpäñ intäjukun äma unitä Jekop täño äbot, nintäño oraniye u, jop yäkñatpäñ komi epän waki tañi yäminjuk. Täñpäñ nanak paki api ahäwani miñiye naniye peñ yäwet-pewän yepmanpä kumäkta

* **7:13:** Stt 45:1-4,16 * **7:14:** Stt 45:9-11; Stt 46:27 * **7:15:** Stt 46:1-7; Stt 49:33 * **7:16:** Stt 23:2-20; Stt 33:19; Jos 24:32 * **7:17:** Kis 1:7 * **7:18:** Kis 1:8 * **7:19:** Kis 1:10-22

biŋam täŋkuŋ. ²⁰ * Kadäni uken Moses, miŋitä bäyaŋkuk. Moses u Anututä kaŋirän nanak tägagämän kubä täŋkuk. Täŋpäŋ watäni it imiŋirä nanitä yotken it yäpmäŋ äbäŋpäŋ komepak yarakubä täŋkuk. ²¹ * Täŋirän mäden miŋi nanitä yäman peŋirän Isip kome täŋo intäjukun äma täŋo äperitä yäpmäŋpäŋ naŋ towiŋkuk. ²² Täŋirän Moses u Isip täŋo nadäk-nadäk kädet kudup u iwetpäŋ iwöŋärek täŋirä nadäŋpäŋ äma yäkyäki ba täktäki kehäromi, gäripi nitek ude ahäŋkuk.

²³ Eruk, Mosestä tägaŋpäŋ obaŋ 40 ude täreŋirän noriye Isrel ämawebe kuŋpäŋ yabäwayäŋ nadäŋkuk.

²⁴ * Ude nadäŋpeŋ kuŋpäŋä kaŋkuk; Isip äma kubätä Isrel äma kubäta komi imiŋirän kaŋpäŋ noripähap u täŋkentäŋpäŋ kowata Isip äma u kumäŋ-kumäŋ utkuk. ²⁵ Täŋpäŋ Mosestä nadäŋkuk; Notnayetä kaŋpäŋ ŋode api nadäneŋ yäk; Anututä Moses keru terak api täŋkentäŋ nimek. Ude nadäŋkuko upäŋkaŋ ude nämo nadäŋkuŋ. ²⁶ Nämo, kepma kubäta Mosestä kuŋatpäŋ Isrel äma yara ämiŋirän yabäŋkuk. Yabäŋpäŋ ämik täŋkumäno u däpmäŋ täkŋewa yäŋkaŋ kuŋpäŋ yäwetkuk; E! Ek injek-tägän imata ämiŋ itkamän? ²⁷ Yäwänä äma ämik yäput peŋpäŋ täŋkuko unitä Moses pimiŋ maŋpäŋ kwäpäŋ yäŋkuk; Gäk nintäŋo intäjukun äma ba man yäpmäŋ daniwani äma ude itta netätä iwoyäŋpäŋ gepmak? ²⁸ Gäk kwep Isip äma kubä utpewi kumbuko ude näk nura yäŋkaŋ täyan? ²⁹ * Ude yäŋirän Mosestä man u nadäŋpäŋä ämetpeŋ kuŋkuk. Ämetpeŋ kumaŋ Midia naniktä

* **7:20:** Kis 2:2; Hib 11:23   * **7:21:** Kis 2:3-10   * **7:24:** Kis 2:11-15
 * **7:29:** Kis 2:21-22; Kis 18:3-4

komeken kuŋkuk. Uken paŋku äbani ude itkaŋ webe yäpmanpäŋ nanak ämani yarä bäyaŋkuk.

³⁰ * Eruk, kome uken irirän obaŋ 40 ude täreŋirän kepma kubäta Mosestä kome ämani nämoken Sainai pom dubini-ken kuŋatkuk. Kuŋarirän Anutu täŋo aŋero kubätä ahäŋ imiŋkuk. Ahäŋ imiŋkuko uwä päya täpuri kubä känani terak kädäp mebet ijiŋirän aŋero u gänaŋ irirän kaŋkuk. ³¹ Täŋpakaŋ Mosestä u kaŋpäŋ nadäwätäk pähap täŋkuk. Täŋpäŋ ket täŋpäŋ käwa yäŋkaŋ dubini-ken kuŋpäŋ Ekänitä ŋode iwerirän nadäŋkuk; ³² Näk oraŋkaye Abraham Aisak Jekop, unitäŋo Anutu yäk. Ude yäŋirän Mosestä bumta kwainpäŋ äneŋi kakta umuntaŋkuk. ³³ Täŋirän Ekänitä iwetkuk; Kome itan uwä kudupi-inik unita gäk kuroŋka ärärani u yäŋopmanpäŋ pe yäk. ³⁴ Nadätan? Näk ämawebenaye Isip kome itkaŋ komi epän waki taŋi nadäŋ yäpman äbuŋo u yabäŋpäŋ-nadät yäk. Ba konäm gera täŋ yäpman äbuŋo u nadäŋ yämit yäk. Unita apiŋo u yämagura yäŋpäŋ äpätat yäk. Täŋpakaŋ Moses, näk äneŋi peŋ gäwetpewa Isip komeken kaŋ ku yäŋ, ude iwetkuk.

³⁵ Eruk Stiventä manbiŋam u yäŋpäŋ äneŋi ŋode yäwetgän täŋkuk; Notnaye, jide? Moses u Moses kubä nämö. U Moses, Isrel ämatä bitnäŋpäŋ Gäk nintäŋo intäjukun äma ba yäpman daniwani äma ude itta netätä iwoyäŋpäŋ gepmaŋkuk yäŋ iwetkuŋo ubayaŋ yäk. Ude iwetkuŋo upäŋkaŋ Anututä Moses ugänpäŋ intäjukun äma ba Isrel ämawebe komi-ken nanik yämagurekta aŋeroni iwerän päya täpuri-ken ahäŋ imiŋpäŋ epän man u

---

* **7:30:** Kis 3:1-10

imiŋkuk. ³⁶ * Tänpän iwerän pänku Isrel ämawebe yän-yäkŋat yäpmän äbuk. Ude tänpän Isip komeken ba Gwägu Gämäniken ba kome kuräki-ken kudän kudupi mebäri mebäri ude täŋ yäpmän kuŋirän obaŋ 40 ude tärenkuk. ³⁷ * Tänpäkaŋ Moses unitägan Isrel ämawebe ŋode yäwetkuk; Anutu uwä notjiye täŋo bämopi-ken nanik profet kubä näk udewani api iwoyän tamek yän yäwetkuk. ³⁸ * Tänpän Moses ini uwä kome kawuki-ken äbekniye oraniye-kät kubä-kengän itkuŋ. Ba Sainai pom terak aŋerotä Anutu täŋo meni-ken man yäpmän päbä irit täga täŋo man iwerän nadänkuk. Man u äbekniye oraniye yänahänpän yäwetta yäpuk.

³⁹ * Upänkaŋ äbekniye oraniyetä Moses täŋo man nadäka bitnänpän Moses ini imaka, udegän mäde ut imiŋpän äneŋi Isip komeken kukta gäripi nadänkuŋ. ⁴⁰ * Tänpäkaŋ kadäni kubä Mosestä Sainai pom terak äronpän irirän oraniyetä Aron ŋode iwetkuŋ; Moses nin Isip nanikpän yännikŋat yäpmän äbuko unitä jide tänpän itak yän nämo nadäkamän yäk. Unita Aron, gäkä anutunin ätu täŋ nimi. Täŋ nimikaŋ unitä intäjukun täŋ nimiŋpän yännikŋat yäpmän kädet-ken kaŋ kut yäk. ⁴¹ * Ude yänpän bulimakau nanaki wärani kubä täŋkuŋ. Tänpän anutu jopi unita gupe kabanji nitek ijin imiŋkuŋ. Tänpän imaka keritä täŋkuŋo unita oretoret tänpän äŋnak-äŋnak pähap täŋkuŋ. ⁴² * Ude täŋirä Anututä mäde ut yämiŋkuk. Mäde ut

---

* **7:36:** Kis 7:3, 14:21; Nam 14:33   * **7:37:** Apos 3:22   * **7:38:** Kis 19:3; Lo 5:5, 9:10; Apos 7:53   * **7:39:** Nam 14:3   * **7:40:** Kis 32:1,23   * **7:41:** Kis 32:2-6   * **7:42:** Jer 19:13

yämiñpäñ yäniñ kireñirän guk kenta komepak, edap dapurita orañ yämik täñkuñonik. Ude täñkuño unita profet täño man kudän terak ñode kudän täwani;

Anututä ñode yäyak;

Isrel ämawebe, in kome kawuki-ken obañ 40 ude itkuñ-ken u bulimakau ba sipsip dämpäñpäñ gupe ijinkuño u näka nämoinik ijinkuñ yäk.

⁴³ *Täñpäñ yottaba pähap tekpäñ täñpani yäpmäñkañ kuñat täñkuño uwä näkñopäñ nämö yäpmäñ kuñatkuñ.*

Nämö, uwä anutu jopi wäpi Molek unitäño. Ba wäbätjin Refan unitäño guk wärani yäpmäñ kuñatkuñ.

Täñpäñ u iniñ oretna yäñpäñ yäwik kujat kejima täñkuño unita näk täwat kireñpewa Babilon kome kukñi udude päñku api itneñ yäk. Amo 5:25-27

Yottaba tekpäñ täñpani täño man

⁴⁴ * Stiventä ude yäñpäñ pen ñode yäwetgän täñkuk; Täñpäkañ äbekniye oraniye bian, kome kawuki-ken kudupi yottaba tekpäñ täñpani yäpmäñ kuñatkuño uwä Anututä unitäño wärani Moses iwoñärenkuko udegän täñpani. Kudupi yottaba u gänañ Anututä mani bureni yäwet täñkukonik. ⁴⁵ * Eruk mäden oraniye unitäño nanakiyetä kudupi yottaba u yäpmäñkañ Josuatä intäjukun täñ yämiñirän guñ äma äbori äbori unitä komeken kuñkuñ. Yäpmäñ kumañ kome u ahäjirä Anututä kome mähem yäwat kireñirän äbekniye

* **7:44:** Kis 25:40 * **7:45:** Jos 3:14-17; Jos 23:9, 18:1

oraniye kome u korenpäj kudupi yottaba kome ugän tänpäj ukengän it yäpmäj äronjirä Devit ahänkuk. ⁴⁶ * Tänpäkañ Anututä Devitta nadawän tägagämän kubä täñkuk. Devit uwä Jekop täño Anutu unita yot täga kubä täñ imikta Anutu-ken yäñapik man yäñkuk. ⁴⁷ * Tänpäkañ Devittä ini nämo täñkuk. Nanaki Solomontä yot u täñkuk.

⁴⁸ Upäñkañ Anutu Ärowani uwä yot äma keritä täñpani-ken nämo it täyak. Unita profet kubätä bian Anutu meni jinom yäpmänpäj man ñode yäñkuk;

⁴⁹ *Ekänitä ñode yäyak;*

Kunum u näñjo mañirani bägup. Ba kome uwä kuroña täño yeñpäñ irit bägupna.

Unita yot jidewani kubä täñ naminjirä api tägawek? Nämol

⁵⁰ *Imaka imaka päke ño kudup näñja ketnatä täñkut. Ais 66:1,2*

⁵¹ * Ude yänpäj Stiventä ñode yäwetgän täñkuk; In gwäkjin täpäni-inik! Bänepjin ba nadäk-nadäkjin uwä guñ äma udewani yäk. Jukujin pik tänpäj Anutu täño man nämo nadäk täkañ. Täñkañ äbekjiye orajiyetä bian täñkuño udegän inä Munapik täño man wari wari ut täkañ yäk. ⁵² * In täño profet biani kubä netä irirän orajiyetä kudän waki nämo täñ iminikuñ? Nämoinik! Profet biani mäyaptä ñode yäñahäk täñkuñ; Äma kädet siwoñi täkta yäwani api äbek yäñ yäñkuñ. Yäñirä orajiyetä profet u kudup däpmäk täñkuñonik. Eruk, äma kädet siwoñi täkta

* **7:46:** 2Sml 7:1-16; Sam 132:1-5   * **7:47:** 1Kin 6:1   * **7:51:**

Kis 32:9; Jer 9:26; Ais 63:10   * **7:52:** 2Sto 36:16; Mat 23:31

yāwani u bāmopjin-ken ahānjirān intā äma u iwan kerī terak peñirā kumāñ-kumāñ utkuñ. ⁵³ * Bure, inā Anutu tāño man kādet, aņero menitā yāwani u yāpuño upāñkañ nāmo iwatkuñotā apiño udegān nāmo iwat tākañ.

Stiven kumāñ-kumāñ utkuñ

⁵⁴ * Stiventā man ude yāwerirān kokwawak pāhap nadāñ imiñpāñ mām tāñpāñ utnayāñ tāñkuñ.

⁵⁵ * Upāñkañ Munapiktā Stiven uwāk tāñjirān kunum terak dorāñpāñ Anutu tāño peñyāñek kudān kañkuk. Ba Jesu imaka, Anutu tāño kerī bure kāda wāpi biñam ikek wādānjirān kañkuk.

⁵⁶ * Ude kañpāñ yāñkuk; Eruk kawut! Nāk kañjira kunum aņejirān Äma Bureni-inik uwā Anutu tāño kerī bure kāda wādānjirān kāyat yāk.

⁵⁷ Stiventā ude yāwānā Juda äma ekāni ekānitā man yāñuruk-uruk pāhap yāñpāñ jukuni yāputpāñ akuñ-kireñpāñ bārāñeñ pāñku Stiven bāyañ iñitkuñ.

⁵⁸ * Bāyañ iñitpāñ yāpmāñ pāñku yotpārare gägāni-ken kumbān yāñkañ mobätā utkuñ. Tāñpākañ äma pengān jop iñkatkuño unitā iniken teki punin nanik yāñopmāñpāñ äma gubañi kubā wāpi Sol u dubini-ken peñkuñ. ⁵⁹ * Tāñkañ mobätā pen ut irirā Stiventā yāñapik man ñode yāñkuk; Ekāni Jesu, gāk mājona yāpmāñ yāk. ⁶⁰ * Ude yāñpāñ gukut imāpmok tāñpāñ gera kehāromigān ñode yāñkuk; Ekāni, gāk äma nutkañ ñonitāño momini pen

* **7:53:** Apos 7:38; Gal 3:19; Hib 2:2   * **7:54:** Apos 5:33   * **7:55:**

Mat 22:44; Apos 2:33-34; Apos 5:31   * **7:56:** Kol 3:1   * **7:58:**

Apos 22:20   * **7:59:** Sam 31:5; Luk 23:46   * **7:60:** Luk 23:34

yämisi. Ude yänpän kumbuk. Utpewä kumänjirän Soltä bänep tägämän nadänjuk.

8

Yäput penpän äbot tänpänita iwan täj yämiñkuñ

1-2 * Täñkañ äma Anutu iniñ orerani ätutä konäm butewaki ärowani tänpän Stiven täño komegup äneñkuñ. Eruk kadäni ukengän Jerusalem yotpärare-ken nanik äbot tänpänita yäput penpän iwan täj nimiñpän komi yämiñkuñ. Ude täj yämiñirä metänpen kumañ Judia komeken ba Samaria komeken kuñtänpä kuñkuñ. Kuñtänpä kuñirä aposoro-tägän Jerusalem yotpärare ugän itkuñ. 3 * Tänpäkañ Sol uwä ämawebe äbot tänpäni däpmänpän yäwat kirenpän yori gänañgän yäwatpän yepmäñit yäpmän äpämañ päñku komi yot gänañ yepmak täñkukonik.

Jesu täño biñam Samaria kome weñ patkuk

4 * Tänpäkañ ämawebe päke ämetpen uken-uken kuñtänpä kuñkuño unitä kome päñku ittän kuñkuñ-ken Jesu täño manbiñam yänahäntän kuñkuñ. 5 Täñirä äbot tänpäni äma kubä wäpi Filip uwä yotpärare kubä Samaria kome uken päñku Anutu täño iwoyäwani Kristo unitäño manbiñam yäwet ahäntän kuñatkuk. 6 Manbiñam yäwet ahäñit kudän kudupi täñit täñtän kuñarirän ämawebe uken nanik mäyaptä kañpän nadäkinik täñkuñ. 7 * Tänpäkañ Filip uwä ämawebe mäjo wakitä magärani mäyap yäwat kireñjirän mäjo kähän yänpen ämawebe yabä

* **8:1-2:** Apos 7:58, 8:4; Apos 11:19 * **8:3:** Apos 9:1,13, 22:4; Apos 26:9-11 * **8:4:** Apos 6:5 * **8:7:** Mat 10:1; Mak 16:17

kätänpeŋ kuk täŋkuŋ. Ba ämawebe kwäyähäneŋ täŋpani ba guräŋ täwani mäyap yäpä tägaŋ yämik täŋkuk. ⁸Ude täŋ yämiŋirän Samaria naniktä bänep oretoret terak itkuŋ.

⁹Täŋpäkaŋ uken nanik äma kubä wäpi Saimon. U täŋpäwak ba kon mebäri mebäri täŋpani. Epän u täŋpewän bureni ahäŋirä Samaria ämawebetä kawä inipärik kubä täk täŋkuŋonik. Täŋkaŋ Saimon uwä inita nadäwän ärowani täŋpöpäŋ näk wäpna biŋam nikek yäŋ yäk täŋkuk. ¹⁰Ude täk täŋirän äma ekäni ekäni ba ämawebe jopi kuduptä unitäŋo man nadäkta gäripi nadäk täŋkuŋ. Gäripi nadäŋpäŋ ŋode yäk täŋkuŋonik; Äma ŋonitä Anutu täŋo kehäromi taŋi pähap yäŋ imani. U Anutu Kehäromi unitäŋo äpani yäŋ yäk täŋkuŋonik. ¹¹Täŋpäŋ kadäni käronji ämawebe bämopi-ken kudän udewani täŋ yäpmäŋ äronkuko unita ämawebetä kawä inide kubä täŋpöpäŋ nadäkinik täŋ imiŋkuŋ. ¹²Nadäkinik täŋ imiŋkuŋo upäŋkaŋ Filiptä Anutu täŋo kaŋiwat epän ba Jesu Kristo täŋo kehäromi unitäŋo manbiŋam täga yäwerirän äma ba webe bok nadäwä bureni täŋpöpäŋ nadäkinik täŋirä Filiptä ume ärut yämiŋkuk. ¹³Täŋpäkaŋ Saimon imaka, manbiŋam bureni nadäŋpäŋ nadäkinik täŋpäŋ ume yäpuk. Täŋkaŋ Filip iwarän täŋirän Filiptä kudän kudupi mebäri mebäri kehäromi nikek täŋirän kak täŋkuk. Kaŋpäŋ nadäwän ärowani täk täŋkuk.

¹⁴Täŋpäkaŋ aposoro Jerusalem itkuŋo unitä Samaria ämawebetä Anutu täŋo manbiŋam nadäŋpäŋ init-inik täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam nadäŋkuŋ. Eruk nadäŋpäŋ Pita kenta Jon yepmaŋpä yäpmäŋ uken kuŋkumän. ¹⁵Päŋku

ahänpäjä Samaria ämawebe nadäkinik täŋkuŋo unita Anututä Kudupi Munapik yäniŋ kirewän yänpäj Anutu-ken yänapik man yänkumän. ¹⁶ Imata, ämawebe u Kudupi Munapik nämo yäpuŋo unita. Jop, Ekäni Jesuta biŋam itneŋta ume ärut täŋkuŋ. ¹⁷* Eruk aposoro yarä unitä keru ämawebe gwäki terak peŋirän Anututä Kudupi Munapik kireŋ yämiŋkuk.

¹⁸ Aposoro yarä unitä keru ämawebe terak peŋirän Kudupi Munapiktä uwäk täŋ yämiŋirän Saimontä yabänpäj näk udegän kaŋ täŋpa yänkaŋ monen yäpmänkaŋ äbuk. Äbänpäj yäwetkuk; ¹⁹ Ek yarä ŋo näka imaka, kehäromi u namun yäk. Kehäromi u namänkaŋ näkä ketna äma kubä terak peŋira Kudupi Munapik kaŋ yäpän yäŋ yäwetkuk.

²⁰ Yäwänä Pitatä man kehäromi ŋode iwetkuk; Wa! Imaka Anututä ironita jop nimani upäj monenpäŋ suwawayäj yäyan? Nämoinik! Monen u gäkŋa-kät bok geŋi kaŋ äriwun! yäk. ²¹* Bänepka Anutu inamiken siwoŋi nämo pätak. Unita gäk Anutu täŋo epän nintä täk täkamän ŋo täkta u gänäŋ täga nämo äpmonpen. Nämoinik! ²² Gäk bänepka sukurenpäŋ nadäk-nadäk waki initan ŋo peŋpäŋ mäde ut imi yäk. Täŋkaŋ Ekäniken gera yänjiri bänepka-ken nadäk waki pätak, momi u käwep peŋ gamek yäk. ²³* Näk ŋode gabänpäj-nadätat; Waki-wakikatä bänepka täŋpän waŋkuŋ. Waki unitä gäk wakita biŋam iwoyänpäŋ topmänpäŋ gepmänitkaŋ itak.

²⁴ Ude yäwänä Saimontä ŋode yänkuk; Wäral Ek Ekäniken gera yäŋ namiŋirän näka butewaki

* **8:17:** Apos 19:6   * **8:21:** Sam 78:37   * **8:23:** Hib 12:15

nadawän. Täñirän imaka umuri näkken api ahän namek yän yäkamän u ahän namektawä yän yänkuk. ²⁵ Täñpäkañ aposoro yarä Pita kenta Jon unitä imaka Ekänitä jide täñ yämiñkuko unitäño manbiñam yäwettän kuñkumän. Täñkañ äneñi Jerusalem äyänjutpeñ kuñkañä Samaria ämawebe kädet miñin-miñin ittän kwani u Manbiñam Täga u yänahänpäñ yäwet täñtän kuñkumän.

Itiopia äma kubä täño manbiñam

²⁶ Eruk, Ekäni täño añero kubätä Filip ahän imiñpäñ iwetkuk; Gäk tuñum täñpeñ iwoni kädä ku. Jerusalem kädet peñpäñ Gasa yotpärare kädet kañ iwat yäk. Kädet uwä äma nämo irani-ken pätak u nadätan? ²⁷ * Iweränä Filip akumañ kuñkuk. Kuñtängän kädet yänkuk-ken u Itiopia nanik äma kubä kañ-ahänkuk. Äma uwä wäpi biñam niked kubä, ini komeken nanik intäjukun webe wäpi Kadasi unitäño epän äma ärowani kubä. U webe unitäño moneñ yotta watäni irani. ²⁸ Äma u Jerusalem komeken Anutu iniñoretta äbuko äneñi karis terak kuñirän. Karis terak mañitkañ manbiñam profet Aisaiatä kudän täwani u danitän kuñkuk. ²⁹ Kuñirän Kudupi Munapiktä Filip ñode iwetkuk; Gäk äma unitä kuyak-ken dubini-ken ku yäk. ³⁰ Ude iweränä Filip bäräñeñ dubini-ken kuñpäñ nadänkuk; Äma uwä profet Aisaia täño manbiñam u danitän kuñirän. Nadänpäñ yänkuk; Notnapak, gäk manbiñam danitan unitäño mebäri nadätan ba nämo? ³¹ * Yäwänä äma unitä kowata ñode iwetkuk; Äma kubätä manbiñam ñonitäño

* **8:27:** Ais 56:3-7   * **8:31:** Jon 16:13

mebäri nämo näweränä näkña jide tänpän mebäri nadäwet? Ude yänpän Filip iwetkuk; Gäk äbä näkä itat-ken ño manjirikañ bok kuda yäk.

³² Manbiñam daninñtäñ kuñkuko u man mujipi ñodepäñ daninñtäñ kuñkuk;

U sipsip ude, utnayän nadänpäñ yänjikat yäpmän kuñkuñ.

Tänjirä kwikinik itpäñ man kubä nämo yänkuk.

Ämatä sipsip pujiñi madänayän tänjirä kwikinik it täkañ ude itkuk.

³³ *Tänpakañ wäpi biñam yäpmän äpäñpäñ kudän waki mebäri mebäri jop nadän täñ iminñkuñ.*

U yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Unita unitäño biñam netätä api nadäney? Nämoinik, irit kuñat-kuñari kome terak u keräpigän däpmän täkney iminñkuñ.

Ais 53:7,8

³⁴ Tänpän Afrika äma unitä man u danin paotpäñä eruk Filip iwetkuk; Näweri nadäwa. Profettä netäta yänpän man ño yänkuk? Inita yänkuk, ba äma kubäta yänkuk? ³⁵ Ude yäwänä Filiptä man daninñkuko uterak ba man ätu terak Jesu täño manbiñam täga yänjahänpäñ iwetkuk.

³⁶⁻³⁷ * Yänpän-nadäk täñtäñ kumañ ume kubäken ahänkumän. Ahänpäñ äma ekäni unitä yänkuk; Nabä! Jesu yäpurärätta ume ñopän täga ärut nam-inañi nämo? ³⁸ Ude yänpän karis iniñ bitnäñpewän itkuk. Irirän Filip-kät äma ekäni u äpämañ ume gänañ äpmonkañ Filiptä äma ekäni u ärut iminñkuk. ³⁹ * Ärut imänkañ ume gänañ naniktä abämañ äbä

* **8:36-37:** Apos 10:47   * **8:39:** 1Kin 18:12

gägäni-ken irirän Ekäni täño Munapiktä Filip pit kubägän imagut yäpmäj kuŋkuk. Ude täñjirän äma ekäni u Filip äneñi nämo kaŋkaŋ bänep oretoret pähap terak ini kädet-ken kuŋkuk. ⁴⁰ * Täñpäkaŋ Filip uwä yotpärare kubä wäpi Asdot u ahäñkaŋ, eruk Jesu täño manbiŋam yotpärare kubäkubäken yäñahäñtäñ kumaŋ Sisaria komeken ahäñkuk.

9

Ekänitä Sol ahäñ imiŋkuk *Apos 22:4-16, 26:9-18*

¹ * Kadäni uken Soltä Ekäni täño iwaräntäkiye kumaŋ-kumaŋ api tadäpet yäñ umun man bumta yäwettäñ kuŋatkuk. Täñpäñ bämop äma intäjukun täñpani-ken kuŋkuk. ² Kuŋpäñ iwetkuk; Gäk Juda äma täño käbeyä yot Damaskus kome itkaŋ unitäño watä ämata man kudän kaŋ täñ yämi yäk. Ude täñjiri näk päñku ämawebe Jesu täño kädet iwarani u täga api yepmäñiret. Yäwänä bämop äma unitä mani buramiŋpäñ man kudän ñode täñpäñ imiŋkuk; Soltä ämawebe Jesu täño kädet iwarani ämawebe ätu yabäñpäñä yepmäñitpäñ yäñ-yäkñat yäpmäj Jerusalem komeken api äbek yäk.

³ Man kudän ude täñpäñ imänkaŋ Sol Jerusalem peñpäñ Damaskus kuŋkuk. Kuñtäñgän Damaskus yotpärare keräp täñjirän uterakgän kunum gänaŋ nanik peñyänek pähap kubätä Sol uwäk täñkuk. ⁴ Peñyänek unitäño kehäromitä täñpewän Sol kome terak mañpatkuk. Ude täñpäñ äma kubä täño man kotäktä ñode yäñirän nadäñkuk; Sol! Sol! Gäk imata

---

* **8:40:** Apos 21:8   * **9:1:** Apos 8:3

näk tänpä wakta epäni täyan? ⁵ * Ude yäwänä Soltä yänjuk; Ekäni, gäk netä? Yäwänä unitä yänjuk; Näk Jesu, täppi wawetta epäni tāk täyan ubayän yäk. ⁶ Eruk, akuṅkaṅ kumaṅ yotpärare-ken ku yäk. Kuṅiri äma kubätä gabän ahänpän epän man api gäwerek. Gäweränä udegän kaṅ tä yäk.

⁷ Yänjirän äma Sol-kät bok kuṅatkuṅo u bärom tänpän man kum kwikinik itkuṅ. Kwikinik itkaṅ äma bureni kubä nämo kaṅkaṅ man kotäk ugänpän nadänkuṅ. ⁸ Tänpän Soltä akuṅpän dapun ijinukuo upänkaṅ dapuri bipmän urani pen irirän kerigän injit yäpmän kumaṅ Damaskus yotpärare uken päṅku tenkuṅ. ⁹ Tewäkaṅ ume ketem nämo naṅkaṅ dupik ikegän pen irirän kepma yarakubä ude tärenkuṅ.

¹⁰ Tänpäkaṅ Damaskus kome uken Jesu täṅo iwaräntäki kubä itkuko u wäpi Ananias. Ananias uwä dāpmonken Ekänitä gera terak wäpi yänjuk. Yänjirän Ananiastä yänjuk; Ekäni, näk itat ṅo yäk. ¹¹ * Yäwänä Ekänitä ṅode iwetkuk; Gäk akuṅkaṅ kädēt kubä wäpi Kädēt Siwoṅi yän yäwani u iwat yäpmän ku yäk. Kuṅtängän Judastä yotken ahänpän Tasus nanik äma kubä wäpi Sol unita kaṅ iwet yabä yäk. Äma u yot u gänaṅ itkaṅ Anutuken yänapik man yän itak yäk. ¹² Sol u dapuri tumbani itak upänkaṅ dāpmonken ṅode kak; Äma kubä wäpi Ananias unitä Sol dapuri yäpän tägakta yot gänaṅ äronpän kerī gupi terak peṅjirän kak yäk. ¹³ * Yäwänä Ananiastä kowata ṅode yänjuk; Ekäni, ude nämo! Äma mäyaptä äma unita man ṅode yänjirä

* 9:5: Apos 5:39; 1Ko 15:8

* 9:11: Apos 21:39, 16:9

* 9:13:

Apos 8:3

nadäk täyat; Äma u imaka wakiwaki Jerusalem komeken ämawebekayeta täñ yämik täñpani yäk. ¹⁴ * U bämop äma intäjukun täñpanitä ämawebe ño nanik gäk wäpka terak yengämä pek täkan u yepmänjitta yäntären iminķuñ yäk.

¹⁵ * Ude yäwänä Ekänitä ñode iwetkuk; Gäk ku. Sol uwä näkño epän watä ämana ude iwoyänķut yäk. Uwä ämawebe Juda äbotken nanik nämo, ba kome kubäkubä täño intäjukun äma, ba Isrel nanik näkño manbiñam u yänähänpän yäwetta iwoyänķut yäk. ¹⁶ * Täñpän näkño wäpnata yänpän komi bäräpi mäyap nadäwayän täyak uwä näkña-tägän api iwonjärewet yäk.

¹⁷ Ekänitä Ananias ude iweränä kuman Judas täño yot gänäñ äronpän keriyat Sol terak penpän ñode iwetkuk; Notnapak Sol, Ekäni Jesu, kädet miñin ahän gaminķuko unitä apiño näk pen näwet-pewän gäkken äbätat yäk. Gäk dapun äneñi ijiwi kuñirä Kudupi Munapiktä gäk uwäk tawän yänpän näk pen näwet-pewän äbätat yäk. ¹⁸ Ananiastä ude yäwän tärenjirän uterakgän imaka kubä äwon bu-mik dapuri täñpipinķuko u tären mañkuk. Mañjirän dapuri ijiwän kuñkuñ. Ijiwän kwäpäñ karon akwänkan päñku Ananiastä Jesu wäpi terak ume ärut iminķuk. ¹⁹ Täñpänkan Sol ketem nanpän kehäromi äneñi yäpuk.

Solta iwan täñ iminķuñ

Ude täñkan Sol Jesu iwarän täwani Damaskus nanik ukät kepma yarägän itkuñ. ²⁰ Kadäni ugän yäput penpän Juda täño käbeyä yot kome uken

* **9:14:** Apos 9:1-2,21; 1Ko 1:2   * **9:15:** Apos 25:13, 27:24; Rom 1:5   * **9:16:** 2Ko 11:23-28

itkuŋo u gānaŋ āronpāŋ manbiŋam ŋode yānahāk tājukukonik; Jesu u Anutu tāŋo nanaki ubayāŋ yāŋ yāk tājukuk. ²¹ * Ude yāŋirān nadāŋpāŋ āmawebe pāke unitā kikuŋutpāŋ yāŋkuŋ; Wa! Āma ŋonitā-gān Jerusalem komeken āmawebe Jesu terak yengāmā pek tākaŋ u tāŋpān waŋkuŋopāŋ udegān tāŋpa yāŋkaŋ ŋo ābuk yāk. U āmawebe yepmāŋitpāŋ yāŋ-yākŋat yāpmāŋ bāmop āma intājukun tāŋpani-ken kwa yāŋkaŋ ābuk. Ude tāk tājukukopāŋ jide tāŋpāŋ Jesu tāŋo manbiŋam niwetak?

²² * Tāŋpākaŋ Sol nadāk-nadāk Anutu-ken nanik yāpmāŋkaŋ Juda āma Damaskus itkuŋo u ŋode yānahāŋpāŋ yāwet tājukuk; Jesuwā āmawebeniye yāmagutta Anututā iwoyāŋpāŋ tenkuko ubayāŋ. Tāŋpāŋ Soltā Jesu tāŋo mebāri u kwawakinik yānahāŋirān Juda āmatā u nadāŋpāŋ mani wārāmutta tāŋbārāp taŋpāŋ nadāwātāk pāhap tājkuŋ.

²³ * Soltā epān u kepma māyap tāŋ yāpmāŋ kuŋirān eruk, Juda āmatā Sol utta man yāŋpāŋ-nadāk tājkuŋ. ²⁴ Kābop kābop yāŋpāŋ-nadāŋirā utnayāŋ yāŋkuŋo u Soltā manbiŋam nadāŋkaŋ kuŋarirān utnayāŋ yotpārare yewa unitāŋo yāma taŋi taŋiken kepma bipani watāni itkuŋ. ²⁵ * Ude tāŋirā bipani kubāken kābop, Sol tāŋo iwarān tāwanitā Sol yāŋikŋat yāpmāŋ yotpārare tāŋo yewa kāroŋ uterak āroŋkuŋ. Āronpāŋā Sol iwerā yāk taŋi gānaŋ māŋirānkaŋ yāk ikek tewā komen umu āpmonkaŋ ukādagān metāŋpeŋ kuŋkuk.

* **9:21:** Apos 8:3   * **9:22:** Apos 17:3; Apos 18:5,28   * **9:23:**
Apos 23:12   * **9:25:** 2Ko 11:32-33

26 * Tānpākaŋ Sol kumaŋ pāŋku Jerusalem yotpārare-ken ahānpāŋ Jesu tāŋo äbot tānpani-ken yāpurārārayāŋ yāŋirān u Jesu tāŋo iwarāntāki kubā yāŋ nadāwā bureni nāmo tānpāpāŋ umuntaŋkuŋ.

27 * Upāŋkaŋ Banabastā Sol not tāŋ imiŋpāŋ yāŋikŋat yāpmāŋ aposoro äbotken kuŋpāŋ Sol tāŋo manbiŋam ŋode yāwetkuk; Soltā Ekāni kädēt miŋin kawānpāŋ man iwetkuko unitāŋo manbiŋam, ba Soltā Damaskus yotpārare-ken Jesu tāŋo manbiŋam kehāromigān yāŋahāŋkuko unitāŋo manbiŋam yāwetkuk. Tāŋirān āma kubätā nāmo iniŋ bitnāŋkuk.

28 Ude tānpānkaŋ Sol uwā Jerusalem komeken penta itkuŋ. Tānpākaŋ Ekāni tāŋo manbiŋam umunkät nāmo, gwāk pimiŋpāŋ yāŋahāŋtāŋ kuŋatkuk. 29 Tānpāŋ kadāni kadāni Soltā Juda āma Grik mangān nadāwani-kät Jesu tāŋo manbiŋam yānpāŋ-nadāk tāk tāŋkuŋo upāŋkaŋ āma u Sol utnayāŋ kädetta wāyākŋek tāŋkuŋonik. 30 * Ude tāŋirā noriyetā nadānpāŋ Sol yāŋikŋat yāpmāŋ Sisaria komeken äpmonkuŋ. Tānpāŋ Sisaria kome unitā tewā yāpmāŋ kumaŋ pāŋku Tasus kome ahāŋkuk.

31 Tānpākaŋ kome uken-uken, Judia, Galili ba Samaria nanik äbot tānpani säkgāmān, kwini terak itkuŋ. Äma kubätā waki nāmo tāŋ yāmiŋkuk. Tānpākaŋ kädēt siwoŋi terak Ekāni gāmori-ken kuŋarirā Kudupi Munapiktā bānēpi tāŋpidām taŋpāŋ tāŋ-kehāromtaŋ yāmiŋirān āmawebe kodaki māyaptā Jesu tāŋo äbot tānpani yāpurārātkuŋ.

Pitatā kāyām ikek kubā yāpān tāgaŋkuk

* 9:26: Gal 1:17-19 * 9:27: Apos 9:4,20; 1Ko 9:1, 15:8 * 9:30: Apos 11:25; Gal 1:21

³² Pitatä komeni komeni kuṇatkä yotpärare kubä wäpi Lida ahänpäj Anutu täṇo kudupi ämawebe uken irani ahäj yämänkaṇ penta itkuṇ. ³³ Tänpäj uken äma kubä wäpi Enas ahäj imiṇkuk. Äma uwä täṇguräj takinik tänpäj it yäpmäj äbänirän obaṇ 8 ude täreṇkuk. ³⁴ Äma u parirän Pitatä kaṇpäṇ iwetkuk; Enas, Jesu Kristotä gepmanpäṇ tägatan unita akuṇkaṇ tek ämetpëranika yäpi tägawut yäk. Pitatä ude iwerirän uterakgän akuṇkuk. ³⁵ Ude täṇkaṇ kuṇarirän Lida kome mähem ba Saron komeken nanik kuduptä kaṇpäṇ bänepi sukurenpäṇ Ekänita biṇam täṇkuṇ.

Kumbani kubä kodak taṇkuk

³⁶ Kadäni uken Jopa yotpärare-ken äbot täṇpani webe kubä wäpi Tabita. (Tabita u Grik man terak Dokas, ninin man terak ipmoṇ.) Webe unitä kadäni kadäni kädet tägatäga tänpäj ämawebe jäwäri täṇkentäj yämik täṇkukonik. ³⁷ Tänpäkaṇ Pita Lida komeken irirän Tabita uwä käyäm tänpäj kumbuk. Kumänjirän komegup ume ärut imiṇpäṇ yot gänaṇ täṇkireki kubäken yäpmäj päro peṇkuṇ. ³⁸ Tänpäkaṇ Lida yotpärare u Jopa yotpärare dubini-ken itkuko unita Jopa nanik äbot täṇpanitä Pita Lida komeken itak yäj nadänpäj äma yarä yäwerä kumaṇ päṇku Pitaken ahänpäj butewaki terak ṇode iwetkumän; Nintä komeken bäräṇeṇ kuna yänpäj gämagutdayäj äbäkamak yäk. ³⁹ Yäwänä Pitatä nadäj yämiṇpäṇ tuṇum tänpänkaṇ penta kuṇkuṇ. Kumaṇ päṇku Lida yotpärare ahänpäj kumbani patkuk-ken u yäjikṇat yäpmäj äronkuṇ. Äronjirä webe kajat-kajat kome uken nanik kuduptagän äbä Pita itgwäjinpäṇ konäm

butewaki täñjit, Tabita kodak itkañ tek mebäri mebäri bipmäñ yämik täñkuko u iwonjärenjit täñkuñ. 40 * Täñirä Pitatä peñ yäwet-pewän yäman kuñ moreñirä gukut imäpmok täñpän yäñapik man yäñkuk. Yäñapik man yäwän tärewäpän äyänutpän Tabita kañpän yäñkuk; Tabita, gäk aku! Yäwänä dapun ijiwän kwäpän Pita kañpänä akuñ mañit itkuk. 41 Aku mañirirän Pitatä kerigän injipän iwerän aku käronj itkuk. Täñpänkañ Anutu täño ämawebe-kät webe kajat-kajat yäñpewän ärowäkañ Tabita akutak ño kawut yän yäwetkuk. 42 Ude täñirän unitäño manbiñam Jopa yotpärare ahän parirän ämawebe mäyaptä Ekänita nadäkinik täñ imiñkuñ. 43 * Täñpäkañ Pita uwä äma kubä tom gupipän imaka imaka täk täñpani wäpi Saimon unitä yotken kadäni käronji bumik it täñkumänonik.

10

Anutu täño añerotä Konilias man iwetkuk

1 * Äma kubä wäpi Konilias. Konilias uwä Sis-aria yotpärare uken itkañ Rom täño komi äma äbot kubä 100 ude unitäño intäjukun äma it täñkukonik. Komi äma äbot u wäpi Itali Äbot yän yäwerani. 2 Konilias uwä guñ äbotken nanik upänkañ ini ba ämawebe ukät irani unitä Juda nanik täño Anututa nadäkinik täñ imiñpän iniñoret täñkuñonik. Täñpän Konilias uwä moneni Juda äma jäwäri täñkentän yämik täñkukonik. Täñkañ kadäni kadäni Anutu-ken yäñapik man yäk täñkukonik. 3 * Eruk kepma

* 9:40: Mak 5:40-41   * 9:43: Apos 10:6   * 10:1: Mat 8:5;
Apos 27:1,3   * 10:3: Apos 3:1

kubä 3'kirok bipäda täjirän yori gänaŋ itkaŋ jop dupiŋkaŋ Anutu täŋo aŋero kubätä ahäŋ imiŋjirän kwawakinik kaŋkuk. Täŋpäŋ aŋero unitä iwetkuk; Konilias! ⁴ Yäwänä Koniliastä kaŋpäŋ bumta umuntaŋpäŋ iwetkuk; Ekäni, jide?

Yäwänä aŋerotä iwetkuk; Anututä gäkŋo yäŋapik manka nadäk täyak. Ba gäk monen tuŋumka äma jäwärita yämiŋjiri gabäk täyak. Ude täŋjiri gabäŋpäŋ kädet unita gäripi nadäŋ gamik täyak yäk. ⁵ Unita apiŋo ämakaye yepmaŋpi Jopa komeken kut. Kuŋkaŋ äma kubä wäpi Saimon, wäpi kubä Pita u imagut yäpmäŋ äbut yäk. ⁶ * Saimon uwä äma kubä wäpi Saimongän, imaka imaka tom gupipäŋ täŋpani unitä yotken itak yäk. Tähani u gwägu pähap dubini-ken itak yäŋ iwetkuk. ⁷ Ude iwerän tärewäpäŋ aŋero Konilias tenpeŋ kuŋkuk. Kuŋjirän Koniliastä watä ämani yaräkät komi ämani kubä yäŋpewän äbuŋ. (Komi äma u Anututa nadäkinik täŋpäŋ Konilias-kät bok irani.) ⁸ Eruk äma yaräkubä u äbäŋjirä Koniliastä imaka ahäŋ imiŋkuko u kudup yäwerän nadäŋkuŋ. Nadäŋ morewäkaŋ peŋ yäwet-pewän Jopa komeken kuŋkuŋ.

Pitatä dāpmonken imaka kubä kaŋkuk

⁹ Kuŋtäŋgän kome bipänä kädet miŋin patkuŋ. Patkuŋo yänewänä äneŋi akumaŋ kuŋkuŋ. Kuŋtäŋgän kepma bämop täjirän Jopa kome keräp taŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Pitatä yot itkuko uwä itpäŋ-nadäk bägup punin unu täŋpani unita Anutu-ken yäŋapiwa yäŋkaŋ unu äroŋkuk. ¹⁰ Äro irirän nakta iwäkaŋ ketemta yäŋkuk. Yäwänä ketem api ijiŋjirä

* **10:6:** Apos 9:43

jop dupinƙaƙɗa dāpmonken ɗode kaƙkuk; ¹¹ * Kunum aƙeƙirān imaka kubā āpuk. Āpuko uwā tek taƙi kāwuri kāwuri yentā topmāƙpāƙa pewā yāpmāƙa kome terak āpāƙirān kaƙkuk. ¹² Tāƙpāƙa tek u gānaƙa tom mebāri mebāri ba gāmok, damaƙa ba barak mebāri mebāritā irirā yabāƙkuk. ¹³ Pitatā ude yabāƙa yāwat ittāƙgān man kotāk kubā ɗode nadāƙkuk; Pita, gāk aku tom uwā dāp māƙpāƙa naƙa!

¹⁴ * Yāƙirān Pitatā yāƙkuk; Ekāni, u nāmoinik nāƙpayāƙa! Tom u nintāƙo бага mantā nāmo nakta yājiwārani yāk. Āmatā u naƙpāƙa bānepi tāƙpā waneƙa. Gāk mebārīna nadātan, tom udewani kubā nāmoinik nak tāyat yāk. ¹⁵ * Ude yāwānā man kotāk u āneƙi kubākāt ɗode yāƙkuk; Ude nāmo! Imaka Anututā u tāga yāƙa yāwani u gākā waki yāƙa tāga nāmo yāwen yāk. ¹⁶ Tāƙpāƙaƙa imaka ahāƙa imiƙkuko u kadāni yarākubā ude āroƙaƙa āpāk tāƙkuk. Kadāni yarākubā ude kaƙpāƙa nadāwāƙaƙa āneƙi wādāƙa yāpmāƙa kunum gānaƙa āroƙkuk.

¹⁷⁻¹⁸ Kunum gānaƙa āroƙirān Pitatā imaka kaƙkuko unitāƙo mebārīta nadāwātāk pāhap tāƙkuk. Nadāwātāk tāƙa irirān āma yarākubā Koniliastā peƙa yāwet-pewān ābuƙo u Saimontā yotken ahāƙpāƙa yāman umu itkaƙa gera terak ɗode yāƙkuk; Ai, Saimon wāpi kubā Pita, yot ɗo itak?

¹⁹ * Tāƙpāƙaƙa Pitawā yot medāp terak unu imaka kudupi kaƙkuko unita pen nadāwātāk tāƙa irirān Munapiktā iwetkuk; Nadātan? Yāman umu āma yarākubā gāka wāyāƙƙeƙtāƙa ābākaƙa yāk. ²⁰ Āma

---

* **10:11:** Apos 11:5-17

* **10:14:** Wƙp 11:1-47; Ese 4:14

* **10:15:** Mak 7:15,19

* **10:19:** Apos 11:12, 13:2

uwä näkŋa yäwetpewa äbäkaŋ unita nadäwätäk nämo täŋpen. Äpmonpikaŋ bätakigän penta kut yäk. ²¹ Munapiktä ude iweränä Pita yäman umu äpmonpäŋ äma yaräkubä u yäwetkuk; Äma wäyäkŋeŋtäŋ äbäkaŋ uwä näk ŋo. E, ŋo ima mebärita äbäkaŋ? ²² * Yäwänä iwetkuŋ; Komi äma täŋo intäjukun äma wäpi Koniliastä yäŋpewän äbäkamäŋ yäk. Konilias uwä äma siwoŋi. U Anutu iniŋ orerirän Juda ämawebe kuduptagäntä äma unita oraŋ imik täkaŋ yäk. Täŋpäŋ Anutu täŋo kudupi aŋero kubätä ahäŋ imiŋpäŋ Konilias ŋode iwetkuk; Gäk äma kubä wäpi Pita imagut yäpmäŋ kuŋpäŋ gäŋa yotken teŋiri man nadätäk u yäŋirän kaŋ nadä yäŋ iwetkuk. ²³ * Ude yäŋirä Pitatä yämagut päŋku ini yotken yepmaŋpäŋ patkuŋ.

Eruk, patkuŋo yäŋewänä akuŋpäŋ Pita tuŋum täŋpänkaŋ äma yaräkubä ukät Jopa komeken nanik äbot täŋpani äma ätu ukät penta kuŋkuŋ. ²⁴ Kuŋtäko bipänä kädet miŋin patkuŋ. Patkuŋo yäŋewänkaŋ äneŋi yäput penpäŋ kuŋkä Koniliastä yotpärareken Sisaria ahäŋkuŋ. Uken Koniliastä iniken mähekiye ba noriye gägäni ätu yäŋpewän päbä kubä-kengän itsämäŋirä päŋku ahäŋ yämiŋkuŋ. ²⁵ Ahäŋ yämiŋpäŋ yot gänaŋ ärowayäŋ täŋirän kaŋpäŋä Koniliastä Pita gämori-ken gukut imäpmok täŋpäŋ iniŋ orerayäŋ täŋkuk. ²⁶ * Ude täŋirän kaŋpäŋ Pitatä iwetkuk; Ai! Ude imata täyan? Aku! Näk Anutu nämo, näk äma, gäk udewanigän yäk. ²⁷ Man ude näwetgäwet täŋtäŋ yot gänaŋ äronpäŋ Pitatä ämawebe yot gänaŋ tokŋek irirä yabäŋkuk.

* **10:22:** Apos 10:1-2   * **10:23:** Apos 10:45, 11:12   * **10:26:**
Apos 14:13-15; Rev 19:10

28 Yabänpän yäwetkuk; Juda äma nintänjo mebarinin ñode käwep nadäk täkan; Ninä, äma guñ äbotken nanik in udewani kubäkät itpäñ yänpän-nadäk täga tänañi nämo. Kädet udetä yäjiwārani yän nadäk täkamän. Täñ, Anututä dāpmonken kudän ñode näwetpän näwoñärenkuk; Näk äma kubäta nadäwa jirañ täga nämo täñpek, ba äma kubäta ñode täga nämo nadäwet; U ninkät nanik nämo unita ukät itpäñ yänpän-nadäk tänañi nämo. 29 Anututä ude näwoñärenkuko unita ño äbäktä nämo bitnäñkut. E, in ima mebarita yänpewä äbätat?

30 * Yäwänä Koniliastä ñode iwetkuk; Kepma 4 gumonita bipäda 3'kirok itkamän ñodegän täñirän, näk yot gänañ itkañ Anutu-ken yäñapik man yän itkut. Pengän, äma kubä tek paki-inik ägo wabiñirä inamna-ken ahänkuk. 31 Ahän namiñpäñ yänkuk; Konilias, Anututä gäkño yäñapik man nadäk täyak yäk. Ba gäk moneñ tunumka äma jäwārita yämiñiri gabäk täyak yäk. Ude täñiri gabänpän kädet unita gäripi nadän gamik täyak yäk. 32 Unita apiño ämakaye yepmañpi Jopa komeken kut yäk. Kuñkañ äma kubä wäpi Saimon, wäpi kubä Pita imagut yäpmän äbut yäk. Saimon uwä äma kubä wäpi Saimongän, imaka imaka tom gupipän täñpani unitä yotken itak yäk. Tähani u gwägu pähap dubini-ken itak yäk. 33 Äma unitä ude näwerirän eruk, bäräñej gäk gämagutta äma ätu peñ yäwetpewa kuñkuñ. Täñpäkañ gäk ño äbäktä nämo bitnäñkuno unita bänep täga nadän gamitat yäk. Eruk, man kuduptagän Ekänitä nin niwetta gäwetkuko u niweri nadäkta, Ekäni inamiken kwawak itkamän ño

---

* **10:30:** Apos 3:1, 1:10

yäk.

Pitatä Jesu täño manbiñam yänahänjkuk

34-35 * * Täñpäñ Pitatä man ñode yäput penpäñ yänjkuk; Eruk, apiñogän bureniñän ñode nadätat; Anututä ämawebe uken-uken nanikta nadänjirän uteragän täk täyak yäk. U gupninta nadänjirän ärowani äpani nämo täk täyak. Nämoïnik, äma Anutu iniñ oretpäñ kädet siwoñi iwat täkañ uwä Anututä not täñ yämik täyak. 36 * E, Anututä Isrel äma äbotken man bureni pewän ahänjkuko unitäño manbiñam in nadäk täkañ. Manbiñam Täga uwä ñode; Jesu Kristo tewän äpä man tägagämän, Anutu-kät bänep kubägän täktäk täño man u niwetpäñ niwoñärek täñjkuk. Jesu Kristo u ämawebe kudup-tagänta Ekäni it yämik täyak.

37 * Täñpäkañ Galili ba Judia komeken imaka ahänjkuko unitäño manbiñam in nadäkañ. Jontä ämawebe ume ärutärut man yänahänjpäñ yäwet täñjkuko u mädeni-ken Jesu Nasaret komeken naniktä Galili komeken epäni yäput penjkuk. 38 * Anututä kehäromi ba Munapik kireñ imiñjirän äyänutpäñ äyänutpäñ ämawebe iron täñ yämiñtäñ kuñatkuk. Täñpäñ Anututä itkentäñ imiñjirän äma Satantä täñpäwak täñ yämani u kuduptagän yäpän tägawäpäñ yepmak täñjkukonik. 39 Täñjirän Jerusalem yotpärare-ken ba Juda kome pähap äyänutpäñ äyänutpäñ imaka imaka yänpän-täk täñjkuko u kañpäñ nadäk täñ moreñkumäñ.

* **10:34-35:** 1Sml 16:7; Rom 2:11; Gal 2:6

* **10:36:** Sam 107:20; Ais 52:7; Rev 17:14

* **10:38:** Mat 3:16; Luk 4:17-20

* **10:34-35:** Jon 9:31

* **10:37:** Mat 4:12-17

Täntän kuñtäyon päya kwakäp terak utpewä kumbuk. ⁴⁰ * Utpewä kumbuko upänkañ kepma yarä tärenjirän kepma kubäta Anututä Jesu kumbani-ken nanik yäpmäñ akuñkuk. Yäpmäñ päñaku tenpäñ äneñi kwawak pewän ahänkuk yäk. ⁴¹ * Täñpäkañ ämawebe kudupken nämo ahän yämik täñkuk. Nämo, mani biñam yänahäkta intäjukun iwoyänpäñ nipmañpani nin-kengän ahän nimik täñkuk yäk. Täñjirän kumbani-ken naniktä akwänkañ ninä ukät ketem bok nañpäñ yänpäñ-nadäk täk täñkumäñonik. ⁴² * Täñpäkañ ämawebe wäpi biñam yänahänpäñ yäwetta ñode niwetkuk; Anututä äma kubä, äma kumbani ba äma kodak irani manken yäpmäñ danikta iwoyänkuko u näk yän niwetkuk. ⁴³ * In nadäkañ? Ämawebe netä unitä Jesuta nadäkinik täñpen kuñatnayän täkañ uwä momini täga api ärut yämek. Bureni, Anututä Jesu wäpi terak wakini api pen yämek, profet kuduptä yänahänkuño ude.

Guñ äbot ätutä Munapik yäpuñ

⁴⁴ * Pitatä man ude pen yän irirän Kudupi Munapiktä ämawebe mani nadän itkuño uterak äpuk. ⁴⁵⁻⁴⁶ * Äpäñjirän ämawebe guñ äbotken nanik u man kotäk kudupi kudupi terak Anutu bumta inin oretkuñ. Ude täñirä yabänpäñ äma Juda äbotken nanik Jesuta nadäkinik täñpani Pitakät penta äbuño u nadäwätäk täñpäñ kerä inpäñ yänkuñ; U kawut!

* **10:40:** 1Ko 15:4-7 * **10:41:** Jon 14:19,22-24; Jon 15:27; Apos 1:8; Luk 24:42-43 * **10:42:** Apos 17:31; 2Ti 4:1; 1Pi 4:5 * **10:43:** Ais 33:24; Ais 53:5-6; Jer 31:34; Dan 9:24 * **10:44:** Apos 11:15, 15:8 * **10:45-46:** Apos 2:4, 19:6

yäk. Anututä bänep ironi terak Munapik guṅ ämawebe ṅonita kireṅ yämitak yäk. Apiṅo kaṅpāṅ nadākamāṅ, Munapik u Juda äma nintagän nāmo yäk. ⁴⁷ * Ude yāṅirä Pitatä yāṅkuk; Äbot ṅo, nintä yāpumāṅo udegän, Munapik yāpmāṅkaṅ. Unita äbot ṅo ume ärut yāmikta netätä tāga ninin bitnäwek? Nāmoinik! ⁴⁸ * Ude yāwänkaṅ ämawebe u Jesu Kristo wāpi terak ärut yāmiṅkuṅ. Ärut yāmākaṅ ämawebe unitä Pita iwetkuṅ; Ninkät ätu it nipmaṅkaṅ kaṅ ku yāṅ iwerāwä udegän tāṅkuk.

11

Pitatä iniken mebärini yāṅahāṅkuk

¹ Tāṅpāṅ aposoro-kät äbot tāṅpani ämawebe-kät Judia komeken iranitä manbiṅam ṅode nadāṅkuṅ; Ämawebe guṅ äbotken naniktä Anutu tāṅo man nadāṅpāṅ bänepi-ken iyap taṅkuṅ yāṅ nadāṅkuṅ. ²⁻³ * Ude nadāṅkuṅo unita Pitatä Jerusalem yotpārare äyāṅutpeṅ äroṅirän Juda nanik äbot tāṅpani äma ätutä nadāwä nāmo tārewāpāṅ man taṅi ṅode iwetkuṅ; Gäk imata Moses tāṅo бага man irepmitpāṅ äma gupi moräk nāmo madāwani, guṅ äbotken nanik unitāṅo yot gānaṅ äroṅkun? Ba imata äma udewani-kät ketem bok naṅkuṅ? U siwoṅi nāmo! ⁴ Yāwāwä Pitatä imaka ahāṅkuko unitāṅo manbiṅam mebäri-ken umunitä yāṅ yāpmāṅ kuṅtāṅgän ṅode yāwetkuk; ⁵ * Näk Jopa yotpārare-ken yāṅapik man yāṅ yāpmāṅ kuṅjira Ekānitä nadäk-nadākna-ken pewän ahāṅirä ṅode

---

* **10:47:** Apos 8:36   * **10:48:** Apos 2:38   * **11:2-3:** Apos 10:28;
Gal 2:12   * **11:5:** Apos 10:9-48

kaŋkut yäk. Kunum aŋeŋirän imaka kubä äpuk yäk. Äpuko uwä tek taŋi, käwuri käwuri yentä topmäŋpäŋ pewä yäpmäŋ kome terak dubina-ken äpäŋirän kaŋkut. ⁶ Äpäŋirän ket täŋpäŋ yabäŋkut; Tek u gänaŋ tom mebäri mebäri taŋi täpuri, ba gämok ba barak mebäri mebäritä irirä. ⁷ Ude yabäŋ yäwat itkaŋ man kotäk kubä ŋode nadäŋkut; Pita, gäk aku tom uwä däpmäŋpäŋ naŋ!

⁸ Man ude nadäŋpäŋ ŋode yäŋkut; Ekäni, u nämoinik näŋpayäŋ. Tom u waki, nakta yäjiwärani. Ämatä u naŋpäŋ bänepi täŋpä wanen. Tom ude-wani kubä nämoinik nak täyat yäŋ iwetkut. ⁹ Ude yäwawä man kotäk kunum gänaŋ nanik u äneŋi kubäkät ŋode yäŋkuk; Ude nämo yäk. Imaka Anututä u täga yäŋ yäwani u gäkä waki yäŋ täga nämo yäwen yäk. ¹⁰ Täŋpäkaŋ imaka ahäŋ namiŋkuko u kadäni yarakubä ude äroŋkaŋ äpäk täŋkuk. Kadäni yarakubä u kaŋpäŋ nadäwakaŋ äneŋi wädäŋ yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuk.

¹¹ Eruk, imaka u paorirän uterakgän Sisaria komeken nanik äma yarakubä näk nämagutta yot itkut-ken ugän ahäŋkuŋ. ¹² * Ahäŋirä Munapiktä ŋode näwetkuk; Gäk ukät kuŋkaŋä nadäwätäk terak nämo kwen yäŋ näwetkuk. Ude näwerirän not-niye 6 ŋo näkkät bok Koniliastä yotken kuŋkumäŋ. Kumaŋ päŋku Koniliastä yot gänaŋ äroŋitna ŋode niwetkuk; ¹³ Näkä yot gänaŋ aŋero kubätä ahäŋ namiŋpäŋ ŋode näwetkuk; Gäk Jopa yotpärare-ken watä ämakaye ätu yäniŋ kireŋpewi päŋku Saimon wäpi kubä Pita yäŋikŋat yäpmäŋ kaŋ äbut. ¹⁴ * Äma

* **11:12:** Apos 10:23,45   * **11:14:** Apos 16:31

unitä man täwerirän ket nadänpän Ekänita biñam kañ täñput, gäkña ba ämawebe gäkkät irani u kudup yäk. Añerotä man ude iwetkuk. ¹⁵ * Eruk, näk Anutu täño manbiñam yäwet irira bian Munapiktä ninken äpuko udegän ämawebe uterak äronkuk. ¹⁶ * Täñjirän näkä u kañpäñ Ekänitä man ñode yänjkuko u juku piñkut; Jontä umegän ärut tamiñkuk. Upänkañ inä Munapikpäñ api uwäktän tamet yän yänjkuk. ¹⁷ Täñpäkañ ninä Ekäni Jesu Kristo nadäkinik täñ imiñitna iron pähap täñ nimiñkuko udegän Konilias-kät äboriyeta täñ yämiñjirän näk ñodewanitä imata Anutu iniñ bitnäwam?

¹⁸ * Pitatä manbiñam ude yäwerän nadänpän bänepi kwitawäpäñ Anutu iniñ oretpäñ ñode yänkuñ; Wäral yäk. Anutuwä guñ äbottä bänepi sukurenpäñ irit kehäromita biñam täkta yäñtären yämik täyak yän yänkuñ.

Jesu täño manbiñam Antiok ahäj patkuk

¹⁹ * Täñpäkañ Stiven kumän-kumän utkuño uterak äma ätutä äbot täñpani mäyap däpmän yäwat kireñjä Juda kome penpäñ Ponika ba Saiprus ba Antiok komeken kuñtäñpä kuñkuñ. Kuñtäñpä kuñkuño uwä Ekäni täño manbiñam Juda ämawebegän yänahänpäñ yäwettän kuñkuñ. Äma ätu nämo yäwet täñkuñonik. ²⁰ Upänkañ nadäkinik täñpani ätu Saiprus Sairini komeken naniktä Antiok yotpärare-ken kuñkañ Grik man yäwani ämawebe, guñ äbotken nanik ukät yänpäñ-nadäk täñpäñ Ekäni Jesu Kristo täño manbiñam

---

* **11:15:** Apos 2:4   * **11:16:** Apos 1:5   * **11:18:** Apos 13:48,
14:27   * **11:19:** Apos 8:1-4

yänahänpäj yäwetkuņ. ²¹ * Ude tänjirä Ekänitä kehäromi yämiņirän yäwerä guņ äbotken nanik ämawebe u nadänpäj mäyaptä bänepi sukurenpäj Ekänita biņam täņkuņ. ²² * Täņpäkaņ unitäņo manbiņam nadänpäj äbot täņpani Jerusalem itkuņo unitä Banabas peņ iwet-pewä Antiok kuņkuk.

²³ * Päjku Antiok ahänpäj Anutu täņo iron u kaņpäj oretoret pähap täņpäj bänepi täņpidäm taņ yämiņpäj ŋode yäwetkuk; Bänepjintä Ekäni kwasikotpäj iņit-inik täņpäj kaņ irut yän yäwetkuk.

²⁴ * Banabas uwä äma tägagämän kubä. Bänepi-ken Kudupi Munapik ba nadäkiniki kehäromi nikek. Täņpäkaņ yotpärare uken äma mäyap-inik Ekänita biņam täņkuņ.

²⁵ * Eruk ätu nanak itpänä Banabastä Sol kaņ-ahäwa yänkaņ Tasus yotpärare-ken kuņkuk. ²⁶ * Päjku kaņ-ahänpäj imaguränkaņ Antiok äbumän. Äbänpäj äbot täņpani bämopi-ken obaņ kubä ude itkaņ äma bumta Ekäni täņo manbiņam yäwetpäj yäwoņärek täņkumän. Antiok uken ämatä Jesu täņo äbot täņpanita wäpi Kristen* yän mämäram yäwetkuņ.

Äbot täņpanitä täņkentäk monēj pewä kuņkuņ

²⁷ * Kadäni uken profet äma ätu Jerusalem naniktä Antiok kuņkuņ. ²⁸ * Profet kuņkuņo uken

* **11:21:** Apos 2:41 * **11:22:** Apos 4:36 * **11:23:** Apos 13:43

* **11:24:** Apos 2:41, 6:5 * **11:25:** Apos 9:30 * **11:26:** 1Pi

4:16 * **11:26:** Kristen täņo mehäri uwä Kristo täņo tawaņken

nanik * **11:27:** Apos 13:1, 15:32 * **11:28:** Apos 21:10

nanik kubä wäpi Agabas, uwä Munapiktä peñ iwerirän komeni komeni nak jop irit ahäwayän täñkuko unita jukuman yänjuk. (Nak jop irit uwä äma wäpi Klodiustä Rom täño intäjukun äma irirän bureni ahänjuk.) ²⁹ Nakta jop iritta yänjirän nadänkañ äbot täñpani kubäkubätä monen pat yämiñkuko udegän yäpmän daninpäñ Judia komeken noriye ketemta jop itkuño unita pewä kukta yäntärenkuñ. ³⁰ * Yäntärenpäñ monen peñkuño u Banabas kenta Solta yämäkañ yäpmän päñku äbot täñpani Judia komeken irani unitäño watä äma unita yämiñkumän.

12

Herottä äbot täñpanita iwan täñ yämiñjuk

¹ Kadäni uken Herot Judia kome täño intäjukun äma ude itkañ äbot täñpani ätu komi yäma yänkañ yepmäñit päñku komi yot gänañ yepmañjuk. ² Uwä ñode; Unitä yäwänkañ Jems, Jon täño noripak päiptä madänpewä kumbuk. ³ * Ude täñjära Juda ämawebetä kädet Herottä täñkuko unita gäripi nadäwäpäñ Pita imaka, komi yotken tewa yänkañ yäwänpäñ injtkuñ. Uwä Juda täño orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani orekirit kadäni bämopi-ken täñjuk.

⁴ Eruk, Pita injtpäñ komi yotken tenpäñ komi äma 16 ude yäwerän watä it täñkuñonik. Täñpakañ Herottä ñode nadänjuk; Ittäyon Pasova orekirit kadäni tärenjirän ämawebe inamiken manken api tewet yän nadänjuk. ⁵ * Ude nadänjukko unita Pita

---

* **11:30:** Apos 12:25   * **12:3:** Apos 4:3   * **12:5:** Jem 5:16

komi yot-kengän irirän komi ämatä watäni itkuḡ. Tänpäkaḡ äbot tänpäni ämawebetäwä Pita täḡkentäḡ imikta Anutu-ken wari wari yäḡapik man yäk täḡkuḡonik.

Aḡero kubätä Pita täḡkentäḡ imiḡkuk

⁶ * Eruk, Herottä kadäni Pita manken tekta yäḡkuko u keräp täḡkuk. Kwep yäḡ yäḡkaḡ bi-pani Pita komi yot gänaḡ yen kehäromitä kerikuroḡi topmäḡpäḡ tewä komi äma yarä bämopi-ken däpmon pat itkuk. Tänpäkaḡ komi äma ätu komi yot täḡo yämabam unita watäni itkuḡ. ⁷ Täḡjirän pit kubägän Ekäni täḡo aḡero kubätä komi yot gänaḡ ugän ahäḡkuk. Ahäḡjirän peḡyäḡekitä komi yot gänaḡ u peḡyäḡeḡpäḡ patkuk. Täḡpäḡ aḡero unitä Pita inḡit täḡpewän akwänpäḡ iwetkuk; Gäk bäräḡeḡ aku! yäk. Ude yäḡjirän yen kehäromi yarä Pita kerikuroḡi topuḡo u pitpäḡ maḡkumän. ⁸ Täḡjirän aḡerotä Pita iwetkuk; Päḡaku tek täḡpäḡ kuroḡka ärärani tä yäk. Ude yäwänä Pita udegän täḡkuk. Täḡpänä aḡerotä yäḡkuk; Mänit tekka u täḡpäḡ näk näwat yäk. ⁹ Ude yäḡpeḡ kuḡjirän Pita komi yot u peḡpeḡ iwatkuk. Aḡerotä bureni ude täḡkentäḡ namitak yäḡ nämo nadäḡkuk, däpmonken käwep täyat yäḡ nadäḡkukopäḡ bureni ahäḡ imiḡkuk. ¹⁰ * Eruk kumaḡ päḡku komi äma äbot yarä watä itkuḡo u äbot kubä yärepmitpäḡ äneḡi äbot kubä yärepmitpeḡ kuḡjirän komi yot täḡo yäma taḡi dätpäḡ äpämäḡ yotpärare-ken kwani u ini dätkuk. Därirän yarä u äpämäḡ yäman umu kuḡkumän. Kuḡtäḡgän kädet miḡin aḡerotä Pita pit kubägän teḡpeḡ kuḡkuk.

* **12:6:** Apos 5:23   * **12:10:** Apos 5:19

11 Täñjirän eruk Pita uken nadäwän tumbuñ. Täñpäñ yänkuk; Eruk, bureniğän nadätat yäk. Ekänitä aņeroni kubä iwet-pewän äbä näk Herot keriken nanik ba Juda ämawebe täño kokwawak keriken nanikpäñ nämagutak yäk. 12 * Ude nadänkañ kumañ päñku Jon wäpi kubä Mak unitäño miñi wäpi Maria unitä yotken ahänjuk. Ämawebe mäyap webe unitä yotken käbeyä täñpäñ Anutu-ken yänapik man yän itkuñ. 13 Ude yän irirä Pitatä päñku yäma-ken umu kwäpkwäp yäputkuk. Ude täñpänä epän watä webe kubä wäpi Roda unitä yäma därayän kuñkuk. 14 Kuñpäñ Pita täño kotäk nadänpäñ bänepi-ken oretoret pähap nadänpäñ yäma nämö dätkuk. Nämö, äneñi äyänutpeñ yot gänañ unu kuñpäñ ämawebe päke u yäwetkuk; Pita äbäko yäma-ken itak yäk. 15 * Ude yäwänä iwetkuñ; Täñguñ täñpäñ ba yäyan yäk. Ude yäwäkañ ehuranigän yänkuk; Nämö! Bureni yäyat! Pita yäman umu itak yäk. Yäwänä yänkuñ; Ude nämö, Pita täño aņeronitä käwep itak yäk.

16 Ude yän irirä Pita yäma-ken kwäpkwäp pen yäpuritkuk. Täñjirän eruk päñku yäma dätpäñ Pita ini kañpäñ kikñutpäñ yänpäñ-nadäk täñ irirä Pitatä yäniñ bitnäñpäñ ketwära täñyärenjuk.

17 * Ude täñkañ Ekänitä komi yotken nanikpäñ imagut yäpmäñ äbäko unitäño manbiñam yäwetkuk. Täñpäñ ñode yäwetgän täñkuk; In kuñkañ Jems-kät äbot täñpani ätu manbiñam ño kañ yäwerut. Ude yäwetkañ Pita yepmañpeñ kukñi kädä kuñjuk.

---

* **12:12:** Apos 12:25, 15:37   * **12:15:** Apos 26:24; Mat 18:10

* **12:17:** Apos 13:16, 19:33; Apos 21:40

18 * Tänpäkan kome yänjirän komi äma Pitata watä itkuño u Pitata ijiwä wawäkan dekaken paorak yän yänkan nadawätäk pähap tänpän manbiñam Herot iwetkuñ. 19 Iwerä nadänpän Herottä äma ätu yäwetkuk; Pitata wäyäkñenpän kawut! Yäweränkan päñku wäyäkñentän kuñarä wankuñ. Tänpäwä komi äma Pitata watä itkuño u manken yepmanpän däpmän-pewän kumäkta yänkuk. Ude täñkan ittängän Herot Judia kome peñpeñ päñku Sisaria yotpärare-ken itkuk.

Intäjukun äma Herot u kumbuk

20 * Päñku uken itkan Herot Tire kenta Sidon ämawebeta kokwawak nadän yäpmän kuñatpän ketem Herottä komeken nanik yäpmäkta бага peñ nimek yän nadänkuñ. Ude täñpeko uwä ketem deken nanikpän api yäpne yän yänpän Tire Sidon ämawebe ätutä käbeyä tänpän yänpän-yäpätägawäkan bänep kubägän äneñi täkta uken kuñkuñ. Pengän päñku Herot täño yot pähap unitäño watä ämani wäpi Blastus u ahän imiñpän ukät man yänpän-nadänirä Blastustä Herot inamiken yänkentän yämekta yänkehärom tañkuk. Ude tänpän Herot-kät man yäkta kadäni peñkuñ.

21 Eruk kadäni peñkuñ-ken Herottä intäjukun äma täño tek tänpän man yäwera yänkanä intäjukun ämatä mañitpän man yäwani-ken kuñkuk. Uken kuñkan man mebäri mebäri yäwetkuk. 22 Yänjirän nadänpän ämawebe päke unitä gera terak ñode yänkuñ; Anutu kubä täño meni jinom yäk. U äma täño nämo yän yänkuñ. 23* Ude yänjirä Herottä man

* 12:18: Apos 5:22-24 * 12:20: 1Kin 5:11; Ese 27:17 * 12:23: Dan 5:20

u nadänpäj Anutu ärowani bureni täño wäpi bijam yäpmäj akukta bitnäñkuk. Ude täñjirän uterakgän Ekäni täño aņero kubätä päbä utkuk. Urirän käyäm waki kubä Herot terak ahäj imiñjirän yamuntä nañ äreyänpewä kumbuk.

24 * Täñpäkañ Ekäni täño manbijam kehärom tañpäj komeni komeni ahäj patkuk. 25 * Ahäj parirän Banabas kenta Sol täñkentäk moneñ Judia äbot täñpanita Jerusalem yäpmäj kuñkumäno u yämän tärewäpäj äyäjutpeñ Antiok kuda yänkañ Jon wäpi kubä Mak u imaguränkañ penta kuñkuñ.

13

Banabas kenta Sol epän man yäwetkuñ

1 * Täñpäj äbot täñpani Antiok irani uken nanik profet äma ba äma ätu Anututä kädet gäripi nadäk täyak u yäwetpäj yäwoñärek täkta itkuñ. U wäpi tawañ ñode; Kubä Banabas, kubä Simeon wäpi kubä Kubiri yäj iwerani, kubä Lusias Sairini komeken nanik, kubä Sol, kubä Manain, Herot täño noripaki kubä. 2 * Eruk, kepma kubäta äbot täñpanitä Ekäni iniñoret itkañ inita nak nämo nakta yäjiwätpäj nakta jop itkuñ. Ude täñ irirä Kudupi Munapiktä ñode yäwetkuk; In Banabas kenta Sol epän kubä näkä iwoyäj yämiñkuro u täkta iwoyänpäj yepmañpä yäpmäj kañ kun yäk. 3 * Ude yäwänä nakta jop itkañ Anutu-ken yäñapik man yänpäj kerä yarä uterak peñpäj yepmañpä yäpmäj kuñkumän.

* 12:24: Ais 55:11; Apos 6:7, 19:20   * 12:25: Apos 11:29-30;

Apos 12:12, 15:37   * 13:1: Apos 11:27   * 13:2: Apos 9:15

* 13:3: Apos 6:6

Saiprus kome manbijam yājahānkumān

⁴ * Eruk Kudupi Munapiktā Banabas kenta Sol peṅ yāwet-pewān Selusia komeken kuṅkumān. U naniktā gāpe terak āronpeṅ gwāgu bāmopi-ken kome tāpuri kubā wāpi Saiprus uken kuṅkuṅ.

⁵ * Kuṅtāngān Saiprus tāṅo yotpārare kubā wāpi Salamis u ahāṅpāṅ Juda tāṅo kābeyā yot gānaṅ āronpāṅ Anutu tāṅo manbijam yājahāṅpāṅ yāwetkumān. Jon-Mak imaka, bok tāṅkentāṅpāṅ yāwetkuṅ.

⁶ Ude tāṅkaṅ Saiprus kome u gānaṅ manbijam yājahāṅpāṅ yāwettāṅ kuṅtāngān yotpārare kubā wāpi Pafos u ahāṅkumān. Uken Juda āma kubā wāpi Bajesu uwā uken itkuk. Āma uwā profet jopi, kāren kāwani. Grik man terak wāpi Elimas yāṅ iwetkuṅ. ⁷ Elimas u kome unitāṅo intājukun āma wāpi Segius-Paulus unitāṅo tāṅkentāk kubā. Tāṅpākaṅ Segius-Paulus uwā āma nadāk-nadāk ikek. U Anutu tāṅo manbijam nadāwa yāṅpāṅ Banabas kenta Solta yāṅpewān ābumān. ⁸ * Tāṅpākaṅ āma kāren kāwani unitā Banabas kenta Sol tāṅo epān u ura yāṅkaṅ tāk tāṅkuk. Tāṅpāṅ intājukun āmani Segius-Paulus unitā Jesuta nadākinik tāṅpek yāṅpāṅ Segius ude tāṅpeno! yāṅ iwet tāṅkuk. ⁹ Ude tāṅkuko upāṅkaṅ Kudupi Munapiktā Sol wāpi kubā Pol u uwāk tāṅpāṅ irirān Elimas dapun taṅi kaṅpāṅ iwetkuk; ¹⁰ Gāk Satan tāṅo nanaki! yāk. Gāk kādet siwoṅi tāṅo iwan. Tāṅyākṅarani kādet ba nadāk wakiwaki gākken tokṅeṅ patak yāk. Ekāni tāṅo kādet siwoṅi u tāṅpi wanayāṅ tāk tāyan! ¹¹ *

* **13:4:** Apos 15:39   * **13:5:** Apos 12:12, 13:13   * **13:8:** 2Ti

3:8   * **13:11:** Apos 9:8

Eruk, nadätan? Apiŋo Ekänitä gurirän dapunka wawayäŋ yäk. Dapunka wawänkaŋ kadäni kəroni bumik edap dapuri nämo kaŋkaŋ api it yäpmäŋ kwen!

Poltä ude yänirän uterakgän gubamtä-yän dapuri-ken uwäk täŋpewän dapuri bipmäŋ utkuk. Täŋpänkaŋ Elimastä äma yepmäŋirapän kädət näwoŋärewut yänkaŋ puŋ ijiŋtäŋ kuŋatkuk. ¹² Täŋirän intäjukun äma unitä u kaŋpäŋ Ekäni täŋo manbiŋam nadänkuko u nadäwän inide kubä täŋpänpäŋ Ekänita nadäkinik täŋkuk.

Saiprus peŋpeŋ kome kubäken kuŋkumän

¹³ * Eruk, Polkät äma ätu penta kuŋatkuŋo Pafos kome peŋpeŋ gäpe terak äronpeŋ Pamfilia komeken yotpärare kubä wäpi Pega u kuŋkuŋ. Kuŋirä Jon-Mak yepmanpeŋ äneŋi Jerusalem kuŋkuk. ¹⁴ Täŋirän ätu u Pega yotpärare peŋpeŋ ini kuroŋ kuŋtäŋgän Pisidia komeken yotpärare kubä wäpi Antiok u ahänkuŋ. Ahänpäŋ Sabat kadäni-ken Juda täŋo kəbeyä yot gänaŋ äro maŋitkuŋ. ¹⁵ * Äro maŋirirä Juda täŋo äma ekäni ekäni yot gänaŋ itkuŋo unitä Moses täŋo Baga man kudän täwani, ba profet biani täŋo man u daniŋ paotpäŋ Polkät Banabas u ŋode yäwet yabänkuŋ; Ektä ämawebe bänepi täŋkehärom takta man kubä yähta nadänpäŋä täga yänahädayän yäk.

¹⁶ * Yäwäwä Poltä akuŋpäŋ yänuruk-uruk yäneŋo yänpäŋ ketwära täŋyärenkuk. Täŋpäŋ manbiŋam ŋode yäput peŋpäŋ yänkuk; In Isrel ämawebe ba ämawebe gägäni ätu Anututa nadäkinik täŋ

* **13:13:** Apos 13:5, 15:38   * **13:15:** Apos 15:21   * **13:16:** Apos 12:17

imiñpäŋ gämori-ken kuŋarani in ket nadäwut!
 17 * Isrel äbot täŋo Anutu unitä äbekniye oraniye, ämawebe bämopi-ken nanikpäŋ inita biŋam yäpmäŋ daninŋkuk. Yäpmäŋ daninŋpäŋ yepmanŋpän iniken komeni penpenŋ päŋku Isip kome itkuŋ-ken uken täŋpewän äbot pähap ahänŋ patkuk. Täŋpakaŋ mäden, iniken kehäromi terak Isip komeken nanik yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äpämaŋ kuŋkuk. 18 * Täŋkaŋ obaŋ 40 ude kome jopi-ken ittänŋ kuŋatkuŋ-ken uken mani nämo iwatkuŋo upänkaŋ yabänŋ korenŋkuk. 19 * Eruk Kenan kome yäniŋ kirewayänŋ täŋkuk-ken nanik Anututä ämawebe äbot pähap 7 ude täŋpän waŋkuŋ. Täŋpän wawäpäŋ kome u Isrel ämawebeta yäniŋ kirewänpäŋ unitä korenŋpäŋ itkuŋ. 20 * Imaka ahänŋkuko u kuduŋtagän obaŋ 450 u gänaŋ ahänŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. Eruk u punin terak Isrel ämawebetä kome u yäpmänŋpäŋ irirä Anututä watä ämaniye ätu iwoyänŋpäŋ yepmak täntänŋ kuŋirän Samuel, profet ude itta ahänŋkuk. 21 * Täŋpakaŋ kadäni uken äma kubätä intäjukun it yämekta Anutu-ken gera yänkuŋ. Gera yänjirä Anututä Sol intäjukun ämani itta iwoyänŋkuk. Sol uwä Kis täŋo nanaki, Benjamintä äbotken nanik. Täŋpakaŋ Soltä Isrel ämawebeta yabänŋ yäwat epän täŋ yämiŋ yäpmäŋ kuŋtäyon obaŋ 40 ude tärenŋkuk. 22 * Tärenjirän Anututä Sol u yänjihatpäŋ komenita Devitpäŋ intäjukun äma itta tenŋkuk. Tenŋpäŋ Devitta yänŋpäŋ ämawebe ŋode yäwetkuk; Näk Jesi täŋo

* **13:17:** Kis 1:7, 6:6; Kis 12:51   * **13:18:** Kis 16:35; Nam 14:34;
 Lo 1:31   * **13:19:** Lo 7:1; Jos 14:1   * **13:20:** Het 2:16; 1Sml 3:20
 * **13:21:** 1Sml 8:5,19; 1Sml 10:20-24   * **13:22:** 1Sml 13:14; 1Sml
 16:13; Sam 89:20

nanaki Devit u kanpän gäripi nadänpän bänepnatä u injit-inik täyat. Unitä uyaku näkno man kädet u kumän api iwat morewek yäk. ²³ * Eruk, Anututä yänkehäromtak man bian yänkuko udegän Devit täno äbotken nanik Anututä ini äma kubä iwoyänkuk. Äma unitä Isrel ämawebe waki keriken nanik api yämagurek yän yänkuk. Uwä wäpi Jesu.

²⁴ * Tänpäkan Jesu epäni nämo yäput penpän täntän kuñirän Jontä Isrel ämawebe-ken manbinjam yänhänpän node yäwettän kuñkuk; In bänepjin sukurenpän irit kuñat-kuñatjin yäpä-siwon täjirä ume ärut tamayän yän yäwettän kuñkuk. ²⁵ * Eruk Jon epän tänkuko u tärewayän keräp tanjirän ämawebe node yäwet yabänkuk; Intä näka netä yän nadäk täkan? Näk äma intä itsämäk täkan, Kristo u nämo yäk. Upänkan kawut! Äma kubä mäden näwatak yäk. Näk äpani-inik unita u dubini-ken itnañi nämo yän yäwetkuk.

²⁶ * Poltä ude yänpän yänkuk; Notnaye Abraham täno äbotken nanik, in nadäwut! Ba in ätu Juda äbotken nanik nämopän Anutu nadän iminpän gämori-ken kuñat täkan, in imaka nadäwut! Anututä ämawebe wakiken nanik yämagutpän inita binjam yäpmäk-yäpmäk unitäno manbinjam u nin bämopnin-ken ahätak no! ²⁷ * Jerusalem ämawebe jopi ukät watä ämaniyetä Jesu täno mebäri nämo nadäwä tumbuñ. Ba profet biani täno manbinjam Sabat kadäni-ken daninpän nadäk täñ yäpmän äbäk täñkuño unitäno mebäri nämo nadäwä tärenkuñ.

---

* **13:23:** 2Sml 7:12-16; Ais 11:1   * **13:24:** Mat 3:1-2   * **13:25:** Jon 1:20,27   * **13:26:** Apos 13:16   * **13:27:** Jon 16:3; Apos 3:17

Nämo nadäwä tärenkuŋo upänkaŋ Jesu utta man yänjirä manbiŋam biani u bureni ahänjuk. ²⁸* Äma uken goret kubä nämo kaŋkaŋ manken tenpän utpewä kumäkta Pailat-ken man kehäromigän yänkuŋ.

²⁹* Imaka bian profettä Jesu ude api täŋ iminen yän yäwani u kudup täŋ iminjuŋ. Täŋpän päya kwaköp terak nanik ketären yäpmän päpä awaŋ gänaŋ penjuŋ. ³⁰* Awaŋ gänaŋ penjuŋo upänkaŋ Anututä äneŋi awaŋ gänaŋ nanikpäŋ yäpmän päŋaku tewän kodak taŋjuk. ³¹* Täŋpäkaŋ u punin terak kepma mäyapta ämawebe Jesu nämo kumāŋirän ukät Galili kome penpen Jerusalem penta kuŋkuŋo unitä kak täŋkuŋ. Äma unitä apiŋo Jesu täŋo manbiŋam Juda äbotken yänahäntän kuŋat täkaŋ. ³²* Täŋ, nin uwä intä nadäkta Anututä äbekniye oraniyeta yänkehäromtak man yän yäminjukko unitäŋo Manbiŋam Täga yänahän itkamän ŋo. ³³ Täŋpäkaŋ yänkehäromtak man u bureni ahänjuk. Anututä Jesu awaŋ gänaŋ nanikpäŋ yäpmän päŋaku tewän kodak taŋjukko unita äbekniye oraniye täŋo äbot ninken unitäŋo bureni ahän nimitak. Täŋpän manbiŋam ude-wanigän Sam 2-ken itak. Uwä ŋode;

Gäk nanakna. Apiŋo bäyaŋpäŋ gepmaŋtat. Sam 2:7

³⁴ Anututä Jesu awaŋ gänaŋ nanik yäpmän päŋaku tenjukko u äneŋi awaŋ gänaŋ täga nämo api äpmo parawek. Uwä Anututä ini yänjukko ude;

---

* **13:28:** Mat 27:22-23   * **13:29:** Mat 27:59-60   * **13:30:** Apos 2:24   * **13:31:** Apos 1:3,8   * **13:32:** Apos 13:23

Imaka täga Devitta biñam peñ imiñkuro unitäño bureni uwä gamiñira kehäromigän api ahäj pärek yäk. *Ais 55:3*

35 * Ba man kubä pen Anutu täño manbiñam terak pätak u ñode;

Gäk kañ-äwaräkuk täñiri epän ämaka iwoyäwani awañ gänañ nämo api parawek. *Sam 16:10*

36 * Notnaye, man biani u bureni ahäjirän käkamäj. Kadäni Devit kome terak itkuk-ken uken uwä Anutu täño nadäk-gärip ugän iwarän täñkuk. Täñkukopäj mäden Devit kumbänä äbekiye oraniye täño awañken äneñpäkañ parañkuk. 37 Täñ, äma Anututä awañ gänañ nanik yäwän kikiñutkuko u komegup nämo parañkuk. 38-39 * * Ude yäñpäñ Poltä ñode yäwetgän täñkuk; Unita notnaye in ket nadäneñ; Äma kumbuko uwä intäño momi täga peñ tamek. Manbiñam unitagän täwetkamäj ño. Moses täño бага mantä momijin täño topmäk-topmäk u pit tamiñpäñ siwoñi ämawebe täga nämo api täwerek. Nämoinik. Täñ, ämawebe Jesuta nadäkinik täñpeñ kuñatnayäj täño u kuduptagän Jesutä momini bureni api peñ yämek. 40 Unita in juku peñpäñ ket nadäwut! Profettä man bian yäñkuño unitä intä terak ärowekta. Man ñode yäñkuño u;

41 *In yäñärok man yäwanitä nadäwätäk pähap täñpäñ kañ wañ morewut!*

---

* 13:35: Apos 2:27 * 13:36: Apos 2:29 * 13:38-39: Apos 10:43 * 13:38-39: Rom 10:4

In irirä näkä imaka kudupi kubä tänpayän täyat unita nadäwä inide kubä api täneŋ. Tänpäkaŋ ämatä unitäŋo manbiŋam täwerirä nadänkaŋ bureni yän nämo api nadäneŋ. Hab 1:5

⁴² Eruk, Poltä manbiŋam u yänahän paotpänä Banabas-kät käbeyä yot peŋpeŋ yäman äpämaŋ kudayän täŋirän ämawebe päke unitä yäwetkuŋ; Man niwet ahäkamän unitäŋo moräki äneŋi Sabat kadäni kubäta äbänkaŋ kaŋ niwerun yäk. ⁴³ * Ude yäweräkaŋ äpämaŋ kuŋkumän. Täŋirän Juda ämawebe-kät ämawebe Juda täŋo бага man iwarani guŋ äbotken nanik ätutä Pol kenta Banabas yäwarän täŋkuŋ. Yäwarän täŋirä bänep nadäk-nadäki täŋkwawa tawänpäŋ Anutu täŋo nadäk-gärip u iwarän tänpän unitäŋo iron terak kaŋ kuŋarut yän man kwini terak peŋ yäwetkumän.

⁴⁴ Eruk äneŋi Sabat kadäni kubäken ämawebe yotpärare uken mäyaptä Pol kenta Banabastä Anutu täŋo manbiŋam yänahänirän nadänayän äbuŋ. ⁴⁵ * Tänpäkaŋ Juda äma ekäni ekänitä ämawebe mäyap u yabänpäŋ kokwawak nadänpäŋ Pol yänärok iwetpäŋ jopman pähap yäyak! yän yäwetkuŋ. ⁴⁶ * Ude yänirä Pol kenta Banabas ehutpäŋ man ŋode yänkumän; Bureni! Nek Anutu täŋo man Juda äbotken nanik inta jukun täwet kirekta yän nimani. Upänkaŋ in man ŋonita mäde ut imikaŋ uwä injin-tägän ŋode bumik yäkaŋ; Nin irit täga tärek-täreki nämo unita biŋam nämo täkamän. In ude yäkaŋ unita nek inta mäde ut

* **13:43:** Apos 11:23, 14:22   * **13:45:** Apos 14:2   * **13:46:** Luk 7:30; Apos 3:26, 18:6

tamiŋpāŋ ämawebe guŋ äbotken pāŋku Ekāni tāŋo manbiŋam yāŋahāŋpāŋ api yāwetde yäk. ⁴⁷ Ekānitā ŋode peŋ niwetkuk;

Näkä täŋpewa in guŋ äbot tāŋo peŋyāŋek ude itkaŋ ämawebe komeŋi komeŋi u täŋkentāŋ yāmiŋirā näkŋata biŋam api yāpmāŋ morewet yäk. Ais 49:6

⁴⁸ * Eruk, ämawebe guŋ äbotken nanik itkuŋo unitā man u nadāŋpāŋ bānep oretoret pāhap nadāŋpāŋ Ekāni tāŋo manbiŋamta gāripi-inik nadāŋkuŋ. Täŋpāŋ ämawebe mäyaptā manbiŋam unita nadāwā bureni täŋkuŋ. Ämawebe Anututā irit kehāromi yāpmākta biŋam iwoyāwani unitāgān nadākinik täŋkuŋ.

⁴⁹ Täŋpākaŋ Ekāni tāŋo mantā kome u gānaŋ kumān kuŋat moreŋkuk. ⁵⁰ * Ude täŋirān Juda tāŋo ekāni ekānitā Anutu nadāŋ imani webe wāpi biŋam ikek ätukāt yotpārare unitāŋo äma ekāni ätu man yāput-yāwerirā Pol kenta Banabasta kokwawak nadāŋpāŋ waki täŋ yāmiŋpāŋ kome uken nanik yāwat kireŋpewā kuŋkumān. ⁵¹ * Ude täŋirā yarā u kugun kuroŋi terak nanik dāpmāŋ äreyāŋpewān maŋpākaŋ yotpārare u mäde ut imiŋpāŋ Aikoniam yotpārare-ken kuŋkumān. ⁵² Täŋpākaŋ Kudupi Munapiktā ämawebe Jesuta nadākinik täŋ imani u bānepi täŋpidām taŋirān bānep oretoret pāhap nadāŋtāŋ kuŋatkuŋ.

---

* **13:48:** Apos 11:18   * **13:50:** Apos 17:4,12   * **13:51:** Mat 10:14; Apos 18:6

14

Aikoniam Manbiŋam Täga u yäŋahänkumän

¹ Pol kenta Banabas Antiok yotpärare-ken täk täŋkumäno udegän Aikoniam yotpärare-ken äronpän Judä nanik täŋo käbeyä yot gänaŋ äronkumän. Äronpän Ekäni täŋo manbiŋam säkgämän-inik yäŋahänpän yäwerirän Judä äbotken nanik ba guŋ äbotken nanik mäyaptä Jesuta nadäkinik täŋkuŋ. ² * Täŋirä Judä äma ätutäwä Ekäni täŋo man nadäktä bitnäc-inik täŋpän ämawebe ätu guŋ äbotken nanik yäput-yäwet-pewä nadäkinik täŋpanita iwan täŋ yämiŋkuŋ. ³ * Ude täŋ yämiŋkuŋo upänkaŋ Pol kenta Banabastä ehutpän ini ugän itkaŋ Ekäni täŋo man yäŋahäk täŋkumänonik. Ude täŋkaŋ Ekänitä orakoraki täŋo manbiŋam täŋkehärom takta kehäromi yämiŋirän kudän kudupi mebäri mebäri täŋkumän. ⁴ Täŋpakaŋ äma päke yotpärare u nanik duŋ-wenpän ätutä Judä ämakät bänep kubägän täŋkuŋ. Täŋirä ätutäwä aposoro yarä ukät bänep kubägän täŋkuŋ.

⁵ * Ude täŋpän itkaŋ mädenä Judä äma ätu ba guŋ äbotken nanik ätukät intäjukun ämaniyetä Pol kenta Banabas iwan täŋ yämiŋpän mobätä kumän-kumän däpmäktä yänpän-nadänkuŋ. ⁶ * Ude täŋirä biŋam nadänpän Pol kenta Banabas kome u peŋpeŋ Likonia komeken kuŋkumän. ⁷ Uken kuŋpän Listra Depe yotpärare ba yotpärare tuän tuän itkuŋo uken Manbiŋam Täga u yäŋahänkumän.

Depe yotpärare-ken manbiŋam yäŋahänkumän

* **14:2:** Apos 13:45   * **14:3:** Mak 16:20; Apos 19:11; Hib 2:4

* **14:5:** Apos 14:19; 2Ti 3:11   * **14:6:** Mat 10:23

8 * Lистра yotpärare uken äma kuroŋi kwäyähäneŋ täŋpani kubä itkuk. Äma u miŋitä inide bäyaŋkukopäŋ kuŋat-kuŋat kubä nämö täŋpani. 9 * Eruk Poltä ämawebe manbiŋam yäwet irirän äma kwäyähäneŋ täŋpani uwä juku penpäŋ nadäŋ itkuk. Nadäŋ irirän Poltä äma uwä nadäkiniki kaŋpäŋ Anututä u täga yäpän-täganäŋi yäŋ nadäŋpäŋ dapun kehäromigän kaŋkuk. 10 Kehäromigän kaŋpäŋ gera terak ŋode iwetkuk; Eruk, käroŋ aku! Ude yäwänä Poltä man yäŋkuko uterakgän äma uwä akuŋpäŋ käroŋ kuŋatkuk. 11 * Poltä kudän kudupi ude täŋirän kaŋpäŋ ämawebe päke itkuŋo unitä ini Likonia man terak ŋode yäŋkuŋ; Wära! Nininken uraktä äma äworeŋpäŋ äbäkamän ŋo! yäk. 12 Ude yäŋpäŋ anutuniye wäpi yäwetkuŋ. Banabas uwä wäpi Sus yäŋ iwetkuŋ. Täŋpäŋ Pol uwä man yäŋahäk täŋkuko unita wäpi Hemes yäŋ iwetkuŋ.

13 Täŋpäkaŋ yotpärare u dubini-ken urak Sus unitäŋo iniŋoret yottä itkuk. Täŋkaŋ yot unitäŋo watä ämakät ämawebe päke unitä Pol kenta Banabas yäniŋ oretta ärawa tänayäŋ nadäŋkuŋo unita watä äma unitä bulimakau ba päya irotpäŋ omäk meranta täŋpani mäyap yäpmäŋ äbuk. 14 Ude täŋirän aposoro yarä unitä ude tänayäŋ yäŋ yabäŋpäŋ bärom täŋpäŋ iniken tek weŋ täŋpän kuŋkuŋ. Teki weŋ täŋpän kwäpäŋ bäräneŋ täropigän ämawebe u bämopi-ken äpmonpäŋ yäwetkumän; 15 * In imata ude tänayäŋ yäŋkaŋ täkaŋ? Nek ämagän, in udewanigän! In anutu

* 14:8: Jon 9:1; Apos 3:2 * 14:9: Apos 3:4; Mat 9:28 * 14:11: Apos 28:6 * 14:15: Apos 10:26; Sam 146:6

jopi-jopi mäde ut yämiñpäñ Anutu Bureni irit ikek u iniñ oretneñta Manbiñam Täga täwetkamäk ño. Anutu u uwä kunum kenta kome gwägu ba imaka kudup pewän ahänkuñ. ¹⁶ * It yäpmäñ äbuño kadäni uken äma äbori äbori yabäñ äwaräkuk täñirän kädet mebäri mebäri pewä ahänkuñ. ¹⁷ * Upänkañ Anututä mebärini nadäneñta not täñ tamiñirän iwän ba edap iniken kadäni terakgän ahän tamiñirän ketemtä ahän bumbum täñirä nañ oretoret pähap täñ it täkañ yäk. ¹⁸ Eruk manbiñam ude yäwetpäñ yäniñ bitnäñkumäno upänkañ ehutpäñ ärawa täñ yämikta nadänkuñ.

Pol mobätä utkuñ

¹⁹ * Kadäni uken Juda äma ätu Antiok ba Aikoniam komeken naniktä äbänpäñ Listra ämawebe peñ yäwetkuñ. Peñ yäwettäko Polta iwan täñpäñ mobätä utkañ kerigän inñitpäñ wädäñ yäpmäñ päñku kumäñtak yäñ yänkañ yotpärare gägäni-ken teñkuñ. ²⁰ Tewä parirän äbot täñpani ätutä äbä it gwäjiñpäñ kañ irirä nadäwän tägawäpäñ akumañ yotpärare-ken äneñi äronkuk. Eruk patkuko yäñewänä Banabas-kät kome u peñpeñ Depe yotpärare-ken kuñkumän.

²¹ * Depe kome uken Manbiñam Täga yäwerirän ämawebe mäyaptä Jesuta biñam täñkuñ. Ude täñpäñ äyänutpeñ kädet kuñkumäno udegän Listra Aikoniam ba Antiok yotpärare-ken äneñi äbumän.

²² * Äbä yotpärare tañi ba täpuri uken Jesuta

---

* **14:16:** Apos 17:30   * **14:17:** Sam 147:8; Jer 5:24   * **14:19:**
 Apos 17:13; 2Ko 11:25; 2Ti 3:11   * **14:21:** Mat 28:19   * **14:22:**
 Mat 7:14; Apos 11:23, 15:32; Apos 18:23; 1Te 3:3

nadäkinik tänpäni bänepi tänpidäm taŋ yämiŋpäŋ nadäkiniki täŋkehärom takta man yäwettäŋ kuŋkumän. Tänpäŋ man ɲode yäwetkumän; Nadäkaŋ? Nadäkinik tänpäni nin komi bäräpi mebäri mebäri nadäŋkaŋ kuŋatnayäŋ takamäŋ uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ api äpmone yäŋ yäwetkumän. ²³ * Pol kenta Banabastä ude yäwetkaŋ yotpärare u nanik ämawebe äbot tänpäni watä it yämikta watä äma yabäŋ ahäŋpäŋ iwoyäŋpäŋ yepmaŋkumän. Tänpäŋ Ekäni nadäŋ imikinik täŋkuŋo uwä Ekänitä täŋkentäŋ yämekta inita nak nämo nakta yäjiwätpäŋ nakta jop itkaŋ yäŋapik man yäŋ itkumän.

²⁴ Ude täŋkaŋ yepmaŋpeŋ kuŋkumän. Kumaŋ päŋku Pisidia kome irepmitpeŋ Pamfilia komeken ahäŋkumän. ²⁵ Eruk Pega yotpärare-ken äronpäŋ ämawebe u nanik Ekäni täŋo manbiŋam yäwetkumän. Yäwetkaŋ äneŋi yotpärare u peŋpeŋ Atalia yotpärare-ken äpmonkumän. ²⁶ * Kome uken gäpe terak äronpeŋ kumaŋ Antiok yotpärare-ken ahäŋpäŋ epäni u täŋ-tärenkumän. Kome ukenä äbot tänpänitä bian äma yarä unitä Ekäni täŋo manbiŋam yäŋahäŋtäŋ kuŋarirän Ekäni täŋo orakorakitä watä it yämekta Anutu kerä terak yepmaŋkaŋ epän man yäwet-pewä kuŋkumän. ²⁷ * Eruk Antiok ahäŋpäŋ äbot tänpäni kubä-kengän yepmaŋpäŋ Anututä täŋkentäŋ yämiŋjirän epän täŋkumäno unitäŋo manbiŋam yäwetkumän. Ba Anututä guŋ ämawebeta kädet täwit yämiŋjirän nadäkinik täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam yäwetkumän.

* **14:23:** Apos 13:3 * **14:26:** Apos 13:1-2; Apos 15:40 * **14:27:** Apos 15:4,12; Apos 11:18

28 Ude tãŋkaŋ ämawebe äbot tãŋpani ukät kadäni käronji bumik itkuŋ.

15

Jerusalem käbeyä kubä tãŋkuŋ

¹* Kadäni uken äma ätu Judia komeken naniktä Antiok kuŋpäŋ Antiok nanik äbot tãŋpani ŋode yäwetkuŋ; In Moses tãŋo man buramiŋpäŋ guŋjin moräk nämo madãŋpäŋä Ekänita biŋam täga nämo api täneŋ yãŋ yãŋkuŋ. ²* Ude yãŋirä Pol kenta Banabastä man u nadäwän siwoŋi nämo tãŋpãpäŋ Judia äma ukät man wärät-wärät tãŋpãŋ man kowat yäwän tãŋkuŋ. Ude tãŋirä äbot tãŋpani ämawebetä man ŋode topoŋ; Eruk, Pol Banabas-kät nadäkinik tãŋpani ätu yäwetpena päŋku aposoro ba äma ekäni ekäni Jerusalem irani-kät man ŋo kaŋ yãŋpãŋ yãpä-siwoŋ tawut yäk.

³ Man ude topmãŋpäŋä Antiok äbot tãŋpanitä ämawebe Jerusalem kukta iwoyãŋkuŋo u yepmaŋpä kuŋkuŋ. Kumaŋ päŋku Ponika ba Samaria kome irepmitpãŋ kome u nanik äbot tãŋpani manbiŋam ŋode yäwettãŋ kuŋkuŋ; Äma guŋ äbotken nanik mäyaptä Anutu tãŋo man nadãŋpãŋ Anututa biŋam tãŋkuŋ. Ude yäwerirä nadãŋpãŋ bãnepitä oretoret pähap nadãŋkuŋ. ⁴* Eruk manbiŋam u yãŋahãŋtãŋ kumaŋ Jerusalem ahãŋkuŋ. Jerusalem ahãŋirä aposoro, äbot tãŋpani tãŋo ekäni ekäni ba äbot tãŋpani ämawebe ini imaka, penta yãniŋ oretkuŋ. Yãniŋ orerirä Pol kenta Banabastä Ekäni Anututä tãŋkentãŋ yãmiŋjirãŋ

---

* **15:1:** Gal 5:2   * **15:2:** Apos 11:30; Gal 2:1   * **15:4:** Apos 14:27

guŋ äbot ämawebe-ken epän täŋkumäno unitäŋo manbiŋam yäwetkumän. ⁵ Ude yäwerirän äbot täŋpani ätu Parisi äma itkuŋo unitä ŋode yänkuŋ; Äbot kubäken naniktä gupi moräk madäneo uyaku nadäna siwoŋi täŋpek. Äma uwä yäweräkaŋ Moses täŋo бага man bok kaŋ buramiwut yäk.

⁶ Parisi ämatä man ude yänirä aposoro-kät äma ekäni ätukät käbeyä täŋpän man yän-ket utnayan täŋkuŋ. ⁷ * Man u ket utnayan yänkaŋ man epän pähap täŋkuŋ. Yäwä täreŋirän Pitatä akuŋpän ŋode yäwetkuk; Notnaye, bian Anututä in bämopjin-ken nanik näk iwoyänpän nepmaŋkuko u nadäkaŋ. U nähä guŋ äbotken Manbiŋam Täga yänahänpän yäwerira Ekänita nadäkinik täneŋta iwoyänpän nepmaŋkuk. ⁸* Anutu, ämawebe kudup-tagän bänepi-ken yabänpän-nadäk täyak unitä guŋ ämawebe äbot u Kudupi Munapik ninta ninin kireŋkuko udegän yäniŋ kireŋkuk. Ude täŋirän kaŋpän ŋode nadänkumän; Anututä ämawebe u inita biŋam yäpmän danitak yäk. ⁹* U ninta kädet kubä niwoŋärenkaŋ guŋ ämawebeta kädet inigän kubä nämo yäwoŋärenkuk. Nämoinik! U nadäkinik täŋ imiŋirä bänepi ärut yäpän tägawäpän yepmaŋkuk.

¹⁰* Unita in imata Anutu täŋo täktäki irepmitpän tänayän täkaŋ? In бага man täŋo bäräpi u notniye guŋ äbotken nanikta nämo kotaŋ yämineŋ. Nämoinik, bian äbekniye oraniye ba ninin imaka, bäräpi u täga nämo kotaŋkumän yäk. ¹¹* Upänkaŋ ŋode nadäk täkamän; Ekäni Jesu täŋo orakoraki

* **15:7:** Apos 10:1-43 * **15:8:** Apos 10:44, 11:15 * **15:9:** Apos 10:34-35 * **15:10:** Mat 11:30; Gal 3:10, 5:1 * **15:11:** Gal 2:16; Efe 2:5-8

uterakgän Anututä nin inita biñam iwoyänjkuko udegän notniye guñ äbotken nanik imaka, iwoyänjkuk.

¹² * Pitatä man ude yän irirän nadänpäñ äma käbeyä täñ itkuño u kudup man bitnänpäñ Pol kenta Banabas-tagän juku peñkuñ. Juku peñirä yarä unitä Anututä kudän kudupi kudupi keritarak guñ äbotken täñkuko unitäño manbiñam ätu yänahäkgän täñkumän. ¹³ * Eruk, manbiñam u yän paorirän Jemstä ñode yänjkuk; Notnaye, juku peñpäñ nadäkot! ¹⁴ * Man Saimon-Pitatä ñode niwerak; Anututä ironi kwawa pewän ahäwäpäñ guñ ämawebe bämopi-ken nanik ätu inita biñam iwoyänjpäñ yäpmäñ daniñkuk. ¹⁵ Ba profet biani täño man u inidewanigän. U ñode kudän täñkuñ;

¹⁶ *Ekänitä ñode yänjkuk;*

Devit täño äbot uwä yottaba tokät manpani ude bumikyäk.

Upänkañ kämitwä, näkä äbänpäñä äneñi yäpmäñ päñaku peñpäñ api täñkodak täwet.

¹⁷⁻¹⁸ *Ude api täñpero unita ämawebe ätu Ekäni näk nabän ahäkta epäni api täneñ.*

Burení, ämawebe guñ äbotken nanik näkñata biñam iwoyänjkuro u näka api wäyäkñeñtäñ kunenñ.

Ekänitä bian imaka ude api ahäneñ yän yänjkuko udegän täñkuk. ***Amo 9:11,12***

¹⁹ Unita notnaye, näk ñode nadätat. Nin notniye guñ äbotken nanik bänepi sukurenpäñ Anutu-ken kuñ moreñkuño unita bäräpi nämo kotañ yämine.

* **15:12:** Apos 14:27 * **15:13:** Gal 2:9 * **15:14:** Apos 15:7-9

20 * Nāmo, jukuman ḡode ugānpāḡ kaḡ kudān tāḡpāḡ yāmīna; In wābātta tom ketem ijiḡ yāmāni u morāki nāmo nāneḡ. Ketem udewani u naḡpāḡ bānepjin tāḡpā waneḡ. Ba kubokāret kādet u ba u nāmo tāneḡ. Ba tom kotāki topmāḡpāḡ dāpmāḡpewā kumbani-kāt tom nāḡāri nāmo piwā kwani u nāmo nāneḡ. 21 * Nin nadākamāḡ, bian umukentā pābā apiḡo itkamāḡ-ken ḡoken guḡ ābot tāḡo yotpārare kubākubāken Sabat kadāni-ken kābeyā yot gānaḡ Moses tāḡo бага man u kudup daniḡpāḡ yāḡahāk tākaḡ. Unita Baga man yarāḡān ude kaḡ kudān tāḡpāḡ yāmīna.

Jerusalem kābeyātā man ḡode topuḡ

22 Eruk, aposoro-kāt ābot tāḡḡpani āmawebe ba watā āmaniyetā man topmāḡpāḡ āma yarā Banabas kenta Polkāt Antiok kukta yabāḡ ahāḡkuḡ. Āma yarā u kubā wāpi Judas wāpi kubā Basabas, kubā wāpi Silas. Yarā unitā ābot tāḡḡpani tāḡo watā āma ude itkumān. 23 Tāḡḡpāḡ manbiḡam yāpmāḡ kukta ḡode kudān tāḡḡpāḡ yāmiḡkuḡ;

Man kudān ḡo guḡ ābot Antiok, Siria, Silisia komeken nanik nadākinik tāḡḡpani, inta kudān tāḡ tamāni. U notjiye aposoro-kāt Jerusalem ābot tāḡḡpani tāḡo watā āmaniye nintā kudān tāḡ tamiḡpāḡ oretoret man tena āretak. 24 * Eruk man kubā ḡode nadāmāḡ; Nintā nāmo nadāḡ yāmiḡitna ninken nanik āma ātutā inken kuḡkaḡ man mebāri mebāri tāwerirā nadāwātāk pāhap tāḡkuḡ. 25 Nintā u nadāḡpāḡ man epān tāḡḡpāḡ

* 15:20: Stt 9:4; Kis 34:15-17; Wkp 17:10-16
13:15 * 15:24: Apos 15:1

* 15:21: Apos

äma yarä ƚo yabäƚ ahäƚpäh ƚepmana ƚäpmäh notninpakƚat Pol kenta Banabas-kät ärekaƚ.

²⁶ Nin Pol kenta Banabasta ƚäripi pähap nadäk täkamäh. Uwä Jesu Kristo Ekäninin täƚo epän terak ini ƚupita nämo iyap täƚpäh bäräpi mebäri mebäri kotaƚkumän. ²⁷ Täƚpäh nin Judas kenta Silastä manbiƚam ƚo täƚkehärom takta, inken ƚepmana ƚäpmäh ärekamän. ²⁸ * Kudupi Munapik-kät nintä man ƚähpäh-nadäk ƚode täƚkumäh; Intä bäräpi ätukät kotakta bitnäkamäh. Unita in kädet ƚode-ƚähpäh iwatneƚ; ²⁹ * In naƚ moräk wäbätta peƚ ƚämani u nämo ƚäpmähpäh näneƚ. Ba tom kotäki topmähpäh däpmäh-pewä kumbani ba tom näƚäri u nämo näneƚ. Ba kubokäret kädet nämo täneƚ. Injinta watäni itpäh imaka ƚo mäde ut moreƚirä api täƚawek. Eruk, uƚän. Säƚƚämän kaƚ irut.

³⁰ Man ude kudän täƚpäh ƚämiƚkaƚ ƚepmanpä ƚäpmäh Antiok komeken kuƚkuƚ. Eruk kumaƚ päƚku Antiok ahäƚpähä äbot täƚpani ƚähpähä ƚepmanpäƚ man kudän u ƚämiƚkuƚ. ³¹ ƚämäkaƚ ämawebetä irit kuƚat-kuƚari täƚ-kehäromtak man u danipäh nadähkaƚ bänep oretoret pähap nadähkuƚ. ³² * Täƚpähkaƚ Judas kenta Silas u Anutu täƚo meni jinom ƚähahäwani unita äbot täƚpani ämawebe bänepi täƚpidäm takta ba täƚkehärom takta man kädet täƚatäƚa mäƚap ƚäwetpäh ƚäwöhärek täƚkumän. ³³⁻³⁴ Täƚpähkaƚ yarä u Antiok kome uken kadäni käroni bumik itkaƚ äbot täƚpani

* **15:28:** Mat 23:4 * **15:29:** Apos 15:20 * **15:32:** Apos 11:27, 13:1; Apos 14:22

uken naniktä bänep kwini terak äneņi yepmaņpä yäpmäņ äbumän-ken kuņkumän. ³⁵ Täņ, Pol kenta Banabas uwä ini Antiok kome ugän itkumän. Itkaņ äma ätu mäyap ini u nanikkät Ekäni täņo man yäņahäņit, Ekäni täņo kädet täga mebäri mebäri unita yäwetpäņ yäwoņärek täk täņkumän.

Pol kenta Banabas duņ-weņkumän

³⁶ Eruk uken kadäni käroņi ittängän Poltä Banabas ņode iwetkuk; Nek äneņi äyänutpeņ päņku notniyeta yabäda yäk. Bian Ekäni täņo manbiņam yäņahäņpäņ yäwettäņ kuņatkumäk-ken kuņpäņ täga ba goret itkaņ unita yabäda yäk. ³⁷ * Ude yäņpäņ Banabastä Jon wäpi kubä Mak u bok kukta yäņkuk. ³⁸ * Yäwänä Poltä yäņkuk; Äma uwä bian nekkät epän täkta bitnäņpäņ Pamfilia komeken nipmaņpeņ kuņkuko ukeņo. Unita ukät nämo kunayäņ yäk. ³⁹ Ude yäņpäņ yäņ-awätpäņ duņ-weņpäņ inigän inigän itkumän. Ude täņpäņ Banabastä Mak imaguränkaņ gäpe kubä terak äroņpeņ Saiprus kome kuņkumän. ⁴⁰ * Täņirän Pol uwä Silas imaguränkaņ kudayäņ täņirän äbot täņpani ämawebe u nanik unitä Anutu kerik-ken yepmaņpäņ yäņkuņ; Ekäni täņo orakorakitä watäni it tamiņirän kaņ kuņarun. ⁴¹ Ude yäweräkaņ yarä uwä eruk Siria ba Silisia komeken ittäņ kuņatkumän. Kome u ittäņ kuņatkumäno uwä, u käda nanik ämawebe äbot täņpani Poltä nadäkiniki täņkehärom taņ yämiņirän ittäņ kuņatkumän.

---

* **15:37:** Apos 12:12,25 * **15:38:** Apos 13:13; Kol 4:10 * **15:40:** Apos 4:36, 13:4; Apos 14:26

16

Timoti Pol kenta Silas-kät bok kuŋatkuŋ

¹ * Eruk Pol kenta Silas kuŋattängän Depe irepmitkaŋ Listra komeken ahängkumän. Kome uken Jesuta nadäkinik täŋpani kubä wäpi Timoti. Miŋi uwä Juda äbotken nanik Jesuta nadäkinik täŋpani. Täŋ, naniwä Grik äma, guŋ äbotken nanik. ² * Täŋpäkaŋ Listra Aikoniam äbot täŋpani ämawebetä Timotita u äma tägagämän yäŋ yäk täŋkuŋ. ³ * Yänirä nadänpäŋ Poltä Timoti-kät kuŋatta gäripi nadäŋkuk. Ude nadäŋkuko upäŋkaŋ Juda ämawebe kome uken iranitä Timoti nani u guŋ äbotken nanik yäŋ nadäŋkuŋo unita Poltä Juda noriyetä bänep täga nadäkta Timoti täŋo gupi moräk madäŋkuk. ⁴ * Ude täŋpänkaŋ Polkät noriye ätutä komeni komeni kumän kuŋat moreŋpäŋ man aposoro-kät Jerusalem äbot täŋpani täŋo watä ämaniyetä guŋ äbot nadäkinik täŋpanitä nadänpäŋ iwatta topuŋo, u yäwet täŋkuŋ. ⁵ * Ude täŋtäŋ kuŋirä äbot täŋpani ämawebe täŋo nadäkiniki kehärom taŋkuk. Täŋpäŋ ämawebe mäyaptä Ekänita nadäkinik täŋpäŋ päbä äbot täŋpani u yäpurärät täŋirä äbot taŋi täŋkuk.

Poltä dāpmonken äma kubä kaŋkuk

⁶ * Täŋpäkaŋ Poltä Esia komeken Ekäni täŋo manbiŋam yänahäkta nadäŋkuko upäŋkaŋ Kudupi Munapiktä iniŋ bitnäŋkuk. Iniŋ bitnäŋpewän Polkät noriye Frikia Galesia komeken kuŋatkuŋ. ⁷ *

---

* **16:1:** Apos 14:6; 2Ti 1:5   * **16:2:** Plp 2:19-22   * **16:3:** Gal 2:3-5   * **16:4:** Apos 15:23-29   * **16:5:** Apos 2:47   * **16:6:** Apos 18:23   * **16:7:** 2Ti 1:15

Kuŋattängän Misia komeken ahänpän unitä Bitinia komeken kunayän täŋkuŋo upänkaŋ Jesu täŋo Munapiktä yäniŋ bitnäŋkuk. ⁸ Yäniŋ bitnänpewän Misia kome jop irepmitpeŋ Troas yotpärare-ken kuŋkuŋ. ⁹ Pänku u patkaŋ bipani Poltä dāpmonken kubä ŋode täŋkuk; Masedonia komeken nanik äma kubätä Pol butewaki man terak ŋode iwetkuk; Gäk Masedonia kome ŋoken äbä nin täŋkentän nimi yäk. ¹⁰ Poltä dāpmonken ude kawänkaŋ ŋode nadäŋkumän; Anututä Masedonia komeken pänku Ekäni täŋo manbiŋam yäwetta ninta gera yäyak yän nadäŋkumän. Ude nadänpän tuŋum täŋkumän.

Lidiatä Ekänita biŋam täŋkuk

¹¹ Eruk tuŋum täŋpeŋ gäpe terak äronpänä Troas kome peŋpeŋ Samotres kome gwägu bāmopi-ken kuŋkumän. Uken pänku pätna yänewänä u peŋpeŋ äneŋi gäpe terak äronpeŋ Neapolis kuŋkumän. ¹² U nanik-tagänä Pilipai yotpärare ninin kuroŋ kuŋkumän. Pilipai uwä Masedonia kome u käda täŋo yotpärare intäjukun, Rom gapmantä kaŋ-iwarani. Uken pänku kepma yarä ude itkumän.

¹³ Eruk Sabat kadäni täŋirän Juda ämatä yänapik man yäkyäk bägup kubä uken itak yän nadänpänä yotpärare-ken naniktä äpämaŋ yewa gägäni umude ume terak äpmonkumän. Uken kuŋpän webe äbot ätu irirä yabänkumän. Yabänpän ukät mäŋiritpän man yänpän-nadäk täŋkumän. ¹⁴ Täŋ, webe nintäŋo man nadänkuŋo ukät nanik kubä wäpi Lidia. U Taiataira yotpärare-ken nanik. Monęta tek säkgämän säkgämän gwäki ärowani u peŋirän yäpmäk täŋkuŋonik. Uwä guŋ äbotken nanik upänkaŋ Anutu bureni kubägän ininoret

tänjkukonik. Tänpäkaŋ Ekänitä bänepi tänpidäm taŋ imiŋirän Poltä man yänjkuko u nadänpän iyap täŋkuk. ¹⁵ * Eruk webe u ini ba äboriye unita Jesu wäpi terak ume ärut yämiŋkumän. Ude täŋ yäminakaŋ webe unitä äyänutpän niwetkuk; Intä näka Ekänita nadäkinik täyak yän nadänpänä näkä yotken täga ämnayän? Man ehuranigän yäntäyon mani buramiŋpän iwatkumän.

Pol kenta Silas komi yotken yepmaŋkuŋ

¹⁶ * Kepma kubäta yänapik man yäkyäk bägup-ken äpmonitna watä webe jopi kubätä nibän ahänjkuk. Täŋkaŋ webe u wäbät ikek. Unitä äma täŋo mebäri yänahäk täŋkukonik. Kädet u terak mähemiyetä monen taŋi yäpmäk täŋkuŋonik. ¹⁷ * Tänpäkaŋ webe unitä nibän ahänpän Polkät nin niwarän tänpän man gera terak ŋode yänjkuk; Äma ŋonitä Anutu ärowani pähap unitäŋo epän äma itkamän yäk. U Anututa biŋam täktäk kädet täwetpän täwoŋäredayän äbäkamän yäk. ¹⁸ * Kepma kepma man udegän yän yäpmän kuŋtäyon Poltä gaŋa taŋpän äyänutpän iwetkuk; Näk Jesu Kristo unitäŋo kehäromi terak peŋ gäwetat; Wäbät, gäk webe ŋo tenpeŋ ku! yäk. Ude yäwänä uterakgän tenpeŋ kuŋkuk.

¹⁹⁻²⁰ * Eruk ude täŋirän webe unitäŋo mähemiyen monen tuŋum wädäk-wädäk kädet kawä nämo tänpäpän Pol kenta Silas yepmäŋitpän yän-yäkŋat päŋku yotpärare bämopi-ken Rom gapman täŋo

---

* **16:15:** Apos 16:33, 18:8 * **16:16:** Apos 19:24 * **16:17:** Mak 1:24,34 * **16:18:** Mak 16:17 * **16:19-20:** Mak 13:9; Apos 17:6; Mat 5:11

äma ekäni ekäni keriken yepmanpäñ yäwetkuñ; Juda äma yarä ñonitä nintä yotpärare-ken äbäñpäñ ämawebe bänepi peñ awähutkamän yäk. ²¹ Man kädet kudupi Rom äma nintä nämo tänañipäñ yäñahäñpäñ niwetkamän yäk. ²² * Ude yäweräwä äma äbot pähap itkuño unitä kokwawak nadäñ yämiñkuñ. Ude täñirä man yäpmäñ daniwani ämatä komi ämata yäniñ kireñirä yepmäñitpäñ teki yäñopmäñ yämiñpäñ iwänaptä bumta däpuñ. ²³ Däpmäñpäñ komi yot gänañ yepmanirä komi yot täño watä äma kubä yäma täñkehärom täñpäñ watäni itta iwetkuñ. ²⁴ Iwerirä eruk komi yot bämopi-ken-inik yepmanpäñ kuroñiyat päya kujattä uyiñ-yepmäñitpäñ täñkehärom täñpäñ yepmanjuk.

²⁵ Yepmanpäñ itkañ bipani bämopi-ken Pol kenta Silas Ekäniken yäñapik man yäñit, iniñoret kap ätu teñirän äma komi yot gänañ bok itkuño u nadäñkuñ. ²⁶ U nadäñirä uterakgän kenäñ kwaiñirän komi yot bumta kwaiñjuk. Kwaiñirän komi yot täño yäma päke u kudup ini jop tägenkuñ. Täñpäñ yen kehäromi äma komi yot gänañ irani keriken kuroñi topuño u imaka, ini jop äreyäñ mañkuñ. ²⁷ * Täñpäkañ watä ämatä kikiñutkuk. Kikiñutpäñä dapun täñpäñ kañjuk; Komi yot täño yäma kudup tägenkuño irirä. Yabäñpäñ-nadäñjuk; Komi yot gänañ ño iraño ñokeno käwep äpämäñ metäkañ yäñ nadäñjuk. Ude nadäñpäñ päip yäpmäñpäñ iniken gupi urayäñ täñjuk. ²⁸ Ude täñirän Poltä gera terak ñode iwetkuk; Ude täñpeno! Nin kuduptagän itkamäñ ño yäk.

---

* **16:22:** 2Ko 11:25; Plp 1:30; 1Te 2:2   * **16:27:** Apos 12:18-19

29 Ude yäjirän watä äma unitä topänta gera yäntän komi yot gänaŋ äronkuk. U umuntaŋkaŋ bumta kwainpäŋ Pol Silas dubini-ken maŋpäŋ äpmonkuŋ. 30 * Täŋpäŋ yarä u yäj-yäkŋat yäpmäŋ yäman äpmonpäŋ yäwetkuk; Notnapakyat, näk imapäŋ täŋira Anututä api täŋkentän namek?

31 Yäwänä iwetkumän; Ekäni Jesu Kristo nadäkinik täŋ imikaŋ uyaku gäk ba webeka nanak ba ämawebe gäkkät it täkaŋ u kudup Ekäni Jesu Kristota nadäkinik täŋ imiŋkaŋ uyaku Anututa biŋam api täneŋ yäk. 32 Yäwän yarä unitä Ekäni täŋo manbiŋam äma u ba noriye unitä yotken itkuŋo u yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkumän. 33 * Yäwerän nadäŋpäŋ biŋani ugän watä äma unitä yäj-yäkŋat yäpmäŋ päŋku däpuŋo meni ärut yämiŋkuk. Täŋpäŋ yäwerän ini ba webeni nanak Jesu wäpi terak ume ärut yämiŋkumän. 34 Täŋkaŋ watä äma unitä yäj-yäkŋat yäpmäŋ päŋku ini yot gänaŋ yepmaŋpäŋ ketem ijiŋ yämiŋkuk. Täŋpäkaŋ äma u ini ba webeni nanakiye kudup Anututa biŋam täŋpäŋ bänep oretoret pähap täŋkuŋ.

Pol kenta Silas yepmaŋpä äpämaŋ kuŋkumän

35 Eruk parä yäŋejirän Rom gapman täŋo man yäpmäŋ daniwani äma ätutä komi ämaniye ŋode yäwet-pewä kuŋkuŋ; Äma yarä u yabä kätäŋpewä kun! yäk. Ude yäwet-pewä kuŋkaŋ komi yot täŋo watä äma udegän iwetkuŋ. 36 Iwerä nadäŋpäŋ watä ämatä Pol iwetkuk; Näkä ek tabä kätäŋpewa kukta äma ekäni ekänitä man pewä äbatak. Unita ek äpämaŋ kuŋkaŋ säkgämän itkon. 37 * Yäwänä

---

* 16:30: Apos 2:37 * 16:33: Apos 16:15 * 16:37: Apos 22:25

Poltä iwetkuk; Ude täga nämo! Nek Rom äbotken nanik upänkaŋ goret ude nämo täŋ niminaŋipän jop nadäŋ täŋ nimiŋkuŋ. Manken jukun nipmanpän mebärinek kaŋkaŋ uterak komi yotken nipmankuŋo uyaku tägawän! Upänkaŋ ude nämo täŋ nimiŋkuŋ. U jop nadäŋ nidäpmänpän komi yotken nipmankuŋ. Ude täŋkuŋo upänkaŋ käbop äpämaŋ kun yän niwetkaŋ? Nämoinik! Äma ekäni u ini-tägän äbänkaŋ keran kaŋ nimagut yäpmän äpämaŋ kut.

³⁸ Poltä ude yäweränä komi ämatä äyänutpen päŋku man yäpmän daniwani äma ŋode yäwetkuŋ; Pol kenta Silas u Rom äbotken nanik yäk. Yäweränkaŋ man u nadänpän kwainkuŋ. ³⁹ * Kwainpän äma yarä uken äbänpän butewaki man yäwetkuŋ. Tänpän yarä u yän-yäkŋat yäpmän äpämaŋ kuŋkuŋ. Täŋkaŋ kome u penpen kome kukŋi käda kukta man yäwetkuŋ. ⁴⁰ Ude yäweräwä yarä u komi yotken naniktä äpämaŋ Lidiatä yotken kuŋpänä Jesu täŋo äbot yabän ahänpän bänep täŋ-kehäromtak man yäwetpen kuŋkumän.

17

Tesalonaika kuŋkumän

¹ * Tänpäkaŋ Pol kenta Silas yotpärare yarä wäpi Amfipolis ba Apolonia u yärepmitpen Tesalonaika yotpärare-ken ahänkumän. Uken Juda äma täŋo käbeyä yot kubä itkuk. ² Eruk, u ahänpänä Pol uwä ini täk täŋkuko udegän Sabat yaräkubä ude Juda naniktä käbeyä yot gänaŋ u äronpän Juda ämawebe ukät Ekäni täŋo man yänpän-nadäk

* **16:39:** Mat 8:34   * **17:1:** 1Te 1:1,2

tänkuᅇ. Ude tänkaᅇ Ekäni täᅇo man kudän ätu yäwetpäᅇ yäwoᅇäreᅇ tänpäᅇ ᅇode yäwetkuk; ³ * Kristo, Anutu täᅇo iwoyāwani uwā kumāᅇpäᅇ äneᅇi akukta biᅇam yāwani yäk. Täᅇpākaᅇ Jesu täᅇo wāpi biᅇam täwet täyat uwā Kristo ubayāᅇ. ⁴ * Man ude yāwerirän Juda āmawebe ätutā nadāwā bureni tänpāpäᅇ Pol kenta Silas yāwatkuᅇ. Täᅇkaᅇ Grik nanik ätu Anutu iniᅇ orerani u māyaptā penta yāwatkuᅇ. Ba uken nanik webe wāpi biᅇam ikek udegän, māyap yāwatkuᅇ.

⁵ Täᅇpākaᅇ āmawebe päke unitā Pol kenta Silas u yāwarā yabāᅇpäᅇ Juda āmatā kokwawak nadāᅇkuᅇ. Ude tänpäᅇ āma wakiwaki kābeyā bāᅇup-ken u ini-ini ittāᅇ kwani u māyap yāmagut pābā yepmaᅇpä āmawebe yotpārare u nanik jop manman terak yāput-yāwettāko man yāᅇ täᅇuruk-uruk pāhap tänkuᅇ. Ude täᅇ irirā āma wakiwaki unitā Pol kenta Silas yepmāᅇit pābā āmawebe u keru terak pena yāᅇkaᅇ päᅇku āma kubā wāpi Jeson unitā yotken bārāᅇᅇ kuᅇpāᅇä wāyākᅇᅇkuᅇ. ⁶ * Päᅇku wāyākᅇewā wawāpäᅇ Jeson-kāt äbot tänᅇpani ätu ugāᅇpäᅇ yepmāᅇit yāpmāᅇ kome unitāᅇo intāᅇjukun āma u iᅇamiken yāᅇ-yākᅇat yāpmāᅇ kuᅇkuᅇ. Ude tänkaᅇ gera terak ᅇode yāᅇkuᅇ; Äma komeni komeni kuᅇatkaᅇ kādet wakiwaki tāk tänkuᅇo ukeᅇo äbāᅇo itkaᅇ ᅇo yäk. ⁷ * Jesontā āma u yāᅇ-yākᅇat yāpmāᅇ ini yotken kuᅇkuk yäk. Nadākinik tänᅇpani āma päke u intāᅇjukun āmanin wāpi Sisa unitāᅇo man kādet urani. Ünitā ᅇode yäk tākaᅇ; Intāᅇjukun āma kudupi kubā itak, u wāpi Jesu

* **17:3:** Luk 24:26; Apos 3:18, 9:22   * **17:4:** Apos 13:50   * **17:6:** Apos 16:20   * **17:7:** Luk 23:2; Jon 19:12

yäŋ ude yäk täkaŋ.

⁸ Ude yänirä ämawebe päke ukät kome u nanik täŋo äma ekäni ekänitä man u nadänkaŋ kikäputpäŋ-nadäwätäk pähap täŋkuŋ. ⁹ Eruk ude täŋkaŋ Jeson-kät nadäkinik täŋpani ätu yepmänitkuŋo u yäwerä komi yotta gwäki pewäkaŋ yäninŋ kireŋpewä kuŋkuŋ.

Beria kome päŋku epän täŋkumän

¹⁰ Eruk, kome bipmänirän, äbot täŋpani noriyetä Pol kenta Silas yepmanpä yotpärare kubä wäpi Beria uken kuŋkumän. Kumaŋ Beria kome u ahänpänjä Juda nanik täŋo käbeyä yot kome u itkuko u gänaŋ äronkumän. ¹¹ * Ämawebe Juda äbotken nanik Beria kome u irani unitäŋo bänep nadäk-nadäki u tägagämän, Juda ämawebe Tesalonaika kome irani unitäŋo yärepmitkuk. Täŋpäkaŋ Pol täŋo man nadänpänŋ gäripi-inik nadänkuŋ. Ude täŋkaŋ kepma kepma Anutu täŋo man kudän täwani u daninpänŋ yänpän-nadäk täk täŋkuŋ, Pol täŋo man ŋo bureni ba bureni nämo yän nadäkta. ¹² Täŋkaŋ Juda nanik ämawebe mäyap-iniktä nadäkinik täŋkuŋ. Ba Grik webe, guŋ äbotken nanik wäpi biŋam ikek ätu, ba Grik äma ätu imaka, udegän nadäkinik täŋkuŋ.

¹³ * Ude täŋirä Juda äbotken nanik Tesalonaika kome irani unitä manbiŋam ŋode nadänkuŋ; Pol uwä Beria komeken Ekäni täŋo manbiŋam yänahänpänŋ yäwet itak yän ude nadänpänjä päŋku yotpärare uken ahänpänŋ ämawebe yäput-yäwettäko Pol Silasta kokwawak nadän yämiŋkuŋ. ¹⁴ Täŋirä

---

* **17:11:** Jon 5:39   * **17:13:** Apos 13:50, 14:19

äbot tänpänitā Pol bārānek-inik iniņ kireņpewā kome, gwāgu pähap dubini-ken äpmonkuk. Täņ, Silas kenta Timoti uwā pen Beria kome-kengän itkumän. ¹⁵ Eruk äma Pol yāņikņat yāpmāņ kuņkuņo uwā Pol yāņikņat yāpmāņ pen kumaņ Atens yotpārare taņi uken kuņkuņ. Täņpäkaņ äneņi kunayāņ yāwāwā Poltä Silas kenta Timotita man ŋode pewän kuņkuk; Ek bārāneņ näkä itat-ken ŋo kaņ äbun yäk.

Pol Atens yotpārare-ken man yāņahāņkuk

¹⁶ Poltä Silas kenta Timotita Atens komeken itsämāņ yāpmāņ kuņkuk. Täņkaņ yotpārare u gānaņ yāwik jopi, äma keritā täņpani mäyap-inik irirā yabāņkuk. Ude yabāņpāņ Pol bānepitā jägāmi-inik nadāņkuk. ¹⁷ * Jägāmi nadāņkuko unita Juda täņo kābeyā yotken kuņkaņ Juda nanikkāt Grik äma Anutu burenita nadāņ imani ukāt man unita yāņpāņ-nadāk täņkuņ. Ba kepma kepma yotpārare unitāņo kābeyā bāgup-ken kuņkaņ ämawebe jop itkuņo ukāt man kowata kowata yäk täņkuņonik. ¹⁸ Täņpākaņ kome uken äma äbot yarā nadāk-nadāki ärowani wāpi Epikurian ba Stoiktā itkuņ. Täņpāņ kadāni kubā äma nadāwani äbot yarā uken nanik ätutā Ekāni täņo manta yāņpāņ yāņ-awātpāņ Polkāt man kowat yāwän täņkuņ. Poltä Jesu täņo manbiņam ba kumbani-ken nanik akuņkuko unitāņo man yāwetkuko unita ukāt nanik ätutā ŋode yāņkuņ; Äma jop manman yāwani uwā jide yāwayāņ yāņpāņ yāyak? Yāņirā ätutā yāņkuņ; Kome ätu täņo anutu unitāņo manpāņ kāwep yāyak. ¹⁹ Ude yāņpāņ Pol yāņikņat pāņku äma ekāni ekāni

* 17:17: Apos 18:19

täño käbeyä wäpi Areopagus uken tenpäñ iwet yabänkuñ; Gäk man kudupi yäyan u jideta yäyan? Niweri nadäna yäk. ²⁰ Gäkño man ño nadänitna inide kubä täyak unita man yäyan unitäño mebäri niweri nadäna! yän iwetkuñ. ²¹ Täñpäkañ Atens ämawebe täño mebäri uwä ñode; Kome mähemkät äma äbani Atens kome irani-kät imaka kubä nämo täk täñkuñonik. Nämo, u kadäni kadäni käbeyä täñpäñ man kudupi kudupita yänpäñ-nadäk täk täñkuño unita Pol täño man u nadänayän yänkañ yänkuñ.

²² Ude yänpäñ iwet yabänirä Poltä äma ekäni ekäni bämopi-ken itpäñ ñode yäwetkuk; Näkä in Atens nanik äma tabäk täyat uwä anutuñin yäniñ oretta gwäk pimiñpäñ täk täkañ yäk. ²³ Pengän yotpärare ño gänañ kuñattängän mobä änok pewani kubä kañkut. Mobä uterak man kudän kubä ñode kudän täwanipän daniñkut; Ñowä anutu nintä nämo nadäwani kubäta täñpani. Eruk, apiño Anutu intä nämo nadänkañ iniñoret täkañ unitäño mebäri ñode yänahänpäñ täwera nadäwut;

²⁴ * Nämo nadäk täkañ uwä Anutu kunum kenta kome ba imaka imaka kome terak itkañ ño pewän ahäwäpäñ kunum kenta kome täño Ekäni pähap itak. Anutu uwä yot ämatä täñpäñ kudupi yot yän iwerani gänañ nämo it täyak yäk. ²⁵ * Ba imaka kubäta nämo wäyäkñek täyak. Äma nintä imaka kubä täga nämo täñkentän imine. Nämo, ini-tägän ämata irit-kuñat-kuñat ba imaka päke u kudup nimik täyak. ²⁶ Täñpäkañ äma kubä täñpäñ peñkuko uken naniktä äma äbori äbori ahän

---

* **17:24:** 1Kin 8:27; Apos 7:48   * **17:25:** Sam 50:12; Ais 42:5

yäpmän kuŋkumän, Ahänpäŋ it yäpmän kuneta ini-tägän kadäni ba kome bagani täŋkireŋpäŋ täŋkireŋpäŋ peŋ nimiŋkuk yäk. ²⁷ * Täŋpakaŋ bänepnintä wäyäkŋek epän tägtän kuŋtängän Anutu nadän imikinik täŋpäŋ kaŋ-ahäneta käwep, ude täŋ nimiŋkuk. Upänkaŋ nin kubäkubäta ban nämo it nimik täyak. ²⁸ Nämo, unita ŋode yäwani; Nin unitäŋo nadäk kehäromi terak itkaŋ imaka imaka täk täkamän. Täŋkaŋ injinken nadäwani äma ätutä udegän ŋode yänkuŋ; Nin urakken ahäwani yäk.

²⁹ * Eruk, nin Anutu unitäŋo nanakiye unita nin ŋode nämo nadäne; Anutu uwä äma iniken nadäk-nadäkpäŋ gol ba siliwa, ba mobäpäŋ wäbät kujat äma keritä täk täkaŋ udewani yän nämo nadäne. Nämoŋinik! ³⁰ * Bian ämawebetä nämo nadäwä tumbäpäŋ nadäk udewani nadänpäŋ täŋpeŋ kuŋarirä Anututä yabän koreŋkuk. Upänkaŋ apiŋo ämawebe komeni komeni bänep sukurekta peŋ yäwet täyak. ³¹ * U kadäni pähap kubä ämawebe manken yepmakta iwoyänkuk. Uken äma kubä iwoyänkuko unitä kudän siwoŋi terak api yäpmän daniwek. Täŋpakaŋ u bureni-inik api täŋpet yän niwoŋärekta äma uwä kumbani-ken nanikpäŋ yäpmän päŋaku teŋkuk.

³² Täŋpäŋ Poltä äma kubä kumbani-ken nanikpäŋ yäpmän akukakuk täŋo man yäwerirän äma ätutä yänärok iwetkuŋ. Täŋ, ätutä yänkuŋ; Man yäyan u kadäni kubä äneŋi yänjiri kaŋ nadäna!

* **17:27:** Lo 32:8; Ais 55:6; Sam 145:18; Jer 23:23 * **17:29:**

Ais 40:18-20; Ais 44:10-17; Apos 19:26 * **17:30:** Apos 14:16

* **17:31:** Sam 9:8, 96:13; Apos 10:42

³³ Ude iwerirä Pol yepmanpen kuŋkuk. ³⁴ Tänpäkaŋ äma ätutäwä Pol iwatpäŋ Jesuta nadäkinik täŋkuŋo u kubäwä wäpi Dionisius, äma ekäni ekäni täŋo käbeyä wäpi Areopagus uken nanik kubä. Ba webe kubä wäpi Damaris ukät ämawebe ätutä nadäkinik täŋkuŋ.

18

Pol Korin komeken epän täŋkuk

¹ Tänpäŋ Pol Atens kome penpen Korin yotpärare-ken kuŋkuk. ² * Kuŋpäŋ Juda nanik äma kubä kaŋ-ahäŋkuk. Äma u wäpi Akwila, u komeni kujat wäpi Pontus. Tänpäkaŋ kadäni uken Akwila-kät webeni wäpi Prisila u Itali kome penpen äbumän. U imata, Rom äma täŋo intäjukun äma wäpi Klodius unitä Juda nanik Itali kome itkuŋo u ŋode yäwetkuk; In kumän-tagän Rom kome ŋo penpen kome kukŋi käda kaŋ kut yäk. Eruk, Pol Korin kome kuŋpäŋä yanäpi yarä upäŋ yabäŋ ahäŋkuk. ³ * Pol uwä äma ukät monen epän mebäri kubägän, sel yot täk täŋpani unita päŋku ukät penta itkuŋ.

⁴ Tänpäkaŋ Sabat kadäni-kenä Pol uwä Juda nanik täŋo käbeyä yotken äronkaŋ man yänpäŋ-nadäk täk täŋkuŋonik. Man yänpäŋ-nadäk ba yänpäŋ-yäwoŋärek täŋjira Juda äbotken nanik ba Grik ämatä Jesuta nadäkinik kaŋ täŋput yäŋ yänkaŋ täk täŋkukonik.

⁵ * Tänpäkaŋ Silas-kät Timotiwä Masedonia penpen äpä irirän eruk Pol uwä kadäni kadäni,

---

* **18:2:** Rom 16:3   * **18:3:** Apos 20:34; 1Ko 4:12   * **18:5:** Apos 17:14-15; Apos 9:22

epän kubä täñkañ nämo, Anutu täño manbiñamgän yäñahäk täñkukonik. Täñpäñ Juda nanik man kehäromi ñode yäwet täñkuk; Jesu u Kristo, Anututä bian ämawebeniye täñkentäñ yämikta iwoyäñkuko u yäk. ⁶ * Ude yäweränkañ Pol yäñärok man iwetpäñ mani ut täñkuñ. Ude täñpäwä mäde ut nimitak yäñ kañpäñ nadäkta teki terak täpun-täpun u däpmäñ äreyäñ täñpäñ kwäpäñ ñode yäwetkuk; Eruk, in paot-paotta biñam täkañ u täñpäwä, in-jinken wakita api täneñ yäk. Uken näkño waki kubä nämo itak. Unita apiño näk ño peñpeñ guñ äbotken kwayäñ yäk.

⁷ Eruk Pol käbeyä yot u peñpeñ kumañ äma kubä guñ äbotken naniktä yot gänañ äronkuk. Äma u wäpi Titius, wäpi kubä Jastus. Äma uwä Anutu Burenita nadäkinik täñpani. Täñpäkañ äma unitäño yori uwä Juda nanik täño käbeyä yot dubini-ken itkuk. ⁸ * Täñ, Juda nanik täño käbeyä yot unitäño intäjukun äma u wäpi Krispus. Ukät webeni äperiye nanak-tägän Ekäni Jesuta nadäkinik täñkuñ. Täñpäkañ Korin ämawebe ini uwä mäyaptä Pol täño man u nadänpäñ Ekänita nadäkinik täñjä ume ärut yäminkuk.

⁹ * Eruk bipani kubäta Pol imaka kubä däpmonken bumik kañkuk. U Ekänitä ñode iwetkuk; Gäk nämoinik umuntäwen. Gäk näkño man yäñahäkta meka nämo täñpipiwen. ¹⁰ * Nadätan? Näk gäkkät itkamäk. Ba näkño ämawebe mäyaptä yotpärare ño gänañ itkañ unita äma kubätä gäk

---

* **18:6:** Apos 13:46,51; Apos 20:26   * **18:8:** 1Ko 1:14   * **18:9:** 1Ko 2:3   * **18:10:** Jos 1:9; Ais 41:10; Jer 1:8; Jon 10:16

täga nämo api tänpän wawen yäk. ¹¹ Tänpäkañ Pol ini Korin komegän itkañ ämawebe Ekäni täño man yänpän-yäwoñärek täñ yäpmän kuñirän obañ kubä itkañ äneñi komepak 6 ude tärenkuk.

¹² Tänpäkañ äma kubä wäpi Galiotä Akaia komeken Rom gapman täño watä äma itkuk. Irirän kadäni uken Juda nanik ätu Polta iwan täñ iminpän manken yänjikñat yäpmän kuñpän ñode yänkuñ; ¹³ Äma ñowä ämawebetä Anutu iniñoretta kädet mebäri kubä, nintäño бага mantä nämo yäyak upän yäwoñärek täyak yäk. ¹⁴ Ude iweräwä Poltä man kowata yäwayän tänpänä, gapman Galiotä Juda nanik ñode yäwetkuk; Äma ñonitä gapman täño бага kubä irepmiränä, ba kudän waki kubä tänpänä, näk intäño man täga nadän tamet yäk. ¹⁵ * Upänkañ inä injinken man ba wäp ba бага ätuta äbä näk näwet yabäkañ. Unita uwä injin kañ yäpä tägawut yäk. Näk man udewani yäpmän danikta nämo nepmanpani. ¹⁶ Ude yänpän yän-yäwat-pewän äpämañ kuñkuñ.

¹⁷ Ude tänpänä eruk pengän Juda nanik täño käbeyä yot unitäño intäjukun äma kubä wäpi Sostenes uwä gapman yori yäma-ken ugän inñitpän utkuñ. Ude tänpäkañ gapman Galio uwä unita nadäwätäk nämo täñkuk.

Pol äneñi Antiok Siria kome kuñkuk

¹⁸ * Tänpäkañ Poltä ugän kadäni ätukät itkuk. Ittängän äbot tänpäni noriye yepmanpen gäpe terak äronkuk. Ärowänkañ gäpetä kome u penpen Siria kome kwayän täñkuk. Tänpäkañ Akwila

* **18:15:** Apos 23:29; Apos 25:18-19; Jon 18:31   * **18:18:** Apos 21:24

yanäpi u Polkät bok kuŋkuŋ. Kumaŋ päŋku Senkria kome ahänpäŋ imaka kubä täkta Anutu-ken yänkehäromtak man yänkuko unita gwäki pujiŋ kudup äriŋpäŋ pakigän peŋkuk. ¹⁹* Eruk, u peŋpeŋ kumaŋ päŋku Efesus kome ahäŋkuŋ. U ahänpäŋä, Poltä Akwila yanäpi u yepmaŋkuk. Täŋpäkaŋ Pol iniwä kumaŋ päŋku Juda naniktä käbeyä yot gänaŋ äronkuk. Äro u itpäŋ Juda nanikkät Anutu täŋo man yänpäŋ-nadäk täŋkuŋ. ²⁰ Ude täŋirän Juda naniktä iwetkuŋ; Gäk ninkät kadäni käroni bumik kaŋ itna yäk. ²¹* Ude yäwäwä Pol bitnäŋpäŋ bänep täga mangän yäwetpäŋ ŋode yänkuk; Anututä äneŋi nepmaŋpäŋ äbänpäŋä, uwä äneŋi api äbet yäk. Ude yäwetpäŋ Efesus kome peŋpeŋ gäpe terak äronpeŋ kuŋkuk. ²² Eruk gäpe terak kumaŋ päŋku Sisaria kome ahäŋkuk. Ahänpäŋä Pol gäpe terak naniktä äpämaŋ päŋku äbot täŋpani u yabäŋ ahänpäŋ man yänpäŋ-nadäk täŋ itkuŋ. Ude täŋkaŋ yepmaŋpeŋ Antiok yotpärare-ken kuŋkuk.

Apolos Efesus komeken manbiŋam yänahänkuk

²³ Pol Antiok kome kadäni käroni bumik itkaŋ kuŋkuk. Kumaŋ päŋku Galesia Frikia komeken ämawebe äbot täŋpani u Anutu täŋo man yäwetpäŋ bänepi täŋ-kehäromtak täntäŋ kuŋatkuŋ. ²⁴ Täŋpäkaŋ Juda äma kubä Aleksadria nanik uwä Efesus kome itkuk. Äma u wäpi Apolos. Uwä man säkgämän, gäripi nitek yänahäwani, ba Anutu täŋo man kudänta nadäwän tärekinik täŋpani. ²⁵* Täŋpäkaŋ äma ätutä Apolos uwä Ekäni Jesu

* **18:19:** Apos 17:17   * **18:21:** Rom 1:10; 1Ko 4:19; Jem 4:15

* **18:25:** Rom 12:11; Apos 19:3

täno kädet iwetpäŋ iwonjärek täñirä nadäkinik täŋkuk. Nadäkinik täŋpäŋ Apolos bänep pidäm terak ämawebe Anutu täno man yäŋpäŋ-yäwonjärek täk täŋkukonik. Täŋpäŋ Jesutä imaka imaka täk täŋkuko unitäno manbiŋam bureniġän yäŋahäk täŋkukonik. Upäŋkaŋ Jontä ume ärut yämik täŋkuko ugänpäŋ nadäŋkuk.

26 * Täŋkaŋ Apolos bänepi pidäm tawäpäŋ Juda täno käbeyä yotken päro bätakigän Ekäni täno manbiŋam yäŋahäk täŋkukonik. Täñirän Akwila-kät webeni Prisila unitä manbiŋam yäŋahäŋkuko u nadäŋkumän. Nadäŋpäŋ yori-ken yäŋikŋat yäpmäŋ päŋku Jesu Kristo täno kädet uwä siwoŋi-inik iwetpäŋ iwonjäreŋkumän. 27 * Ude täŋkaŋ eruk Apolos uwä Akaia komen-ken kukta nadäŋkuk. Täñirän Efesus ämawebe äbot täŋpani unitä Apolos täno nadäk-nadäki täŋkehärom takta ŋode täŋkuŋ; Akaia nanik äbot täŋpanitä danipäŋ nadäkta man kudän ŋode täŋkuŋ; In äma u imagutpäŋ not kaŋ täŋ imut yäk. Ude kudän täŋpäŋ imäkaŋ yepmaŋpeŋ kumaŋ päŋku Akaia komeken ahäŋkuk. Ahäŋpäŋ Apolostä kome u nanik äbot täŋpani ämawebe, Anutu täno orakoraki terak nadäkinik täŋkuŋo u säkgämän oraŋ yämiŋpäŋ täŋ-kehäromtaŋ yämiŋkuk.

28 * Eruk, ude täŋkaŋ ämawebe päke u inamiken Juda nanik täno man ba nadäk goret nadäŋkuŋo u yäpmäŋ äpäkta epän kehäromigän täŋkuk. Täŋpäkaŋ Anutu täno manbiŋam terak kwawakinik ŋode yäwetpäŋ yäwonjärek täŋkuk; Ekäni Jesu u Kristo

* 18:26: Apos 19:8 * 18:27: 2Ko 3:1; Kol 4:10 * 18:28: Apos 9:22

ubayän, äma Anututä bian ämawebeniye täñkentän yämikta iwoyänkuko u.

19

Pol Efesus yotpärare-ken manbiñam yänahänkuk

¹ * Täñpäkañ Apolos ini Korin kome-kengän itkuk. Kadäni ugän Pol uwä yotpärare täpuri täpuri yärepmittän kumañ päñku Efesus ahänkuk. Uken äbot täñpani ätu yabän ahänpäñ ñode yäwet yabänkuk; ² * In bian nadäkinik täñpäñ Kudupi Munapik yäpuñ ba nämo? Yäwänä kowata ñode iwetkuñ; Nämo yäk. Nin Kudupi Munapik kubä ude itak yän nämoinik nadänkumän. Apiñogän nadäkamän ño yäk. ³ Ude iweräwä Poltä yäwetkuk; E, inä käderi jide terak äbot uwä täñkuñ? Ude yäwänä iwetkuñ; Jontä ume ärut yämik-yämik täk täñkuko ugänpäñ ärutkumän yäk. ⁴ * Yäwäwä Poltä yänkuk; Bian Jontä ämawebe ume ärut yämiñkañ ñode yäwetkuk; In bänep nadäk-nadäkjin wakiwaki u kudup peñ morewäkañ ume kañ ärut tama yäk. Täñpäñ nadäkinikjin u kumän-tagän äma mäden abätak unitagän kañ pewut yän yäwetkuk. Eruk, Jontä äma mäden näwatak yän yänkuko uwä Jesu.

⁵ Eruk, man u nadäwäkañ Poltä Ekäni Jesu wäpi terak ume ärut yämiñkuk. ⁶ * Ume ärut yämiñpäñ keru ämawebe gwäki terak peñirän Munapiktä ämawebe päke uterak kumän magät moreñkuk. Magät moreñirän man kotäk kudupi kudupi terak

* **19:1:** 1Ko 3:6   * **19:2:** Apos 2:38, 8:16   * **19:4:** Mat 3:11

* **19:6:** Apos 8:17; Apos 10:44,46

yänjit, manbiŋam profettä-yän yänjahänkuŋ. ⁷ Äma päke u 12 ude bumik.

⁸ Tänpän u punin terak Poltä Juda nanik täŋo käbeyä yot gänäŋ bätakigän Manbiŋam Täga kehäromigän yänjahäk täŋkuk. Tänpän Juda äma man yäwerit nadäk-nadäki tänpidäm taŋ yämiŋit Anututä intäjukun it yämiŋirän gämoriken irit unita yäwetpän yäwoŋärek täŋ yäpmän kuŋirän komepak yaräkubä ude täreŋkuk. ⁹* Tänpäkaŋ Juda ämawebe ätutäwä Poltä Jesu täŋo manbiŋam yänjahäk täŋkuko unita nadäwä jopi ude tänpäkaŋ nadäkinik nämo täŋkuŋ. Täŋkaŋ ämawebe inamiken Ekäni täŋo kädet siwoŋi unita u kädet waki yän yäk täŋkuŋ. Ude tänpewä Poltä nadäkinik tänpäni ämawebe yän-yäkŋat yäpmän kuŋkuk. Ude täŋkaŋ kadäni kadäni yänpän-yäwoŋärek tänpäni yot kubäken Ekäni täŋo manbiŋam yänjahäk täŋkuk. Yot uwä Tiranus täŋo. ¹⁰* Eruk, yänpän-yäwoŋärek täŋ yäpmän kuŋirän obaŋ yarä ude täreŋkuk. Ude täŋkuko unita Juda ämawebe ba Grik ämawebe Esia kome itkuŋo u mäyap-inik Ekäni täŋo manbiŋam nadänkuŋ.

Skeva täŋo nanakiye

¹¹* Kadäni uken Anututä Polken kudän kudupi inide ätu pewän ahänkuŋ. ¹²* Ude täŋirän kaŋkaŋ ämawebetä käyäm ikekta tek moräk yäpmän päŋku Pol gupi terak peŋkaŋ yäpmän käyäm ikekken kuk täŋkuŋ. Ude täŋirä Ekäni täŋo kehäromitä tänpewän käyäm paorit, mäjotä käyäm ikek yabä kätänpeŋ kuk täŋkuŋ.

* **19:9:** 2Ko 6:14-18   * **19:10:** 2Ti 1:15   * **19:11:** Apos 14:3

* **19:12:** Apos 5:15

13 * Tänpäkaŋ Juda nanik ätutäwä moner epäntawä komeni komeni kuŋatpäŋ mäjo yawat kirek-kirek täk täŋkuŋ. Täŋkaŋ kadäni kubäkubä äma uwä Ekäni Jesu wäpi terak mäjo yawat kirenayäŋ yäŋkaŋ täk täŋkuŋonik. Uwä mäjo ŋode yäwet täŋkuŋ; Jesu, wäpi Poltä yäŋahäk täyak unitäŋo wäpi terak peŋpeŋ kut yäŋ täwetkamäŋ. Man ude yäk täŋkuŋ. 14 Tänpäkaŋ Juda nanik täŋo bämop äma ekäni kubä wäpi Skeva, unitäŋo nanakiye 7 ude unitä kädet uwä täk täŋkuŋ. 15 * Eruk, kepma kubä Skeva nanakiye unitä mäjo yawat kirek-kirek täŋirä mäjo kubätä äyänutpäŋ man kowata ŋode yäwetkuk; Näk Jesu ba Polta nadätat. Täŋ, in netä? 16 Ude yäŋpäŋ äma mäjätä magärani unitä päreŋ äronpäŋ äma 7 man yäŋ itkuŋo upäŋ däpmäŋ päret täŋpän kuŋkuŋ. Täŋpäŋ teki imaka weŋ täŋpän kuŋ yämiŋkuŋ. Eruk ude täŋpänä nägät piŋtäŋ tek moräŋ yot u peŋpeŋ kuŋtäŋpä kuŋkuŋ.

17 * Ude täŋirä Juda ba Grik nanik Efesus kome itkuŋo u kudup manbiŋam u nadäŋkuŋ. Ude nadäŋpäŋ umun pähap bumta täŋkuŋ. Ude ahäŋkuko unitä ämawebe mäyaptä Ekäni Jesu wäpi oranpäŋ yäpmäŋ kuŋatkuŋ. 18 Tänpäkaŋ ämawebe mäyaptä nadäkinik täŋkaŋ äbä iniken iniken täktäki waki u kumän-tagän yäŋahäŋkuŋ. 19 Ba äbot täŋpani ämawebe ätu kären käwani ba kon mebäri mebäri täŋpani unitäŋo buk kumän-tagän ämawebe iŋamiken kädäp pewä ijiŋkuŋ. Tänpäkaŋ buk unitäŋo gwäki ärowani, siliwa moner 50,000 udepäŋ pewä ijiŋkuŋ.

* 19:13: Mak 9:38   * 19:15: Mak 1:24,34   * 19:17: Apos 5:5,11

20 * Eruk ude tãŋkuŋo unita Ekãni tãŋo man u komeni komeni ahãnpãŋ weŋ patkuk. Ahãnpãŋ weŋ patkuko uwã ämawebe-ken kehãromi nïkek ahãnpãŋã irit-kuŋat-kuŋariken kehãromigãn patkuk.

Efesus naniktã Polta nadãwã waŋkuŋ

21 * Eruk Pol uwã epãn tãŋ yãpmãŋ kuŋtãngãn tãŋpãn tãrewãpãŋ Masedonia ba Akaia kome kukta nadãk peŋkuk. Tãŋkaŋ u kãdatã Jerusalem yotpãrãre-ken kukta imaka nadãŋkuk. Tãŋpãŋ ñode yãŋkuk; Jerusalem kuŋkaŋ unitã Rom kome kaŋ kwa yãk. 22 * Tãŋpãkaŋ Poltã iniken tãŋkentãki yarã u kubã wãpi Tïmoti, kubã wãpi Erastus, äma yarã u yepmaŋpãn Masedonia kome kuŋkumãn. Tãŋpãkaŋ Pol ini uwã kadãni kãroni bumik Esia kãda ugãn itkuk.

23 * Eruk kadãni uken äma ätutã Ekãni tãŋo kãdet siwoŋi unita iwan tãŋpãŋ man bumta yãŋkaŋ tãŋuruk-uruk mäyap tãŋkuŋ. 24 * Äma u kubã wãpi Demitrius. Uwã moner epãntawã imaka imaka siliwa kapapãŋ tãk tãŋkukonik. Tãŋpãkaŋ ämawebe u naniktã yãwik webe kubã wãpi Atemis nadãŋ imik tãŋkuŋonik. Tãŋpãŋ yãwik webe u iniŋ oretta kudupi yot kubã tãŋkuŋ. Eruk Demitrius, siliwa kapa tãŋpani unitã siriwapãŋ yot unitãŋo wãrani tãpuri tãpuri tãŋpãŋ peŋirãn ämawebe moner pãhap imiŋpãŋ yãpmãk tãŋkuŋonik. 25 Eruk ude tãŋpãŋ nãkŋo moner epãn maŋpek yãŋpãŋ äma epãn u bok tãŋpani ba äma epãn udewanigãn tãŋpani

---

* 19:20: Apos 12:24   * 19:21: Apos 23:11; Rom 1:13   * 19:22: Rom 16:23; 2Ti 4:20   * 19:23: 2Ko 1:8   * 19:24: Apos 16:16

kudup yān-yākḡat yāpmān pābā yepmanpān ḡode yāwetkuk; Notnaye, in ḡode nadāwut. Epānin tāḡo gwāki sākgāmān yāpmāk tākamān yāk. ²⁶* Upāḡkaḡ u kawut! Āma Pol uwā Efesus āmawebe māyap tāḡo nadāk-nadāki peḡawāhut tāyak yāk. Tāḡpākaḡ u kome ḡoḡān nāmo tāyak. Esia kome u kumān udegān bumik tāyak yāk. Tāḡkaḡ ḡode yāk tāyak; Anutu wārani wārani injin ketjintā tāḡpani uwā Anutu bureni nāmo yāk. Uwā yāwik jopi yāk.

²⁷ Tāḡpākaḡ in nadākaḡ; Poltā man yāk tāyak unitāwā nintāḡo moneḡ epān ḡowā tāga api tāḡpān waneḡ. Tāḡpākaḡ uḡān nāmo. Jop man unitāḡān tāḡpewā āmawebetā yāwiknin Atemis unitāḡo kudupi yotta nadāwā imaka jopi kubā api tāḡpek yāk. Upāḡkaḡ bianā Esia nanik ba komeḡi komeḡi pāke ḡowā anutu webe Atemis uḡānpān oraḡ imik tāḡkumāḡonik. Tāḡpākaḡ Pol tāḡo manbiḡam unitā Atemis wāpi biḡam u yāpān wanayāḡ tāyak yāk.

²⁸ Eruk man ude nadāḡpāḡā āma pāke uwā bānepi bumta tāḡpā waḡkuḡ. Tāḡpāḡ gera kehāromigān yāḡpāḡ ḡode yāḡkuḡ; Nin Efesus nanik tāḡo anutu Atemis uwā intājukun-inik itak yāk. ²⁹* Ude yāḡirā āmawebe yotpārare u nanik tāḡjuruk-uruk pāhap kubā pewā ahāwāpāḡ bārāḡeḡ kumaḡ kābeyā bāḡup-ken kuḡkuḡ. Tāḡkaḡ āma yarā Masedonia nanik, Polkāt bok kuḡarani u yepmāḡitpāḡ yāpmāḡ kuḡkuḡ. Yarā uwā wāpi Gaius kenta Aristakus. ³⁰ Eruk ude tāḡkaḡ irirā Pol uwā man yāḡahāwa yāḡkaḡ kābeyā tāḡkuḡ-ken kwayāḡ nadāḡkuko upāḡkaḡ āmawebe ābot

* **19:26:** Apos 17:29; 2Ti 1:15 * **19:29:** Apos 20:4, 27:2; Kol 4:10; Plm 24

tänpanitä iniñ bitnäñkuñ. ³¹ * Ba kome u nanik äma wäpi nitek ätuwä, Polta not säkgämän täñ imik täñkuño unitä Polta man kehäromi ñode pewä yäpmän kuñkuñ; Gäk käbeyä pähap täñ itkañ-ken kwentawä yän iwetkuñ.

³² Eruk, käbeyä-ken täñuruk-uruk pähap täñ itkuñ. Äma päke uwä nadäk ñoba-ñoba täñkuñ. Täñirä ätuwä gera kotäk kubägän yänkuñ. Ätuwä gera inigän kubäpäñ yänkuñ. Täñpäkañ ude täñkuño unitäño mebari udetä ämawebe äbot käbeyä ño itkamän yän nämoinik nadäwä tumbuk. ³³ Eruk ude täñpäñ Juda nanik ätutä äma kubä wäpi Aleksada inñtän pimiñ iwat-pewä yäpmän käbeyä bämopi gänañ umu kwänkañ eruk, äma ätutä man mebari yänahänpäñ iwetkuñ. Iweräwä Aleksadatä man kowata yäwerayän ketwära täñkuk. ³⁴ Ude täñirän äma ätutä äma uwä Juda nanik, Anutu kubä iniñ orerani yän kañpäñ nadänkuñ. Ude nadänpäñ unita pen gera mämä terak bumta ñode yänkuñ; Efesus nanik nintäño yäwik Atemis uwä intäjukun-inik itak! Ude yän yäpmän kuñtäko 2 auas ude tärenkuk.

³⁵ Täñirä Efesus nanik täño gapman kubätä ämawebe päke u yäniñ bitnäñpäñ yäwetkuk; Efesus äma, in juku penpäñ nadäwut yäk. Nin kudup ñode nadäkamän. Efesus nanik nin uwä yäwik webe Atemis unitäño kudupi yot kañiwat täkamän yäk. Ba unitäño wärani kunum gänañ nanik mañkuko unita imaka, watä it täkamän. ³⁶ Äma kubätä man uwä utnañi nämö unita in kumän-tagän bitnäñpäñ imaka waki kubä täkta nämö tärop

---

* **19:31:** 2Ti 1:15

täneŋ yäk. ³⁷ Täŋpäkaŋ äma yarä ŋowä kudupi yot täŋo imaka ätu nämo kubo täŋkumäno upäŋkaŋ jop yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbäkaŋ yäk. Ba yäwik webenin unita yäŋärok man kubä nämo yäŋkumän. ³⁸ Täŋ, Demetrius-kät epän ämaniyetä äma kubäken man kubä iränä, man yäpätägak-tägak kadäniwä itak yäk. Ba man yäpmäŋ daniwani äma itkaŋ yäk. Unitägän man yäpätägak epän api täneŋ. ³⁹ Ba äma kubätä man kubä nadäŋpäŋä, uwä käbeyä kadäni-ken ugän yäŋpäŋ täga ket utneŋ yäk. ⁴⁰ Täŋ, apiŋo ämik pena ahatak u mebärini nämo unita nin bäräpi yäpnaŋi bumik yäk. Täŋpäkaŋ käbeyä waki ŋonitäŋo mebärita niwet yabäwäwä kowata täga nämo api yäwetne. ⁴¹ Eruk ude yäwetpäŋ ämawebe päke uwä yäwerän yäpmäŋ kuŋtäŋpä kuŋkuŋ.

20

Pol Masedonia, Grik komeken kuŋkuk

¹ Eruk kadäni Efesus ämawebetä kähän gera mämä päke yäŋkuŋo u bitnäŋirä Pol äbot täŋpanita yäŋpewän äbuŋ. Yäŋpewän äbäkaŋä bänep nadäk-nadäki täŋ-kehäromtaŋ yämikta jukuman ätu yäwetkaŋ yepmaŋpeŋ Masedonia komeken kuŋkuk. ² Masedonia komeken kuŋkaŋ ämawebe u nanik täŋo bänepi täŋ-kehäromtaŋ yämikta jukuman mäyap yäwettäŋ kuŋkuk. Ude täŋtäŋ kumaŋ eruk, Grik komeken ahäŋkuk. ³ Ahäŋpäŋ komepak yaräkubä ude Grik komeken irän täreŋirän gäpe terak äroŋpeŋ kome kubä wäpi Siria komeken kwayäŋ nadäŋkuk. Täŋpäŋ Juda naniktä utta man topuŋo u nadäŋpäŋä äneŋi äyänutpeŋ

Masedonia komeken kuŋkuk. ⁴ * Täŋpäkaŋ äma ŋodetä Polkät kuŋkuŋ; Beria komeken nanik kubä wäpi Sopate, Pirus täŋo nanaki, Tesalonaika nanik äma yarä wäpi Aristakus-kät Sekudus, Depe yotpärare-ken nanik Gaius, kubä Timoti. Täŋpäkaŋ kome taŋi Esia uken nanik yarä wäpi Tikikus kenta Trofimus. Äma udetä Polkät bok kuŋatkuŋ. ⁵ Äma uwä intäjukun kuŋkuŋo Troas yotpärare-ken ninta itsämäŋ itkuŋ. ⁶ Täŋirä ninäwä Pilipai yotpärare-ken orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani orekirit kadäni, u itna täreŋirän gäpe terak äronpeŋ kuŋkumäŋ. Kuŋkä kepma 5 uken eruk Troas yotpärare-ken äma intäjukun kuŋkaŋ ninta itsämbuŋ-ken u ahäŋkumäŋ. Ahäŋpäŋ yabänakaŋ kepma 7 udewä Troas yotpärare-ken itkumäŋ.

Poltä Yutikus täŋpewän kodak täŋkuk

⁷ * Täŋkaŋ Sande kubäken äbot täŋpani-kät käräga näna yäŋpäŋ äbä äbot kubägän itkumäŋ. Ir-itna Poltä ämawebe päke u manbiŋam yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk. Imata, kwep api yepmaŋpeŋ kwet yäŋ nadäŋpäŋ unita manbiŋam pen yäwet yäpmäŋ kuŋtäyon bipani bämopi-inik täŋkuk. ⁸ Yot u gänaŋ topän mäyaptä ijiŋ-yäŋeŋirä itkumäŋ. Yot uwä käroni boham unuken. ⁹ Täŋkireki yaräkubä punin unu käbeyä täŋ itkumäŋ. Täŋitna äma gubaŋi kubä wäpi Yutikus uwä mänit yäpani kädet kubäken maŋit itkuk. Irirän Pol manbiŋam käroni pähap yäŋiwat yäpmäŋ kuŋirän nadäŋ ittängän däpmona täŋkuk. Täŋtängän eruk patkuk. Pattängän punin

---

* **20:4:** Apos 19:29, 21:29; Efe 6:21   * **20:7:** Apos 2:42,46

ununitä kome terak umu maŋkuk. Täŋjirän äma itkuŋo uwä inŋit yäpmäŋ akuna yänkaŋ äpmonpän kaŋkuŋ; Kumäŋpän bam täŋpän parirän. ¹⁰ *

Äpmonjirä Pol imaka, yawat yäpmäŋ äpmonpän päŋku Yutikus dubini-ken gukut imäpmok täŋpän bäyaŋ imiŋkuk. Bäyaŋ imiŋpän ämawebe ŋode yäwetkuk; In nadäwätäk nämo täneŋ. Äma ŋo nämo kumak, kodak itak yäk. ¹¹ Ude täŋkaŋ Pol äneŋi äromaŋ yot gänaŋ äronpänä käräga tokätpän ämawebe ukät bok naŋkuŋ. Naŋkaŋ manbiŋam äneŋi yäwet yäpmäŋ kuŋtäyon kome yäŋeŋkuk. Yäŋeŋirän eruk yepmaŋpeŋ kuŋkuk.

¹² Kuŋjirän äma gubaŋi äneŋi kodak taŋkuko u bänep oretoret terak yänjikaŋ yäpmäŋ yotken kuŋkuŋ.

Pol Troas yotpärare peŋpeŋ kuŋkuk

¹³ Ude täŋjirä nin Pol ugän teŋkaŋ gäpe terak äronpeŋ Asos yotpärare-ken nintä jukun kuŋkumäŋ. Kuŋkumäŋo Polta itsämäŋ iritna eruk Pol ini niwetkuko udegän ini kuroŋ äbänkä nibän ahänjkuk. ¹⁴ Äbä Asos yotpärare-ken nibän ahänpän gäpe terak ärowänkaŋ eruk Mitilini yotpärare-ken kuŋkumäŋ. ¹⁵ Pätna yänewänä kuŋkä gwägu bämopi-ken kome kubä wäpi Kios u dubini-ken ahänjkumäŋ. Tami äneŋi kuŋkä Samos yotpärare-ken ahänjkumäŋ. Yänewänä äneŋi u naniktä kuŋkä eruk Miletus yotpärare uken ahänjkumäŋ. ¹⁶ * Orekirit kadäni pähap kubä wäpi Pentikos u keräp taŋjirän unita Pol Efesus yotpärare irepmitpäŋ kukta nadänjkuk. Bäräŋeŋ kumaŋ Jerusalem

* **20:10:** 1Kin 17:21   * **20:16:** 2Ti 1:15

kuŋkaŋ Pentikos orekirit u kaŋ käwayäŋ nadäŋpäŋ unita Esia komeken kuŋatta bitnäŋkuk.

Poltä iniken mebärini yäwetkuk

17 * Miletus yotpärare-ken ahäŋpäŋä eruk Poltä Efesus äbot täŋpani täŋo intäjukun ämata man tewän kwäkaŋ äbä kaŋkuŋ. 18 * Äbä kawäkaŋ jukuman ŋode yäwetkuk; Näkä Esia komeken äbä inkät itkaŋ kädet jide jide täk täŋkuro u kudup injin nadäkaŋ u yäk. Pengän äbutken umunitä päbä äneŋi tepmaŋpeŋ kuŋkuro u kädet mebäri kubä nämo täŋkut. 19 * Nämo, kadäni kadäni Juda nanik näk täŋpäwakta man yäŋpäŋ-nadäk täŋirä nadäŋ bäräp täk täŋkut. Ba täŋyäkŋarani ude täŋirä kadäni mäyap konäm kot täŋkut. Upäŋkaŋ näkä gupna yäpmäŋ äpäŋpäŋ kuŋatkaŋ Ekäni täŋo epän ehutpäŋ täk täyat. 20 Ba in täŋkentäktä man tägatäga täwetta nämo umuntaŋkut. Käbeyä-ken ba injin yotken täŋpäŋ-täwoŋärek täk täŋkuro, u nadäkaŋ u yäk. 21 Kadäni kadäni Juda nanik ba Grik nanik bok, bänepjin sukurenpeŋ Anutu-ken kuŋpäŋ Ekäninin Jesuta nadäkinik täŋ imikta man kehäromigän täwet yäpmäŋ äbut.

22 * Eruk nadäkaŋ; Apiŋo Kudupi Munapiktä peŋ näwet-pewän näk Jerusalem kwayäŋ. Imaka näkä terak jide ahäŋ namayäŋ täko u nämo nadätat. 23 * Ŋode ugänpäŋ nadätat; Komeni komeni kuŋat täyat-ken Kudupi Munapiktä ŋode yäŋhäŋpäŋ näwet täyak; Bäräpi mebäri mebäri

---

* **20:17:** Apos 18:21   * **20:18:** Apos 18:19, 19:10   * **20:19:**
 Apos 20:3   * **20:22:** Apos 19:21   * **20:23:** Apos 9:16; Apos
 21:4,11

gäka itsämänkaŋ yäk. ²⁴ * Upänkaŋ näk irit kuŋat-kuŋatnata nämo iyaptak täyat. Nämo, näk kädet iwatat ugänpäŋ iwatpäŋ epän man Ekäni Jesuken yäpuro u täŋtärekta nadätat. Epän uwä Anutu täŋo iron unitäŋo manbiŋam yäŋahäk-yäŋahäk u.

²⁵ Eruk notnaye, nadäwut. Bian näk in bämopjin-ken itkaŋ Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat epäni täk täyak unitäŋo manbiŋam täwetpäŋ täwoŋärek täk täŋkuronik. Ude täk täŋkuropäŋ apiŋo ŋode nadätat; Kämi in kumän-tagän näk wari nämo api nabäneŋ yäk. ²⁶ * Unita näk pengän ŋode täwet ahäwayäŋ nadätat; In bämopjin-ken nanik kubätä paot-paotta biŋam täŋpänä, näkä terak nämo yäneŋ. ²⁷ Imata, näk Anutu täŋo nadäk-gärip kudup in täwet ahäka umun kubä nämo täk täŋkuronik. ²⁸ * Eruk, in injinta watä säkgämän itpeŋ kuŋatneŋ. Ba Anutu täŋo kudupi ämawebe äbot, iniken nanaki täŋo nägäripäŋ suwanpäŋ yepmaŋkuko unita watä udegän it yämineŋ yäk. Inäwä Kudupi Munapiktä Anutu täŋo yawak äbot unitäŋo watä äma ude iwoyänpäŋ tepmaŋkuk. ²⁹ * Näk nadätat. Kadäni näkä tepmaŋpeŋ kuŋirawä aŋ ägwäritä bämopjin-ken äbänkaŋ yawak äbot u api täŋpäwaneŋ yäk. ³⁰ * Täŋirä inken nanik ätutäwä jop manman yänkaŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe äbot yän-yäkŋarani täŋpewä api yäwatneŋ. ³¹ * Ude täneŋo udeta kadäni kadäni watä säkgämän kaŋ it täŋput. Obaŋ yäräkubä unita bipani ba kepma kudän näkä täŋpäŋ-täwoŋärenkuro unita nämo guŋ

* **20:24:** Apos 21:13; 2Ti 4:7   * **20:26:** Apos 18:6   * **20:28:** 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4   * **20:29:** Mat 7:15; Jon 10:12   * **20:30:** 1Jo 2:19   * **20:31:** Mak 13:37; Apos 19:8,10; 1Te 2:11

täneŋ. Nämo, näkä umun man ba jukuman in kubäkubä täwet täŋkuro u konäm butewaki terak täwetkut.

³²* Eruk, apiŋo Anutu keriken tepmaŋtat. Unita inä unitä bänep iron täŋkuko unitäŋo mani biŋam u nadänpäŋ inŋitpeŋ kuŋatneŋ. Täŋirä bänep iron unitä in täga api täŋ-kehäromtaŋ tamek. Ba unitägän imaka täga kudup Anututä ämawebeniye inita iwoyawanita yämik täyak u inta udegän api tamek. ³³* Näk äma kubä täŋo moneŋ ba tek tuŋumta yabäŋgärip nämo täŋkut. ³⁴* Injin nabänpäŋ-nadäk täkaŋ u. Näkŋaken ketna ŋonitägän epän tänpäŋ näkŋata watä it täŋkuronik. Ba äma ätu näkkät bok it täŋkumäŋo u täŋkentäŋ yämik täŋkuronik yäk. ³⁵* Epän mebäri mebäri täk täŋkuro uwä ŋode tänpäŋ-täwoŋäreneŋkut; Nin epän täktäk kädet ugänpäŋ täŋkehärom tänpäŋ iwat täkäna. Ude täŋkaŋ uyaku äma ini gupi täga nämo täŋkentänaŋi udewani uwä täga täŋkentäŋ yämine. Ekäninin Jesutä man kubä ŋode yäŋkuko upäŋ nadäkot; Iron kädet u kädet tägagämän kubä. Äma iron täŋpeko udewani täŋo bänep oretoret unitä äma tuŋum yäpmäk-tagän nadäweko unitäŋo bänep oretoret u irepmitak yäk.

³⁶* Eruk Poltä jukuman ude kumän yäwet moreŋpäŋä Efesus äbot täŋo intäjukun äma ukät gukut imäpmok tänpäŋ Anutu-ken yäŋapik man penta yäŋkuŋ. ³⁷Ude tänpäŋ intäjukun äma päke unitä Pol bumta kot ibatkuŋ. Täŋkaŋ bäyaŋ inŋitpäŋ

---

* **20:32:** Apos 26:18 * **20:33:** 1Sml 12:3; 1Ko 9:11-12 * **20:34:** Apos 18:3; 1Te 2:9 * **20:35:** Mat 10:8 * **20:36:** Apos 21:5

iniŋ oretkuŋ. ³⁸ * Täŋpäŋ butewaki pähap bumta nadänkuŋ. Imata, Poltä ini ŋode yänkuko unita; In näk wari nämo api nabäneŋ yäk. Ude täŋkaŋ eruk, yänikŋat yäpmänŋ gäpetä itkuk-ken u kuŋkuŋ.

21

Pol gäpe terak äronpeŋ Jerusalem kuŋkuk

¹ Uken kuŋpäŋ äbot täŋpani täŋo intäjukun äma u yepmanpeŋ kukta butewaki pähap nadänkaŋ gäpe terak äronakaŋ gäpe kuŋkuk. Gwägu bämopi-ken kome täpuri kubä wäpi Kos u nadän iwatkan siwonigän ude kuŋkumän. Kuŋitna biŋmäŋpäŋ yäŋeŋirän kome täpuri kubä pen wäpi Rodes uken ahänkumän. Eruk Rodes peŋpeŋ kuŋpäŋä yotpärare kubä wäpi Patara u ahänkumän. ² Patara kome u ahänpäŋ kaŋkumän. Gäpe kubä kome u peŋpeŋ Ponika komeken kwayän täŋirän. Ude kaŋpäŋä uterak äronakaŋ kuŋkuk. ³ Kuŋtängän gwägu bämopi-ken kome kubä wäpi Saiprus u kaŋpäŋ Siria komeken kunayän nadänkumäŋo unita käpmäk kädagän irepmitkaŋ kumaŋ päŋku Tire yotpärare-ken ahänkumän. Ahänpäŋ gäpe terak nanik tuŋum ätu u penayän täŋkuŋ. ⁴ * Peŋirä ninä kome uken nanik äbot täŋpani ämawebe u yabänayän äpämaŋ kuŋkumän. Päŋku kepma 7 ude ukät penta itkumän. Itkaŋ Kudupi Munapiktä äbot täŋpani manbiŋam yäwerirän nadänpäŋ Pol iwetkuŋ; Gäk Jerusalem kwentawä yäk. ⁵ Eruk gäpetä Tire kome peŋpeŋ kwayän täŋirän yotpärare peŋpeŋ kuŋitna äbot täŋpani ämawebe meŋ nanak bok nimagut yäpmänŋ äpämaŋ kuŋkuŋ. Äpämaŋ

* **20:38:** Apos 20:25   * **21:4:** Apos 20:23

kumaŋ pãŋku gwägu pomi terak gukutnin imina äpmonpãpãŋ Anutu-ken yãŋapik man yãŋkumãŋ. ⁶ * Ude tãŋkaŋ butewaki man kowata kowata yãŋkaŋ gãpe terak äronitna ini yotken kuŋkuŋ.

⁷ Äronpeŋ eruk Tire kome penpãŋ kumaŋ Tolemes yotpärare-ken ahãŋkumãŋ. Ahãŋpãŋ äbot tãŋpani u naniktã äbã nimagut yãpmãŋ kwãkaŋ ukät kepma kubã itpãŋ patkumãŋ. ⁸ * Patkumãŋo yãŋewãnä Tolemes yotpärare penpeŋ ninin kuroŋ kumaŋ pãŋku Sisaria yotpärare-ken ahãŋkumãŋ. Ahãŋpãŋ kumaŋ Anutu tãŋo manbiŋam yãŋahãwani äma kubã wãpi Filip unitã yotken kuŋkumãŋ. Äma uwã äma ⁷ aposoro tãŋkentãŋ yãmik tãŋkuŋo ukät nanik kubã. ⁹ * Uwã äperiye 4 ude, äma nãmo yãpani unitã Anutu tãŋo man profettã-yãŋ yãŋahãk tãŋkuŋonik. ¹⁰ * Eruk, uken kepma ätu iritna profet kubã wãpi Agabas u Judia kome penpeŋ Sisaria komeken äpuk. ¹¹ * Äpãŋpãŋ ninken ahãŋ niminpãŋ Pol tãŋo pion yãpmãŋpãŋ iniken keru kuroŋi pãdãt tãŋpãŋ ñode yãŋkuk; Kudupi Munapiktã ñode yãyak; Juda naniktã pion ño tãŋo mãhemi Jerusalem komeken kudãn ñode tãŋpãŋ guŋ äbot ätu u keru terak api penepã yãk.

¹² * Yãŋirãn nin ba ämawebe äbot kome u naniktã man u nadãŋpãŋ Poltã Jerusalem kukta inin bitnãk man kehãromi yãŋkumãŋ. ¹³ * Upãŋkaŋ Poltã kowata ñode yãŋkuk; In imata konãm butewaki

---

* **21:6:** Apos 20:36   * **21:8:** Apos 6:5, 8:40   * **21:9:** Apos 2:17
 * **21:10:** Apos 11:28   * **21:11:** Jon 21:18; Apos 20:23, 21:33
 * **21:12:** Mat 16:22   * **21:13:** Apos 20:24

tänkañ näkño bänep nadäk-nadäkna tänpä wakañ? Näk Jerusalem naniktä kädet waki u ba u täñ namikta nämo bitnätat. Ba ugän nämo. Ekäni Jesuta yänpäñ kumäkta pidäm täyat yäk. ¹⁴ Ude yäñirän Pol täño gäripi u iniñ bitnänañi bumik nämo nadänkumäño unita ñode iwetkumäñ; Eruk, Ekänitä imaka kubä ahäñ gamikta nadätak u ini kañ ahäñ gamän.

Pol Jerusalem ahänjuk

¹⁵ Eruk u itna täreñirän Jerusalem ärokta täntuñum tuñum täñkumäñ. ¹⁶ Täntuñum tuñum täñpeñ kunayäñ täñitna Sisaria nanik nadäkinik täñpani ätu penta kuñkumäñ. Unitä nimagut yäpmäñ äma kubä wäpi Nason unitä yotken kuñkuñ. Äma uwä Saiprus nanik, äbot täñpani bian yäpurärätkek. Unitä yotken päñku itkumäñ. ¹⁷ Täñkañ eruk, Jerusalem äbot täñpani ämawebetä bänep oretoret terak nimagut päñku nipmanpä patkumäñ. ¹⁸ * Patkumäño yäñewänä Pol uwä ninkät Jems kakta bok kuñkumäñ. Täñpäkañ kadäni ugän äbot täñpani ämawebe täño intäjukun äma käbeyä täñ itkun. ¹⁹ * Täñirä Pol uwä päñku bok itkañ yäniñ oretpäñ guñ äbotken epän täñirän Anututä keru terak kudän jide pewän ahänkuño u kudup yäwet ahänirän nadänkuñ.

²⁰ * Pol täño man u nadänpäñ Anutu täño wäpi yäpmäñ akunpäñ iniñ oretkun. Täñkañ iwetkun; Gäk nadätan? Juda ämawebe mäyaptä Jesuta nadäkinik täñ imiñ moreñ yäk. Täñkañ ämawebe uwä Moses täño бага man u pen iwaräntäkta

---

* **21:18:** Apos 15:2,13; Gal 1:19   * **21:19:** Apos 15:12   * **21:20:** Apos 15:1,5

kehärom täkaŋ yäk. ²¹ * Upäŋkaŋ gäka man-
biŋam ɲode nadäk täkaŋ; Poltä Juda ämawebe, guŋ
ämawebe bämopi-ken itkaŋ u ɲode yäwet täyak; In
Moses täŋo бага man penpäŋ nanakjiye täŋo gupi
moräk madäneŋtawä, bian täŋpani ude. Ba Juda
täŋo täktäki kudup kaŋ pen morewut yäk. Gäkä
ude yäk täyan yäŋ nadäk täkaŋ. ²² Gäk äma udewan-
itä abän yäŋ biŋam uku nadäŋo unita nadäwätäk
täŋ itkamäŋ. ²³ Unita kädet kubä ɲode gäweritna
täŋpikaŋ gäka äma täga yäŋ kaŋ nadäwut. Nin
bämopin-ken äma 4 ude itkaŋ yäk. Äma 4 uwä
Anutu inamiken äneŋi pakigän itta бага man täŋo
kädet kubä iwatta yäŋkehärom taŋkuŋ yäk. ²⁴ *
Eruk äma ukät bok kudupi yotken kuŋkaŋ Moses
täŋo бага man iwatpäŋ imaka tänayäŋ täkaŋ u gäk
udegän kaŋ tä yäk. Ba moneŋ penayäŋ täkaŋ unita
ba gäkŋata bok kaŋ pe. Ude täŋiri äma 4 u Anutu-
ken yäŋkehäromtak man yäwani uwä täŋ-tärekaŋ
yäŋ nadäneŋta gwäki pujiŋ täga äriŋ täŋpä kuneŋ.
Eruk, gäk ude täŋkentäŋ yämiŋiri ämawebetä ɲode
api nadäneŋ; Pol täŋo biŋam nadäŋkumäŋo u bu-
reni nämo, jopi yäk. Pol uwä Moses täŋo бага man
iwat täyak yäŋ api nadäneŋ.

²⁵ * Täŋpäkaŋ äma guŋ äbotken nanik Jesuta
nadäkinik täŋpani unitawä, manbiŋam ɲowäku
bian yämiŋkumäŋo u nadäkaŋ yäk. Imaka ɲodewani
nämo täkta yäŋpäŋ-nadäŋkumäŋo uwä kudän
täŋpäŋ yämiŋkumäŋ; Tom anutu jopita naŋimik
täŋpani u nämo näneŋ. Ba tom nägät ikek ba tom
kotäki topmäŋpäŋ däpani nämo näneŋ yäk. Ba

* **21:21:** Apos 16:3; Gal 2:3   * **21:24:** Nam 6:1-20; Apos 18:18

* **21:25:** Apos 15:29

kubokäret nämo täneŋ. Man kudän ude tänpän yämiŋkumän yäk.

26 * Eruk käbeyä tänpä tärewänkaŋ patkuŋo yäñewänä Pol äma Anutu-kät yäñkehäromtak man yäwani 4 ukät pänku yäñkehäromtak man yänkuŋo udegän yänkuk. Ude tänkaŋ kudupi yot gänaŋ äronpäŋ bämop äma ñode iwetkuk; Baga man terak kudän täwani udegän, kepma 7 itna tärenjirän yäñkehäromtak man yänkumänŋo unitänŋo epäni u api tärewek yän iwetkuk. Eruk, kepma 7 ujeta ugän it yäpmän kuŋtänŋän yäñkehäromtak man u täñ-tärehta gupe kabäni nikek ijinkuŋ.

Juda naniktä Pol injtkuŋ

27 * Eruk kepma 7 u tärewayän täñjirän Juda nanik Esia komeken naniktä abänpäŋ kaŋkuŋ; Pol kudupi yot täŋo yewa gänaŋ irirän. Abä ämawebe peŋ yäwettäko Polta kokwawak täñ iminkuŋ. Ude tänpän Pol injtkuŋ. 28 * Injtpän gera ñode yänkuŋ; Isrel ämawebe in täñkentän nimut! Äma ñonitä ämawebe komeni komeni nintänŋo wäpnin biŋam ukät Moses täŋo бага man ba kudupi yot ño tänpäwakta yäwetpäŋ yäwoŋärek täntän kuk täyak yäk. Ba ugän nämo! U Grik nanik ätu yän-yäkŋat yäpmän kudupi yot gänaŋ äronkuk. Kudupi yot Anututä inita biŋam yäwani-ken äronjirä Anutu inamiken tänpäwak täñkuŋ yäk. 29 * Tänpäkaŋ man u yänkuŋo uwä imata, bian yabänjirä Trofimus Efesus komeken nanikpäŋ Polkät yotpärare u gänaŋ irirän yabänkuŋ. Yabänkaŋ nadänkuŋ; Poltä ini

---

* 21:26: 1Ko 9:20 * 21:27: 2Ti 1:5 * 21:28: Ese 44:7; Apos 6:13 * 21:29: Apos 20:4; 2Ti 4:20

imagut yäpmän kudupi yot täño yewa gänañ ärok yän jop nadänkuñ.

³⁰ Tänpäkañ Jerusalem ämawebetä man u nadänpäñ kikñutpäñ täñ-urukuruk bumta täñkuñ. Ude täñkañ Pol inñtpäñ wädän gärepmän yäpmän yewa kemat umude kuñkuñ. Ude tänpäñ bäräñeñ kudupi yot yewa täño yäma yäputkuñ. ³¹ Ude täñkañ Pol inñt yäpmän äpämañ päñku ut irirä Rom täño komi äma täño intäjukun ämatä biñam ñode nadänkuk; Jerusalem ämawebe kuduptagän kokwawak tänpäñ kowat ämiwän täkañ yäk. ³² Ude nadänpäñ bäräñek-tagän intäjukun äma ätukät komi ämaniye ätukät yämagurän yäpmän äma peñawäk täñ itkuñ-ken bäräñeñkuñ. Bäräñeñ äbänirä Juda ämawebetä yabänpäñ Pol wari nämo utkuñ. ³³ * Ude täñirä komi äma täño intäjukun ämatä äbä Pol inñitkañ komi ämaniye yäwerirän yen kehäromi yarä yäpmän päñku pädat täñkuñ. Ude täñkañ Juda ämawebe yäwet yabänkuk; Äma ño netä? Ba imapän täk? ³⁴ Yänirän ämawebe äbot päke itkuñotä yän-tänjurän yänpäñ yänkuräk tañkuñ. Yänuruk-uruk pähap ude täñirä komi äma täño intäjukun ämatä mebäri ket nämo nadänkuk. Tänpäñ komi ämaniye yäwerän Pol inñt yäpmän komi ämatä ini yotken kuñkuñ. ³⁵ Inñt yäpmän yot yäma-ken u kuñpäñ komi ämatä yabänkuñ; Ämawebe päke u Pol utta yäwat-yänirä ude yabänpäñ Pol pudätpäñ punin yäpmän äronkuñ. ³⁶ * Ämawebe äbot päke unitä yäwarän täñkañ kähän gera terak ñode yänñtäñ kuñkuñ; Kumän-kumän utpewä kumbän! yäk.

* **21:33:** Apos 20:23   * **21:36:** Luk 23:18; Apos 22:22

Poltä nadäkiniki täņo mebäri yäwetkuk

³⁷ Eruk komi ämatä Pol yänjkat yäpmän yot gänaņ äronayän täņirä Poltä komi äma täņo intäjukun äma u Grik man terak ñode iwetkuk; Näk man kubä gäk täga gäwerayän? Ude yäwänä iwetkuk; Wära, gäk näkņo man kotäk nadätan? ³⁸ * Näkä gäka Isip nanik bian gapmanta kokwawak täņpän ämik pewän ahänkuko u yän nadätat yäk. Äma u noriye äma komi komi 4,000 yän-butuwän yäpmän kome kawuki-ken ämik täkta kuņkuņ. ³⁹ Yäwänä Poltä yänkuk; Näk u nämo! Näk Juda äbotken nanik, Silisia komeken, yotpärare taņi kubä wäpi Tasmus u nanik yäk. Unita nadän namiņiri ämawebe man yäwerayän yäk. ⁴⁰ Ude iweränä komi äma täņo intäjukun ämatä nadän imiņkuk. Nadän imiņirän, eruk Poltä yot täņo yeņpeņ ärowani terak itpäņ ketwära tänyärenjirän ämawebetä u kaņpäņ kwikinik it yäpmän kuņkuņ. Kwikinik irirä eruk Pol ämawebe päke u iniken man kotäk Hibru uterak ñode yäwetkuk;

22

¹ Nanaye, notnaye, in juku peņpäņ nadäkot! Näk imaka goret kubä nämo täņira nepmäņitkaņ unitäņo mebäri yän ahäwayän yäk. ² Poltä iniken man kotäk Hibru uterak yänjirän unita u nadänpäņ kwikinik-inik it yäpmän kuņkuņ. Kwikinik irirä Poltä äneņi ñode yänkuk; ³ * Näk Juda äma kubä yäk. Meņnatä Silisia kome, Tasmus yotpärare-ken bäyaņkukopän äbä yotpärare ño itpäņ tägaņkut yäk.

* **21:38:** Apos 5:36-37   * **22:3:** Apos 5:34; Rom 10:2

Äbekniye oraniye täño бага ман кудупта яһпән-
 нәвоҗәрек тәк тәҗкүко uwä Gamaliel. Uwä näкҗо
 яһпән-нәвоҗәрек äма ude yäk. Ude тәҗирән näк
 intä Anutu täño nadäk-gärip u iwatpäҗ тәкта pipiri
 intä тәк тәкаҗ udegän тәҗ yäpmäҗ äbut. ⁴ * Näк
 äма Jesu täño Kädet iwarani u тәҗпәwak тәҗ yäpmäҗ
 äbut. Äма ba webe bok äту yentä päдät тәҗпәҗ
 komi yotken yämagut yäpmäҗ kuk тәҗkut. Тәҗкаҗ
 äту kumäҗ-kumäҗ дәpmäk тәҗkut yäk. ⁵ Бәмop
 äма intäjukun тәҗпани Ananias, ba Juda täño äма
 ekäni ekäni u näкä ude тәҗкүро u kudup nadäкаҗ.
 Unitä täга täwetnayäҗ yäk. Kadäni kubäta näк Jesu
 täño Kädet iwarani Damaskus yotpärare-ken itкаҗ
 u yepmäҗit yäpmäҗ päbä komi yotken Jerusalem
 җо yepmakta nadäҗkut. Ude nadäҗira ini җо nanik
 täño äма ekäni ekänitä noriye Damaskus itкаҗ u
 Näк ude api тәҗpet yäҗ yäwet yabäкта manbiҗam
 kudän тәҗпәҗ namiҗkuҗ.

⁶ Kudän тәҗпәҗ namä yäpmäҗ Damaskus kädet
 kuҗтәҗгән kepmä бәмopi тәҗирән imaka kubä
 pit kubägän җode ahäҗ namiҗkuk; Penyäҗek
 päһap kubä kunum gänaҗ naniktä penyäҗepäҗ
 nabäҗkuk. ⁷ Ude тәҗирән näк kome terak маҗ
 patкаҗ gera kubä җode nadäҗkut; Sol! Sol! Gäк
 imata komi namik täyan? ⁸ Yäwänä näкä yäҗkut;
 Ekäni, gäk netä? Ude yäҗira unitä yäҗkuk; Näк Jesu
 Nasaret nanik upäҗ gäkä näк тәҗpiwak тәкаҗ yäk.
⁹ Тәҗпәкаҗ äма näккät bok itkumäҗо u penyäҗek
 ugän каҗkuҗо upäҗкаҗ man kotäk ahäҗkүко u
 nämо nadäҗkuҗ. ¹⁰ Ude тәҗкаҗ näкä yäҗkut;
 Ekäni, unita näк jide тәҗpet? Yäҗira näwetkuk;

* **22:4:** Apos 8:3, 22:19

Gäk akuŋkaŋ Damaskus yotpärare-ken ku! U kuŋiri äma kubä uken itak. Unita epän man yän gamiŋkuro u, uken kwikaŋ unitä api gäwerek yäk. ¹¹ Täŋpäkaŋ peŋyänek unitäŋo ägonitä täŋpewän dapuna bipmäŋ urirän imaka imaka täga nämo yabänkut. Ude täŋjira ämanaye dubina-ken itkuŋo unitä nepmäŋit yäpmäŋ Damaskus kuŋkuŋ.

¹² Eruk, äma kubä Damaskus komeken itkuko u wäpi Ananias. Äma uwä Anutu gämori-kengän itkaŋ Moses täŋo бага man säkgämän iwarän täwani. Juda äma Damaskus itkaŋ unitä äma u oraŋ imik täŋkuŋonik. ¹³ Täŋpäkaŋ äma unitä päbä dubina-ken itpäŋ ŋode näwetkuk; Notnapak Sol, dapunka äneŋi ijiwi kut yäk. Ude yänjirän uteragän dapun ijiwa kwäpäŋ kaŋkut. ¹⁴ Käwawä yänkuk; Äbekniye oraniye täŋo Anutu unitä iniken nadäk tawaŋ u nadäkta gäk iwoyänpäŋ gepmaŋkuk yäk. Ba Siwoŋi Äma u kakta ba mani kotäk nadäkta iwoyänpäŋ gepmaŋkuk yäk. ¹⁵ Unita gäk imaka kaŋkuno ba nadänkuno unitäŋo biŋam ämawebe api yäwetpäŋ yäwoŋärewen yäk. ¹⁶* Unita imata kadäni käroŋi itsämben? Akuŋpäŋ Ekäni wäpi yänpäŋ ume äruriri momika kumän ärut moreŋ gamayän yäk.

¹⁷ Poltä ude yäwetpäŋ ämawebe äneŋi ŋode yäwetgän täŋkuk; Eruk, kadäni käroŋi kuŋattängän Jerusalem ŋo äneŋi äbut yäk. Äbänpäŋ kepma kubäta kudupi yot gänaŋ äronkuro Anutu-ken yänapik man yän itkaŋ dämpmonken ude bumik Ekäni kaŋkut. ¹⁸ * Kaŋjira ŋode näwetkuk; Gäk bäräŋeŋ akuŋkaŋ Jerusalem u peŋpeŋ ku! yäk.

---

* **22:16:** Apos 2:21   * **22:18:** Apos 9:29-30

Näkŋo manbiŋam yotpärare ŋoken yäŋahäwayäŋ täyan u nämo nadäŋ gaminayäŋ yäk. ¹⁹* Yäwänä näkä yäŋkut; Ekäni, ini-tägän näkŋo biŋam ŋode u nadäkaŋ; Näk bian Juda täŋo käbeyä yot komeni komeni itkaŋ-ken u äronpäŋ ämawebe Jesuta nadäkinik täŋpani u däpmäŋpäŋ yepmäŋitpäŋ komi yotken yepmak täŋkut. ²⁰* Ba kadäni Stiven gäkŋo man yäŋahäŋtäŋ kuŋattäyon utpewä kumbuko u näk imaka, it yämiŋira täŋkuŋ. Täŋirä yabäŋkaŋ bänep täga nadäŋkut. Ba äma utkuŋo unitäŋo tek käroni unita watäni it yämiŋira täŋkuŋ. ²¹* Ude yäwawä Ekänitä ŋode näwetkuk; Ku! yäk. Guŋ äbot ban itkaŋ uken näkŋo manbiŋam yäwetpäŋ yäwönärekta ganiŋ kirewayäŋ yäŋ näwetkuk.

Poltä näk Rom kome mähem yäŋ yäwetkuk

²²* Eruk, Poltä guŋ äbotta yäŋirän Juda naniktä nadäŋpäŋ man wari nadäкта bitnäŋpäŋ kähän gera yäŋpäŋ yäŋkuŋ; Utpewä kumbän! Äma ŋodewani kome terak itnaŋi nämo! ²³ Kähän gera ude yäŋpäŋ kokwawak terak iniken tek punin nanik yäŋopmäŋ täŋpä kwäpäŋ kugun porinpäŋ ureŋ täŋpä punin äronkuŋ.

²⁴ Ude täŋirä komi äma täŋo intäjukun äma unitä komi ämaniye peŋ yäwet-pewän Pol yäpmäŋ yot gänaŋ äronkuŋ. Yäpmäŋ äronirä intäjukun äma unitä yäwet-pewän Polta kokwawak täŋ iminkuŋo u mebäri nadäкта päripmäŋpäŋ iwet yabänayäŋ täŋkuŋ. ²⁵* Ude täŋpäŋ eruk Pol täŋo keru kuroŋi pädat täŋpäŋ päripnayäŋ täŋirä Pol komi äma kubä

* **22:19:** Apos 8:3, 26:9-11   * **22:20:** Apos 8:1   * **22:21:** Apos 9:15, 13:2   * **22:22:** Apos 21:36   * **22:25:** Apos 16:37

iwet yabänkkuk; Jide? Rom gapman täño бага man terak kädet ñode kubä pätak ba nämo pätak? yäk. In näk, Rom kome mäheppän, manken nämo nepmanñan imata intäjukun nutnayän täkan? Ude täkan u täga?

²⁶ Poltä ude yäwänä komi äma unitä päñku intäjukun ämani ñode iwetkuk; Ai, jide täñpayän? Äma ñowä Rom kome mähem kubä yäk. ²⁷ Ude iweränä komi äma täño intäjukun äma unitä Polken äbänpän iwetkuk; Gäk näwet! Gäk Rom kome mähem bureni? Iweränä Poltä Ei, näk Rom kome mähem yän iwetkuk. ²⁸ Ude iweränä intäjukun ämatä yänkkuk; Bureni? Näk Rom kome mähem ude itta nadänpän moneñ tañi därat yäk. Yäwänä Poltä yänkkuk; Näk nämo yäk. Näk Rom kome mähem ude ahänkkuro itat. ²⁹ * Ude yänjirän komi äma Pol utnayän täñkuño u man u nadänkan umuntañpän kakätänkuñ. Täñjirä komi äma täño intäjukun äma unitä Pol u Rom nanik yän nadänpän, ini imaka, umuntañkuk. U imata, komi ämaniye yäwerän päñku yentä pädat täñkuño unita.

Pol Juda äma ekäni ekäni injamiken itkuk

³⁰ Eruk komi äma täño intäjukun äma unitä Juda naniktä Pol waki jide täñkukta kokwawak nadän imikan yän ket nadähta nadänkkuk. Ket nadäwa yänkan bämop äma intäjukun täñpani ba Juda nanik täño äma ekäni ekäni käbeyä täñput yänpän yäwetkuk. Käbeyä täñjirä komi äma täño intäjukun äma u Pol pit imiñpän yänikñat yäpmän päñku äma ekäni ekäni injamiken tewän wädänkkuk.

---

* **22:29:** Apos 16:38

23

1 * Täñirä Pol Juda täño äma ekäni ekäni-kät bämop äma intäjukun täñpani dapun tañi yabäñpäñ ñode yäwetkuk; Notnaye! Näk Anutu inamiken siwoñi kuñararo unita kädet u iwatpāñ it yäpmāñ abätat ñonita bänepnatä täga nadätat yäk. Näk imaka waki kubä nämo tät yāñ nadätat yäk. 2 * Ude yäwänä bämop äma intäjukun täñpani wäpi Ananias unitä äma Pol dubini-ken itkuño u yäwetkuk; Meni däpmāñ gäreput! 3 * Yäwänä Poltä kowata ñode iwetkuk; Anututä gäkña uyaku api gurek yäk. Nadäkinikka nämopāñ tek säkgämāñ säkgämāñ tāk täyan! Moses täño бага man iwatpāñ manken nepmankañ äbäno mañit itan? Ude täno upāñkañ бага man gäkña irepmitpāñ yäniñ kireñpewi nutkañ yäk.

4 Yäwänä äma tuän itkuñonitä nadäñpäñ Pol iwetkuñ; Jide? Gäk bämop äma intäjukun täñpani ño yäñärok man iwerayāñ yāñpäñ yäyan? 5 * Yäwäwä Poltä yäwetkuk; Notnaye, näk äma ñonita bämop äma intäjukun täñpani yāñ nämo nadätat. Unita näk goret yät yäk. Anutu täño mantä ñode yäyak; In intäjukun ämajiye man waki nämo yäwetneñ.

6 * Eruk, Poltä äma päke itkuño u ñode yabäñpäñ-nadäñkuk; Ätu Satyusi äma, ätuwä Parisi äma. Ude nadäñpäñä gera täñpäñ ñode yäwetkuk; Notnaye, näk Parisi äma kubä. Ba nana imaka, Parisi äma yäk. Näk nadäkinik ñode täyat; Äma kumbanitä äneñi api akuneñ. Mebäri unita yāñpäñ

* 23:1: Apos 24:16 * 23:2: Jon 18:22-23 * 23:3: Mat 23:27

* 23:5: Kis 22:28 * 23:6: Apos 4:2; Apos 24:15,21; Apos 26:5

manken ɲo nepmaŋkaŋ. ⁷ Poltä man ude yäwänä Parisi Satyusi bämopi-ken man yänkaŋ bumta yän-awätkuŋ. Tänpän käbeyä u duŋ-weŋkuk. ⁸ * Imata, Satyusi äma ɲode nadäk täkaŋ; Äma kumbani-ken naniktä äneŋi täga nämo api akuneŋ. Ba aŋero ba mäjo nämo itkaŋ yän nadäk täkaŋ. Upänkaŋ Parisi ämatä man unita nadäkinik täk täkaŋ.

⁹ * Mebäri unita yänuruk-uruk pähap yäntän kuŋkaŋ abäk täŋkuŋ. Tänpäkaŋ Baga man yäwoŋärewani äma itkuŋo u ätu Parisi äbotken nanik. Äma unitä akuŋpäŋ Pol gäarak itpäŋ man kehäromigän ɲode yänkuŋ; Ude nämo! Äma ɲoken goret kubä nämo kākamäŋ. Aŋero ba mäjo kubätä iwerirän käwep man ɲo yäyak! ¹⁰ Ude yäntän kuŋkaŋ äbäk täntängän ämik bureni tänpän Pol gupi yäpmän dākneŋeŋ yän nadänpäŋ komi äma täjo intäjukun äma u umuntaŋkuk. Ude nadänpäŋ komi ämatä Pol Juda äma kerik-ken nanik yomägat yäpmän komi ämatä ini yotken kukta yäwerän äpmonkuŋ.

¹¹ * Imagut päŋku tewä parirän bipani Ekänitä Pol ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Gäk nämo umuntäwen! Kehärom tänpän bätakigän kuŋaren yäk. Näkɲo manbiŋam Jerusalem yotpärare-ken yänahätan udegän Rom komeken api tänpen yän nadän gamitat.

Juda äma ätutä Pol kumäŋ-kumäŋ utta man topuŋ

¹² Patkuŋo yänenirän Juda äma ätutä käbeyä tänpän Pol utpewä kumäkta man yänpäŋ-nadänpäŋ

---

* **23:8:** Mat 22:23   * **23:9:** Apos 25:25   * **23:11:** Apos 18:9, 19:21; Apos 27:24; Apos 28:16,23

yänkehäromtak man ɲode yänkuɲ; Pol bureni-
inik api utpena kumbek. Pol utpena kumäkta
itsämänkaɲ ketem ume nämoinik api näne. ¹³ Äma
yänkehäromtak man yänkuɲo u 40 ba 45 udetä
yänkuɲ. ¹⁴ Äma unitä bämop äma intäjukun täɲpani-
kät Juda täɲo äma ekäni ekäniken ahän yämiɲpän
ɲode yänkuɲ; Nin yänkehäromtak man ɲode
yäkamän yäk. Ketem täpuri kubä nämoinik nankaɲ
it yäpmän kuɲkä eruk, Pol api utpena kumbek.
¹⁵ * Unita inä Pol tewä yäpmän äpäkta manbiɲam
pewä yäpmän komi äma täɲo intäjukun ämaken
kwän. Jop man ɲode kaɲ yänikɲarut; Pol tewä
äbä mebärini ket täɲpän niwerirän kaɲ nadäna.
Eruk ude yänpewä äbänjirän, ninä kädet-ken jänjäm
patpän api utne yäk.

¹⁶ Eruk, Pol wanori täɲo nanak kubä itkaɲ
nadänjirän man u yänkuɲ. Yänjirä nadänkaɲ komi
ämatä yotken kuɲpän äwäɲi Pol päro iwetkuk;
¹⁷ Iweränä Poltä komi äma täɲo intäjukun äma
kubäta yänpewän äbänä iwetkuk; Äma ɲo man
kubä yäpmän äbätak unita yänikɲat yäpmän
intäjukun ämaken ku. ¹⁸ Ude iweränä komi äma
unitä yänikɲat yäpmän intäjukun ämaniken u
kuɲkuk. Kuɲpän yänkuk; Äma ɲonitä man kubä
gäwerayän yäwänpän Pol komi yotken irani
unitä peɲ näwet-pewän yänikɲat yäpmän äbätat
yäk. ¹⁹ Ude iweränä intäjukun äma unitä äma
gubaɲi u imagut yäpmän päɲku inigän tenpän
ɲode iwet yabänkuk; Ima man näwerayän äbätan?
²⁰ Yäwänä äma gubaɲi unitä ɲode iwetkuk; Juda
ämatä kwep gäkä Pol iniɲ kirenɲewi äpmokta äbä

---

* **23:15:** Apos 25:3

gäwet yabänayän. Man topmäñ itkañ yäk. Äbä jop manman ñode api yänğäkñatneñ; Nin Pol täño man mebäri unita ket nadänayän. ²¹ Ude yänayän täkañ upänkañ gäk unitäño man nämo nadän yämen! Äma 40 ba 45 ude unitä Pol utta jämjäm itkañ yäk. Äma uwä yänğehäromtak man ñode yänkuñ; Nin Pol utpena kumäkta itsämänkañ ketem ba ume kubä nämoinik api näne yän yänkuñ. Ude yänkuño apiñowä gäkä kowata man jide yäwayän täyan unita itsämänkañ yäk.

²² Eruk, komi äma täño intäjukun äma unitä jukuman kehäromi ñode iwetkañ iniñ kireñpewän kuñkuk; Man näwetan ño äneñi äma kubä nämoinik iweren yäk.

Pol Sisaria yotpärare imagut yäpmän kuñkuñ

²³ Eruk, komi äma täño intäjukun äma unitä komi äma täño watä ämaniye yarä yänpewän äbänpäñ ñode yäwetkuk; Ek täño komi äma 200 udekät komi äma ätu hos terak kuñarani 70 ukät komi äma boham ikek 200 ude yämaguränkañ 9'kirok bipani Sisaria komeken kukta täñtuñum täkot yäk.

²⁴ Polta imaka, hos kubä täñket täñpäñ kañ peñ imut yäk. Täñkañ eruk, watäni säkgämän itpäñ imagut yäpmän päñku Sisaria kome täño kañiwat epän täñpani äma wäpi Feliks uken kañ ahäwut yäk.

²⁵ Ude yäwetkañ Feliksta manbiñam ñode kudän täñpäñ yämiñkuk;

²⁶ Näk Klodius Lisiastä äma ekäni ärowani Feliks unita manbiñam ñode kudän täñ gamitat. Kepma täga. ²⁷ * Juda naniktä äma ño inñitpäñ utpewä kumbayän täñirän näkä äma ño Rom kome

* **23:27:** Apos 21:30-33; Apos 22:25-27

mähem yäj nadänpäj komi ämanaye-kät päñku täñkentäj imiñpäj keriken nanik yäyomägat yäpmäj äbämäj. ²⁸ * Unita näkä mebäri ima terak täkañ yäj nadähta imagut yäpmäj Juda täño intäjukun ämaniyeken kut. ²⁹ * Kuñpäj yäwet yabäwawä iniken бага man ätu terak wohutpäñ yäjkuñ. Upäñkañ manken tenpäñ utpewä kumäkta ba komi yotken tekta momi kubä nämo kat. ³⁰ * Täro upäñkañ utpewä kumäkta man käbop käbop topmaño biñam u nadänpäj unita gäkken bäräñeñ tewa äretak. Täñkañ Juda nanik manken tenjo u yäwetpewa äreñkañ u ima mebärita manken tenjo iñamken api yäñahäneñ. Eruk, näkño manbiñam gäka kudän täyat u ude. Näk Klodius Lisiastä kudän täyat.

³¹ Eruk komi äma, intäjukun ämani täño man buramiñpäj bipani ugän Pol imagut yäpmäj Antipatris yotpärare-ken kuñkuñ. ³² Kuñkuño yäñewänä komi äma hos terak kuñarani u Pol imagut yäpmäj Sisaria yotpärare-ken kuñirä komi äma ätuwä äneñi äyäjutpeñ Jerusalem kuñkuñ. ³³ Täñpäkañ komi äma hos terak kuñarani u kumañ päñku Sisaria yotpärare-ken ahänpäjä Klodius Lisiastä manbiñam kudän täñkuko u gapman täño kañiwat äma Feliks unita imiñkañ Pol imaka, iñamiken yäjikñat yäpmäj päñku tewä itkuk. ³⁴ Tewä irirän Felikstä manbiñam u daniñpäj nadäñkañ Pol iwet yabäñkuk; Gäk komeka tañi de? Yäwänä Poltä iwetkuk; Komena tañi Silisia yäk.

* **23:28:** Apos 22:30   * **23:29:** Apos 18:14-15   * **23:30:** Apos 24:5-8

³⁵ Yäwänä Felikstä kowata ɲode yänkuk; Kwikinik iriri äma manken gepmaɲo unitä äbäkaɲ yänjiri kaɲ nadäwa yäk. Ude yänkaɲ watä äma yäwerän Pol yäpmanɲpän gapman täno yot, Herottä tänpäni, u tewä irirän watä it iminɲuɲ.

24

Pol Feliks keritarak tenɲuɲ

¹ Eruk, kepma 5 ude tärenjirän bämop äma intäjukun tänpäni Ananias ukät Juda äma ekäni ekäni ätu bok, ba gapman täno бага man mebäri nadäwani wäpi Tetulus ukät Sisaria yotpärare-ken äbuɲ. Äbänpän Pol manken tenayän tänkuɲo unita gapman täno kaɲiwat äma Feliks u ahän iminɲuɲ. ² Ahän imäwä Felikstä Polta yänpewän äbuk. Äbänä Tetulustä Pol kowata kaɲ yäpän yänpän Feliks inamiken ɲode yänkuk; Ekäninin Feliks, gäk watä säkgämän it niniɲjiri bämopnin-ken ämik kubä nämo ahäk yäk. Ba tänkentän niniɲjiri imaka mäyap goret-goret irani u tänpän yäpna tägaɲ yäk. ³ Gäkkät imaka imaka yäpna tägaɲo u yabänkaɲ bänep täga nadänpän ganiɲ oretkamän yäk. ⁴ Tänpäkaɲ man käronji yänjira gaɲa täweno udetä näk pengän ɲode gäwet yabätat; Gäk nadän niniɲjiri man keräpi kubä gäwetnayän. ⁵ * Nintä äma ɲo käkamän uwä peɲawäk mebäri mebäri pewän ahäwani yäk. U ɲode täk täyak; Juda ämawebe komeni komeni ittän kukaɲ-ken man yäwetpän yäwonjärek tänpewän kokwawak ba ämik bämopi-ken ahän yämik täkaɲ. Ba uwä äbot ätu nin nipmanɲpän äbot inigän itpän wäpi Nasaret yän yäwani unitänjo intäjukun ämani ude

---

* 24:5: Apos 17:6

itak yäk. ⁶⁻⁸ * Ba ugän nämo. Kubä pen ñode; U kudupi yot täñpawakta kudän mebäri mebäri täk täñkuk. Ude täñtäyon inïtkumän. Unita gäkña-tägän iwet yabänjiri nintä manken tenkumäño unitäño mebäri ini-tägän gäwerirän api nadäwen yäk. ⁹ Ude yänjirän Juda äma ekäni ekänitä udegän Tetulus yän-kentänpän Polta yänpän ñode yänkuñ; Man yäkamän ñowä bureni-inik!

Pol man kukñini yänahänkuk

¹⁰ Ude yänjirä gapman täño kañiwat äma Feliks unitä Pol man täga yäwayän yän yänpän ketwära täñjireñkuk. Täñjirän Poltä ñode yänkuk; Näk nadätat yäk. Obañ mäyap ämawebe äbot ñonitäño man yäpmän daniwani äma ude it yäpmän äbun yäk. Unita man kowata gäwetta täga nadätat yäk. ¹¹ * Man ño bureni gäwera. Anutu iniñ oretta Jerusalem äbänpän it yäpmän äbänjira kepma 12gän täretak yäk. Unita äma ätu yäwet yabäwikañ man yäyat ñonita u bureni yän gäwetnayän. ¹² Äma man käbeyä-ken nepmankañ ño kudupi yot gänañ ba yotpärare-ken goret kubä täñjira nämo nabänkuñ. Nämoinik! Man wärät-wärät ba ämawebe bänepi täñpawak-wak kädet kubä nämo pewa ahänkuñ yäk. ¹³ Ude täk-täyak täk-täyak yänpän manken nepmankañ ñonitäño bureni kubä täga nämo gäwoñärenayän yäk. ¹⁴ * Täñpäkañ, man bureni u ñode; Näk Kädet äma ätutä U kädet waki yän yäk täkañ u iwatpän Anutu, äbekniye oraniyetä iniñ orerani u iniñoret täyat. Täñ, man kudup Moses täño бага man terak itkañ u ba profet

* **24:6-8:** Apos 21:28-30 * **24:11:** Apos 21:17 * **24:14:** Apos 24:5

bianitä kudän täwani unita nadäkinik täyat. ¹⁵ *
 Unita imaka kubä Juda ämawebetä itsämäk täkañ
 unita näk imaka, itsämäk täyat yäk. Uwä ñode;
 Anututä äma siwoñi ba äma waki bok kumbani-
 ken nanik äneñi api yäwän kikäñtneñ yäk. ¹⁶ *
 Mebäri unitagän näk Anutu injamiken ba ämawebe
 injamiken siwoñi kañ ira yän nadäñpäñ bänep
 nadäk-nadäknata watäni itpeñ kuñat täyat.

¹⁷ * Näk ñode täñkut yäk. Obañ ätuta kome ätuken
 kuñat moreñkañ näkñaken äbot gänañ äma jäwäri
 itkuño u täñkentän yämikta moneñ yäpmänkañ
 Jerusalem äbut. Ba kudupi yot gänañ Anutu
 iniñoretta gupe käbäñi niked ijin imikta äbut yäk.
¹⁸ * Täñpäkañ näk kudupi yot gänañ jop nämo
 äronkut. Nämo, Juda täño бага mantä Anutu
 injamiken kuräki itta yäk täyak u jukun iwatpäñ eruk
 kudupi yot gänañ äronpäñ irira Juda äma ñowä
 nabäñ ahänkuñ yäk. Näk ämakät nämo itkumäj. Ba
 peñawäk kubä nämo täñira nabänkuñ. ¹⁹ * Täñpäkañ
 Juda äma Esia komeken nanik, nabäwä goret
 täñpapäñ nepmänitkuño unitä injamka-ken ñogän
 äbäkañ man yänañi yäk. ²⁰ Nämo täñpäwä, äma ño
 yäwet yabä. Bian Jerusalem komeken Juda täño
 man käbeyä-ken itkuñ-ken näkken goret kubä kañ-
 ahänkuñ ba nämo? Ude yäwet yabä yäk. ²¹ * Etän,
 käbeyä uken man kubä ñode yänahänkuro unita
 käwep nadäwä wawäpäñ nämagut yäpmän gäkken
 ño äbuñ. U ñode yänkut; Näk nadäkinik ñode täyat;
 Äma kumbanitä äneñi api akuneñ. Mebäri unita

* **24:15:** Jon 5:28-29   * **24:16:** Apos 23:1   * **24:17:** Rom

15:25-26; Gal 2:10   * **24:18:** Apos 21:26-27   * **24:19:** 2Ti 1:15

* **24:21:** Apos 23:6

yänpän manken ɲo nepmankan.

22* Eruk, Felikstä Jesu täño Kädet unitäño mebäri bian nadäwän tärenkuko unita Poltä man yäwän tärewäkan Juda äma ɲode yäwetkuk; Komi äma täño intäjukun äma wäpi Lisias unitä äpänkan uyaku man ɲo yänket utnayän yäk. Ude yänpän käbeyä u yäwerän penpen kuñkuñ. 23* Penpen kuñirä komi äma täño watä äma u iwerän Pol äneñi komi yot gänañ tewänkan iwetkuk; Noriyetä päbä kanpän täñkentän imikta бага nämo penkirewen yäk. Ba yentä nämo pädat täneñ. Nämo, komi yot täño yewa gänañ jop täga kuñarek yäk.

Pol obañyarä komi yotken itkuk

24 Eruk Pol komi yot gänañ kepma ätu irirän Feliks-kät webeni Drusila u äbumän. Drusila uwä Juda äbotken nanik. Äbänpän Felikstä Pol täño man ätu nadäwayän yänpän yänpewän äbuk. Pol äbänpän Jesu Kristota nadäkinik täktäk täño kädet yänpän-iwonjärenkuk. 25 Ba kädet siwonji kuñatpäñ irit kuñat-kuñarita watäni säkgämän irekta ba Anututä komen ämawebe yäpmän daniwekta kadäni penkuko unita iwetkuk. Iwerirän Felikstä nadänkan umuntañpäñ yänkuk; Gäk ku! Kämi, kadäni ätu iränä äneñi yänpewa api äben yän iwetkuk. 26 Tänpäkan ugän nämo. Felikstä imaka kubä yäpmäkta nadäkgän täñkuk. U ɲode; Poltä inin kirenpewa äpämañ kukta moneñ ätu käwep namek yän nadänkan kadäni mäyap Polta yänpewän äbänpän man yänpän-nadäk täk täñkumänonik.

---

* 24:22: Apos 23:26   * 24:23: Apos 27:3; Apos 28:16,30

27 * Tənpəkaŋ Felikstə Juda əmawebetə nəka bənep təga nadəŋ namut yənpəŋ Pol komi yot gənaŋgən teŋkuk. Tewənkaŋ it yəpməŋ kuŋtəyon obaŋ yarə təreŋirən əma kubə wəpi Posius Festus unitə Feliks təŋo kome yəpməŋpəŋ gapman təŋo kaŋiwat əma ude itkuk.

25

Pol Sisatə mani nadəkta yəŋkuk

¹ Festustə Feliks təŋo kome yəpməŋpəŋ Sisaria kome təŋo kaŋiwat epən təŋpani əma ude itkuk. Eruk kepma yarəkubə ude irən təreŋirə Sisaria kome peŋpeŋ Jerusalem kuŋkuk. ²* Pəŋku irirən bəmop əma intəjukun təŋpani ba Juda təŋo əma ekəni ekəni uken kuŋpəŋ Polta man iwetkuŋ. Ude təŋpəŋ ŋode iwet yabəŋkuŋ; ³* Gək nin nadəŋ nimiŋpəŋ əma u bərəneŋ iniŋ kireŋpewi Jerusalem kaŋ əbən. Pol kuməŋ-kuməŋ utta əma yepmanpə jəŋjəm parirə əbuŋo unita man ude yəŋkuŋ. ⁴ Yəwəwə kowata ŋode yəwetkuk; Nəmo! Pol Sisaria komeken komi yot gənaŋ itak yək. Ba nək imaka, Sisaria komeken əneŋi kwayəŋ. ⁵ Unita əma ekənijiye atukət nəkkət bok kuŋkaŋ əma unitə goret bureni kubə təŋirən kəneŋo təŋpəwə Sisaria kome uken manken kaŋ tewut yək.

⁶ Təŋpəŋ Festustə kepma 8 ba 10 ude Jerusalem itkaŋ Juda təŋo əma ekəni ekəni-kət man yənpəŋ-nadək epən təŋpən tərewəpəŋ əneŋi Sisaria kuŋkuk. Kuŋkuko tamiwə man yəpməŋ daniwani əma yəŋpewə əbə irirə komi əma yəwerən Pol imagut

* 24:27: Apos 25:9   * 25:2: Apos 24:1, 25:15   * 25:3: Apos 23:15

yäpman äbuñ. ⁷ * Äbäwä Juda äma ekäni ekäni Jerusalem penpen äbuño unitä dubini-ken päbä itpän Pol terak man bäräpi bäräpi penpäñ yänkuñ. Upänkañ ude täk-täyak täk-täyak yän yänkuño unitäño bureni kubä Festus täga nämö iwönjärenkuñ. ⁸ Ude yäntäko Poltä kowata ñode yäwetkuk; Näk imaka waki kubä nämö täñkut yäk. Ba Juda täño бага man kubä nämö irepmitkut, ba kudupi yot gänäñ tänpäwak kubä nämö pewa ahänkuñ. Ba Sisata man waki kubä nämö yänkut yäk.

⁹ * Upänkañ Festustä Juda äma ekäni ekäni unitä bänep täga nadäkta Pol ñode iwetkuk; Jerusalem kuñkañ Juda äma inamiken man ño äneñi yäkta täga nadäwiwä, eruk näk uken kuñkañ api nadän gamet yäk. ¹⁰ Yäwänä Poltä yänkuk; Ude nämö yäk. Sisa täño man nadäwani yot uku itat ñobayän yäk. Unita yot ñokengän uyaku näkño man nadäwen yäk. Nadätan u, näk Juda äbotken imaka waki kubä nämö pewa ahänkuk yäk. ¹¹ Täñ, imaka waki kubä unita kañ kumba yän yänpäñ täñpero tänpäwä, täga api nutpewä kumbet. Tänpäkañ man yäk täkañ u bureni nämö tänpäwä u kerä terak äma kubätä täga nanin kirenañi nämö. Unita äma ärowaninin Sisatä ini-tägän näkño man u kañ nadäwän yäk.

¹² Poltä ude yäwänä, eruk Festus äyänutpäñ täñkentäkiye-kät man yänpäñ-nadäk tänpäñ Pol äneñi iwetkuk; Gäk Sisa kañ käwa yän yäyan unita eruk, Sisaken kañ ku! yäk.

Festustä Polta Agripa iwet yabänkuk

---

* **25:7:** Apos 24:5-6,13   * **25:9:** Apos 24:27

13 Kepma ätu tärenjirän Juda täño intäjukun äma wäpi Agripa, wanori Benike-kät Festus iniñ oret-dayañ Sisaria äbumän. 14 * Sisaria päbä kepma mäyap u itta nadänkumäno unita kadäni kubä bok itkañ Festustä Agripa Pol täño biñam ñode iwetkuk; Äma kubä bian Felikstä komi yotken tenkuko pen itak yäk. 15 Kadäni Jerusalem itkuro ugän bämop äma intäjukun täñpani-kät Juda äma ekäni ekäni unitä näkä U waki täñpani yän nadänpäñ komi äma yäwet-pewän kañ urä kumbän yän nadänkañ äma uterak man mebäri mebäri penpäñ näwetkuñ yäk. 16 Upänkañ näkä kowata ñode yäwetkut yäk. Rom äma nintä äma kubä jop nadän utpewä kumäkta kädet kubä nämo pätak yän yäwetkut. Äma kubä manken ireko uwä äma manken teneño ukät itpäñ mebäri jideta teneño unita kowat yäwän täñpäñ kawän bureni täñpäkañ uyaku täga täne yän yäwetkut yäk. 17 Unita yänpäñ näkä Sisaria äbänjira äma ño näwat yäpmän äbuñ yäk. Äbäwä kadäni käroni nämo itkumän. Nämo, äbä patkumäño yänewänä tami man nadäwani yotken kuñpäñ Pol imagut yäpmän äbäkta yänkut. 18 Äma manken tenkuño u penta itkañ ñode nadänkut; Kädet wakiinik kubä täñkuko unita käwep yänen yän nadänkuropän nämo yäk. 19 * Judatä iniken бага man irepmit-irepmit ba äma kubä wäpi Jesu uterak bok wohutpäñ manken tenkuñ. Äma Jesu u kumbuk yän yäwäkañ Poltä äma u kodak itak yän yänkuk. 20 * Yänjirä näk kädet udewani täño mebäri nadäwa yäkñat täñpa wankuñ yäk. Unita Pol

* 25:14: Apos 24:27   * 25:19: Apos 18:15   * 25:20: Apos 25:9

node iwet yabänkut; Jerusalem kuŋkaŋ man epän u kaŋ täna yän nadätan? yän iwetkut. ²¹ Iwerira Poltä yänkuk; Nämo, Sisatä ini-tägän näkŋo man kaŋ nadäwän yän yänkuk. Ude yäwänpän komi yotken ugän tewa irirän, eruk kädet kubä kaŋ-ahänkaŋ Sisaken kaŋ kwän yän nadänkut yäk.

²² Yänirän Agripatä man u nadänpän Festus iwetkuk; Näkŋa-tägän äma u meni jinomken nadäwayän yäk. Yänirän Festustä iwetkuk; Kwep kaŋ nadä yäk.

²³ * Eruk, tamiwä Agripa-kät wanori Benike äma ärowani täŋo tek wädäwän ärowäkaŋ komi äma täŋo intäjukun ämakät Sisaria nanik äma ekäni ekäni-kät penta kumaŋ man nadäwani yot gänaŋ äronkuŋ. Äronpän Festustä komi ämaniye yäwerän Pol imagut yäpmän äbuŋ. ²⁴ * Imagut yäpmän abäkaŋ Festustä node yänkuk; Äma ärowani Agripa, ba äma ekäni ekäni in kuduptagän itkamän ŋo, äma ŋonita kawut! Juda ämawebe ŋo irani, ba Jerusalem naniktä äma ŋopän manken tenayän node yänkuŋ; Äma u utpewi kaŋ kumbän! yäk. Itkaŋ ärowani kudän wari täŋpek yän näwet täŋkuŋ. ²⁵ Ude yäk täŋirä näkä äma ŋonitä kumäkta waki kubä nämo kaŋ-ahäk täŋkut yäk. Ini-tägän intäjukun ämanin Sisatä näkŋo man kaŋ nadäwän yän yänpewän ude kaŋ täŋpayän nadänkut. ²⁶ Upänkaŋ Äma ärowaninin Sisatä äma ŋonitäŋo mebäri nadäkta manbiŋam bureni jide kaŋ kudän täŋpän pewa kunen? Nadäwa nämo tumbuŋo unita äma ärowani Agripa gäk, ba äma ekäni ekäni ätu itkaŋ ŋo in inŋamjin-ken

---

* **25:23:** Mat 10:18; Mak 13:9   * **25:24:** Apos 25:2,7; Apos 22:22

teyat yäk. Intä käwep täñkentäj naminpäñ man täga kubä pewä ahäwäkañ upañ manbiñam terak kañ kudän täwa! ²⁷ Täñpäkañ näkä äma komi yotken irani kubä Sisaken tewä kukta mebäri unita manken teñ yäj siwoñi nämo kudän täñpäñ bok pewa kuneño uwä siwoñi nämo yäk.

26

Pol Agripa inamiken itkuk

¹ Täñpäñ Agripatä Pol iwetkuk; Eruk, man täga yäwayäj yäk. Yäwänä Poltä keru yäpman akunpäñ man ñode yäñahänkuk; ² Intäjukun äma Agripa, näk Juda ämatä bäräpi näkä terak peño unita kowata ñode yäwayäj; Gäk inamka-ken man yäñahäkta itat ñonita tägagämän kubä nadätat yäk. ³ Gäk Juda äma nintäño täktäknin u kudup nadätan. Ba imaka unita yäñ-täñkärakneñ yäñawät takamäj unita imaka nadätan. Unita ude itkañ nadäj naminiri man ño yäwayäj.

⁴ Juda ämawebe kuduhtagän näkño irit kuñat-kuñat unitäño mebäri nadäkañ yäk. Näk Tasmus ahänpäj itpäñ tägañkañ eruk mäden Jerusalem kuñkuro u nadäkañ yäk. ⁵ * Näka nadäj morekañ unita ini gäwetnayäj nadänpänä ñode täga gäwerirä nadäwayäj; Näk gubañi-ken Parisi äma ude itkañ unitäño täktäki kudup iwarän täñkut yäk. Gäk nadätan, Juda äbot ätu täño бага man u pidämi bumik upañkañ Parisi äma täño бага man iwaräntäkta pipiri kubä täñpen yäk. ⁶ * Täñpäkañ näk apiño manken nepmanpä itat ño. Manken itat ñonitäño mebäri ñode; Näk Anututä bian äbekniye

* 26:5: Plp 3:5-6 * 26:6: Apos 23:6, 28:20

oraniye imaka kubä täñ yämayäñ yänkuko unita nadäkinik täñpäñ itsämäk täyat. ⁷ Imaka Anututä yänkehärom täwani unitäño bureni ahänjirän kakta Isrel äma äbot 12 ude yäpmäñ daniwanitä ehutpäñ kepma bipani Anutu iniñ oretoret täk täkañ yäk. Äma ärowanina, imaka bureni unita näk imaka, nadäkinik täk täyat. Mebäri unitagän Juda ämatä manken ño nämagut yäpmäñ kuñatkañ yäk. ⁸ Unita in ätu imata Anututä äma kumbani-ken nanik täga nämö yäwän kikuñutneñ yäñ nadäk täkañ?

⁹ * Intä nadäk täkañ, näk bian udegän Jesu Nasaret nanik u wäpi biñam kädet mebäri mebäri terak kañ täñpa wawut yäñ yänpäñ-nadäk täñkuronik. ¹⁰ Kädet ude-ude u Jerusalem kome täk täñkut. Bämop äma intäjukun täñpanitä nadäñ namiñirä Anutu täño kudupi ämawebe mäyap komi yotken yepmak täñira äma ekäni ekänitä kañ kumbut yäñ yänjirä näk imaka, täñkentäñpäñ udegän yäk täñkut yäk. ¹¹ Ba kadäni mäyap käbeyä yot komeni komeni it yäpmäñ kukañ-ken äronjtäñ kuñpäñ ämawebe mäyap yepmäñitpäñ däpmäk täñkuronik. Ude täñpewa Jesuta mäde ut imiñpäñ yänjärok man iwerut yänpäñ, ba bänepna wakiinik täñpäpäñ yotpärare banban it yäpmäñ kukañ-ken u kuñpäñ ämawebe yabäñ ahänjpäñ däpmäk täñkuronik.

¹² Ude yänpäñ Poltä äneñi ñode yäkgän täñkuk; Unita kadäni kubäta bämop äma intäjukun täñpanitä nadäñ namiñpäñ iniken wäpi terak nepmanpä yäpmäñ Damaskus yotpärare-ken kuñkut. ¹³ Äma ärowanina, Damaskus kuñtäyiwa kädet miñin

---

* **26:9:** Apos 8:3

kepma bämopi-ken penyänek pähap kubä kunum gänäñ naniktä näk ba notnayetä itkumän-ken u penyänenkuk. Penyänek unitäño penyänekitä edap täño penyäneki irepmitkuk. ¹⁴ Penyänek täño kehärominitä nidäpmän-pewän kumän-tagän kome terak mañ patkumän. Mañ patkañ Hibru man terak äma kubätä ñode näwet yabänkuk; Sol, Sol, gäk imata komi namitan? Gäk näk närepmitta pipiri täk täyan yäk.

¹⁵ Ude nadänpän näkä yänkut; Ekäni, gäk netä? Yäwawä Ekänitä yänkuk; Näk Jesu, komi namik täyan ubayän yäk. ¹⁶ Ude täk täyan upänkañ aku! yän näwetkuk. Jop nämo ahän gamitat. Epän ämana ude kuñarenta iwoyänpän ganiñ kirewayän ahän gamitat yäk. Unita kuñkañ imaka gäwoñäretat ño, ba kämi gäwoñärewayän täyat unitäño biñam api yäwettän kwen yän näwetkuk. ¹⁷ Näk jop gabän äwaräkuk täñira gäkña äbotken nanik ba äbot ätutä gäka waki kubä täga nämo api täñ gamineñ. ¹⁸ * Ude näwetpän ñode näwetgän täñkuk; Näk epän ñode täñpenta ganiñ kiretat yäk. Kuñkañ ämawebe täño bänepi täñpidäm tañpän yepmañpi bipmän urani mäde ut imiñpän bänepi sukurenpen penyänek-kengän api ämneñ yäk. Ba äma waki Satan täño kehäromi penpän Anutu näk-kengän api ämneñ. Ude täñirä näkä unitäño momini pen yämiñira ämawebe ätu näka nadäkinik täñpän kudupi äworewani u yäpurärätpän ukät penta api itneñ yän näwetkuk.

Pol epäni täño manbiñam yäwetkuk

---

* **26:18:** Ais 35:5; Ais 42:7,16; Efe 2:2; Kol 1:13; Apos 20:32

19 Poltä ude yänpän node yäkgän tänkuk; Äma ärowani Agripa, gäk nadätan? Näk kunum gänañ nanik imaka kañkuro unitäño man nadäñ äwaräkuk nämo täñkut yäk. Nämoinik! ²⁰* Imaka u kañkuro unitäño biñam Damaskus nanik jukun yäwet ahäñkañ Jerusalem ämawebe ba Judia kome päke u yäwet ahäñkut yäk. Ba guñ äbotken imaka, yäwet ahäñkut. Man node upän yäwet ahäñtän kuñatkut; In bänepjin sukurenpan Anututa nadäkinik täñ imineñ. Täñkañ bänepjin bureni sukurekamän yän yäwoñäreka kädet tägatäga täñpen kuñat täkot. ²¹* Man ude-ude upän yänahäntän kuñattäyiwa Juda naniktä kudupi yotken nabän ahänpän nepmäñitpan nutnayän täñkuñ. ²² Upänkañ Anututä täñkentän namiñirän säkgämän it yäpmän äbätat. Unita apiño ño itpan äma jopi ba äma ekäni ekäni in bämopjin-ken itkañ imaka kañkuro u yänahänpän täwetat yäk. Man inigän kubäpän nämo yänahätat. Man ño bian, profet ba Mosestä imaka ude api ahäwek yän yänahäwani ugänpän yänahätat. ²³* Uwä node yänkuñ; Äma Anututä ämawebeniye täñkentäka bian iwoyäwani u komi nadänpän api kumbeko upänkañ kumbani-ken naniktä intäjukun akwani ude api irek yän yänkuñ. Täñkañ Isrel ämawebe-ken ba guñ äbotken unitä Anutu täño penyänek täño biñami api yänahänpän yäwerek. Moseskät profet bianitä ude yänkuñ.

Poltä Agripa nadäkinik täkta man iwetkuk

²⁴ Pol man pen yän irirän Festustä nadäwän wañtäko man kehäromi node yänkuk; Pol gäk

* **26:20:** Mat 3:8
24:44-47; 1Ko 15:20

* **26:21:** Apos 21:30-31

* **26:23:** Luk

tänḡuḡ taḡkaḡ ba yän itan? Gäk nadäk-nadäk epän mäyap täk täyan unita nadäk-nadäkka peḡ awähurirän guḡ man yän itan! ²⁵ Yäwänä Poltä iwetkuk; Äma ekäni Festus, näk nämo tänḡuḡ täyat yäk. Näk nadäk-nadäkna irirän man bureni yäyat. ²⁶ * Eruk, intäjukun ämana Agripa! Gäk man ḡo yänḡira nadätan unita nämo umuntaḡpän man täga gäwerayän yäk. Gäk nadätan, imaka ḡo käbop nämo ahänjuk. ²⁷ Unita Agripa, gäk profet täḡo man unita nadäkinik täyan ba nämo? Näk nadätat, gäk nadäkinik täyan. ²⁸ Iweränä Agripatä Pol iwetkuk; Jide? Kadäni keräpi-tagän gäkä näk täga täḡpewi Jesuta nadäkinik täḡ imet? ²⁹ Yäwänä Poltä kowata ḡode iwetkuk; Kadäni keräpi ba kadäni käronḡi unita näk nadäwätäk nämo täyat yäk. Näkä Anutuken yänḡapik man yänḡira gäk ba äbotkaye man ḡo nadäḡ itkaḡ ḡowä näkgän täga äworeneḡ. Täḡkaḡ yentä kuroḡna pädat täḡpän nepmaḡkuḡo ḡonita nämo yäyat!

³⁰ Ude yäwänä eruk äma ärowani ukät ba gapman täḡo kaḡiwat epän äma u ba Benike ba äma itkuḡo u akuḡ-kireḡkuḡ. ³¹ * Akuḡ-kireḡpän äpämaḡ yäman kuḡkuḡ. Äpämaḡ kuḡkaḡ ini-tägän näwetgäwet ḡode täḡkuḡ; Äma ḡoken imaka waki kubä nämo yäk. Kumäkta ba komi yotken kukta bumik kubä nämo täḡkuk yän yänkuḡ. ³² * Täḡpäkaḡ Agripatä Festus ḡode iwetkuk; Gäk äma ḡo iniḡ kireḡpewi täga äpämaḡ kunaḡipän ini Näk Sisatä näkḡo man api nadäwek yän yänkuk yäk.

---

* **26:26:** Jon 18:20   * **26:31:** Apos 23:29, 25:25   * **26:32:** Apos 25:11

27

Pol Rom kukta gäpe terak äronjuk

¹ * Eruk, nin gäpe terak nipmanpä yäpmän Itali komeken kukta tawan penkuñ. Ude tänpän Polkät äma komi yotken irani ätu bok komi äma täño intäjukun äma kubä wäpi Julius u keru terak yepmankuñ. Julius u Sisa Augustus täño komi äma tawanken nanik. ² * Ude tänpäkan eruk, Adramitium nanik täño gäpe kubä unitä Esia komeken, yotpärare täpuri täpuri gwägu pomi terak ittän kukan-ken u kukta yäwänä uterak äronkumän. Tänpäkan Masedonia kome, Tesalon-aika yotpärare-ken nanik äma kubä wäpi Aristakus u imaka, bok kuñkumän. ³ * Kuñtäkana kome bipuk. Bipuko eruk yäñerän Sidon yotpärare-ken ahänpän Juliustä Polta kädet täga kubä ñode täñ imiñkuk; Pol iniñ kireñpewän noriye kome uken nanikken päñku ketem ba imaka imaka yäpuk. ⁴ Ude tänpänkan eruk, Sidon penpen kunayän täñitna mänit täñi piänirän gäpetä kukta täñburut täna wañtäko Saiprus jārapi käda, mänit täñi nämo piänkuk käda u äyänutkumän. ⁵ Ude täñkan kuman Silisia ba Pamfilia dubini-ken gwägu wenpen Lisia kome Maira yotpärare-ken ahänkumän. ⁶ Kome uken komi äma täño intäjukun amatä Aleksadria nanik gäpe kubä Itali kwayän täñirän kanpän nadänpänä nin yännikñat yäpmän u gänañ äronjuk. ⁷ Tänpänkan kuñkumän. Mänit kehäromi kunayän täñkumän käda piänkuko unita kwikinik kwikinik kuñitna kepma ätu tärenjuk. Gäpe täño epän äma

---

* 27:1: Apos 25:12   * 27:2: Apos 19:29   * 27:3: Apos 24:23

komi pähap kubä täŋ yäpmäŋ kuŋtäko eruk, Nidas yotpärare dubin ahäŋitna, ätukät kukta mänittä kädet u ukät-pipiŋkuk. Unita äyänutpeŋ kumaŋ Krit kome uruŋi käda Salmone yotpärare ukädagän äyänutpäŋ Krit mädeni käda kuŋkumäŋ. ⁸ Gäpe täŋo epän ämatä komi epän pähap kubä udegän täŋtäko eruk kumaŋ Krit mädeni käda Lasea yotpärare dubini-ken kome kubä wäpi Kome Täga uken ahäŋkumäŋ.

⁹ Pipiri täŋtäŋ äbumäŋo unita kepma mäyap jop täreŋirä gwägu tokät-tokät kadäni keräp taŋkuk unita gwägu terak kuŋatnaŋi nämo. Gwägu wakiinik api täŋpek yäŋ nadäŋpäŋ Poltä ŋode yäwetkuk; ¹⁰ * Notnaye, in nadäwut! Näk nadätat, kadäni ŋodeta kunayäŋ täkamäŋ uwä gwägu terak bäräpi wakiinik api kaŋ-ahäne yäk. Tuŋum pena paorit ba äma ninin imaka, paotne yäk. ¹¹ Ude yäwänä komi äma täŋo intäjukun ämatä Pol täŋo man nämo nadäŋ imiŋkuk. Gäpe mähe mi ukät gäpe täŋo watä äma unitäŋo nadäk ugän iwatkuk. ¹² Täŋpakaŋ iwän mäniit taŋi kadäni-ken gäpetä Lasea kome uken täga itnaŋi nämo bumik unita gäpe terak äma mäyap itkuŋo unitä kome u peŋpäŋ ehutpeŋ Finiks yotpärare kukta yäŋpäŋ-nadäŋkuŋ. Finiks yotpärare uwä Krit kome täŋo bure käda, pom täpuri täpuritä mäniit kädet itpipiwani unita u kukta nadäŋkuŋ.

Mäniit pähap kubä piänkuk

¹³ Eruk mäniit bure käda äbuk. Mäniit uwä kehäromi-inik nämo unita kome yäŋkuŋ-ken u täga kune yäŋ nadäŋpäŋ eruk gäpe yen topuŋo

---

* **27:10:** Apos 27:22

uwä pirärenpäñ Krit gägäni kädagän kuñkumäj. 14 Upäñkañ kuñtäkäna mänit kehäromi kubä wäpi Käpmäk Käda Mänit unitä käpmäk käda äbuk. 15 Äbä piäñ-iwat-pewän gäpe siwoñgän kunayäj nadänkumäño ude täga nämo kuñkuk. Uruñ käda kuñkuk. Siwoñi kukta täñburut tawä wañtäko gäpeta watä epän penpäñ jop irirä mänittä täñyäkñat yäpmäj kuñkuk. 16-17 Täñyäkñat yäpmäj kumañ gwägu bämopi-ken kome täpuri kubä wäpi Kauda u bure kädagän kuñkumäj. Kome unitä mänit kädet itpipinirän eruk gäpe täpuri gäpe tañitä bok wädän yäpmäj kuñarani u wädän pewä äbähta pipiri pähap kubä täñkä eruk wädänpena äbänä gäpe täño epän ämatä wädän päbä gäpe tañi terak punin topuñ. Ude täñkañ gäpe tañitä imärek yänpäj yen ätu topmäj täpänerkuñ. Ba gäpetä Afrika kome dubin mobä jirañ ume gänañ käbop itkunjo uterak döpän yewäpäñ irek yäj nadänpäj umuntañkuñ. Unita gäpe täño tek wädänpewä äpäñirän mänit täño gärip terak kuñkumäj. 18 Kuñtäkäna kome bipuk. Bipuko yäñerän mänit pähap piäñpewän gwägu wakiinik tokärirän eruk, gäpe täño epän ämatä tuñum ätu butuñpäñ gwägu gänañ ureñ täñpä äpmonkuñ. 19 Äneñi kuñitna kome bipuko yäñerän epän ämatä gäpetä iniken tuñum tuñum butuñpäñ ureñ täñpä gwägu gänañ äpmonkuñ. 20 Kepma bipani mäyap kome dapuri ba guk täga nämo yabänkumäj. Mänit pähap unitä piäñkañ nin yäpmäñpäñ ño penpen täñkuk. Ude täñtäyon ñode nadänkumäj; Nin ñode takamäj ñowä kuduptagän paotnayäj yäj nadänkumäj.

²¹ Ude täñkañ kepma mäyapta ämatä ketem nämo nañkuño unita mäden, eruk Poltä äma päke itkuño u bämopi-ken aku itpäñ ñode yäwetkuk; Notnaye, in näkño man iwatpäñ Krit kome nämo penpen äbumäñ yäwänäku bäräpi ñode nämo kañ-ahäkäne yäk. Ba imaka tuñum tuñum ñode nämo ureñ täna äpmokäneñ yäk. ²² * Upäñkañ näk ñode täwetat; In bänep pidäm nadäkot yäk. Imata, äma not-ninpak kubä nämo api pena datneñ yäk. Gäpe-tägän api wawek yäk. ²³ Näk Anutu bureni täño äbotken nanik. U iniñoret täyat yäk. Anutu unitäño añeronitä bipani ahäñ namiñpäñ ñode näwerak; ²⁴ * Pol, gäk nämo umuntäwen yäk. Gäkä Sisa inamiken kukta imaka kubätä kädet täga nämo api täñpipiwek yäk. Anututä nadäñ gamiñpäñ äma gäpe terak itkañ ño kumän gäk ketka terak ganiñ kiretak yäk. Unita kubä täga nämo api pewi darek yäk. ²⁵ Añerotä man ude näwerako unita notnaye, bänep oretoret pähap nadäkot! Näk Anututa nadäkinik ñode täyat; Imaka näwerako udegän api täñpek. ²⁶ * Upäñkañ jop iritna mänittä piäñpewän gäpe kome täpuri kubä gwägu bämopi-ken u gägäni-ken päñku api wañpäñ irek yäk.

²⁷ Eruk kepma 14 ude tärenjirän bipani uken mänit tañitä piäñpewän gwägu tañi wäpi Meditere-nian u bämopi-ken orañtäñ kuñatkumäñ. Eruk, bipani bämop keräp tañirän gäpe täño epän ämatä gäpe gägäni-ken käwep äbätak yäñ nadäñkuñ. ²⁸ Ude nadäñpäñ gwägu karonini kañpäñ nadäkta yen pewä äpmonkuk. Ude täñpäñ kañkuñ; Gwägu täño

* **27:22:** Apos 27:10,31   * **27:24:** Apos 23:11   * **27:26:** Apos 28:1

käronjini 40 mitas ude. Eruk ätukät kuñpänä yen äneñi pewä äpmonpänä gwägu täño käronjini 30 mitas ude kañkuñ. ²⁹ Ude kañpän gäpetä päñku mobä terak yäput wekwek yänpän umuntañkuñ. Unita gäpe injit täpänewani yaräbok-yaräbok tewä äpmonkuñ. Ude täñkañ kome bäräneñ yäñewän yän yänkañ yänapik epän täñkuñ. ³⁰ Täñpäkañ gäpe täño epän äma ätu gäpe peñpeñ kuna yänpän gäpe täpuri ukeño pewä äpmonkuk. Täñkañ gäpe injit täpänewani ätu pewä äpmokañ yän nadäwut yänkañ jop ude täñ-nikñatkuñ. ³¹ * Täñirä yabänpän Poltä komi ämakät intäjukun ämani ñode yäwetkuk; Äma ño gäpe terak bok nämo itnero uwä in kumän-tagän täga paotneñ! yäk. ³² Ude yäwänä komi ämatä gäpe täpuri täño yen madän täkneñpewä gwägu terak mañirän orañ yäpmän kuñkuk.

³³ Eruk, kome nämo yäñeñirän äma gäpe terak itkuño unitä ketem nañput yänpän Poltä man ñode yäwetkuk; Kadäni käronji säkgämän nämo it yäpmän äbänkañ ketem nämo nañkuñ yäk. Nakta jop kepma bipani 14 ude iran yäk. ³⁴ * Unita ñode peñ täwetat; Ketem ätu nañpän täpänewut yäk. Nadäkañ? In kubätä jibi täpuri kubä nämoinik yäpayän yäk. In kumän-tagän täga itnayän. ³⁵ * Ude yänpän käräga kubä yäpmänpän äma itkuño u inamiken Anutu bänep täga man iwetkañ tokätpän nañkuk. ³⁶ Ude täñirän äma päke u, unita nadäwä tägawäpän ketem ätu udegän yäpmänpän nañkuñ. ³⁷ Täñpäkañ äma gäpe terak itkumäño u 276 ude. ³⁸ Ketem nañpä tägawäpän eruk gäpetä pidäm

* 27:31: Apos 27:22 * 27:34: Mat 10:30 * 27:35: Mat 15:36; 1Ti 4:4-5

tawän yänpäñ ketem yäk ätu itkuño u gwägu gänañ ureñ täñpä kuñkuñ.

Gäpe wañkuk

³⁹ Eruk yäñejirän gäpe täño epän ämatä kome gwägu gägäni-ken u kañkuño upañkañ kome udeken yän nämo nadänkuñ. Täñpäkañ kome kubä gäpetä täga äronañi bumik kañpäñ gäpe u täga käwep yäpmän päñku pene yän nadänkuñ.

⁴⁰ Ude nadänpäñ gäpe inñit täpänewani täño yeni madänpäñ gwägu gänañ ugän peñkañ yen gäpe inñit iwarani täñkehârom takta topuño u imaka, madän täkñeñkuñ. Ude täñkañ gäpe täño tek äneñi piräreñkuñ. Ude täñpena mänittä piäñpewän gäpe gwägu gägäni-ken kwän yän nadänkañ täñkuñ.

⁴¹ Ude täñpäkañ upañkañ gäpe kuñkä gägäni-ken nämo ahänkañ mobä jirañ ume gänañ käbop itkuño uterak päñku dápän yewäpäñ itkuk, täga kunañi nämo. Täñjirän gwägu tokätpäñ gäpe mädeni dämpän äreyän täñpän kuñkuñ.

⁴² Ude täñjirän komi ämatä äma komi yotken irani unitä akumañ paotpeñ kuneñ yän nadänpäñ kumän-kumän dämpäkta nadänkuñ. ⁴³ Upañkañ intäjukun ämani Julius unitä Poltä paotta bitnäñpäñ yäniñ bitnäñkuk. Yäniñ bitnäñpäñ yäwetkuk; Äma gwägu orañpäñ nadäwani uwä gwägu gänañ intäjukun tubäpeñpeñ kukñi udude kañ kut yäk.

⁴⁴ * Täñjirä ätuwä gäpe täño päya kujat moräk-moräk itkañ ño yäpmänkañ gwägu gänañ tubäpeñkañ uterak kukñi udude kañ kut yäk. Ude yäwänkañ Juliustä yänkuko udegän täñpeñ kukñi udude kuñ

---

* **27:44:** Apos 27:22-25

moreŋkuməŋ. Təŋpəkaŋ notninpak kubä nämo tena datkuk.

28

¹ Eruk gägäni-ken udude kudup säkgämän ahəŋ moreŋpəŋ ŋode kaŋpəŋ nadəŋkuməŋ; Njo gwägu bämopi-ken kome täpuri wäpi Malta. ² * U iritna kome mähemtä säkgämän kubä təŋ nimiŋkuŋ. Iwän mänit bumta təŋirän kome mähemtä kädəp ijiŋpəŋ yəŋnikŋat pəŋku nipmanpə äŋəriŋpəŋ kom taŋkuməŋ. ³ Təŋkaŋ Poltä kädəp ätukät yəpməŋ pəbä pewän ijiŋkuŋ. Kädəp yəpməŋ äbuko u gənaŋ gämok kubä parirän nämo kaŋkaŋ pewän jiwəkaŋ komi nadəŋpəŋjä äbəmaŋ pəbä Pol keriken iŋgämän pewəpəŋ itkuk. ⁴ Təŋirän ämawebe u naniktä gämoktä Pol keriken iŋgämän pewəpəŋ irirän kaŋpəŋ ini-tägän näwetgawet ŋode təŋkuŋ; U kawut! yäk. Äma ŋowä äma däpani käwep! Gwägu gənaŋ nämo kumako unita anutunin Yəpməŋ Daniwanitä nämo kaŋ-korewayəŋ yäk. ⁵ * Upəŋkaŋ Poltä gämok u kwarut manpən kädəp gənaŋ əpmonpəŋkaŋ käyäm ba bäräpi kubä nämo ahəŋ imiŋkuk. ⁶ Ämawebe Pol gupi manpən akwän këna yəŋkaŋ, ba kuməŋpəŋ man parän këna yəŋkaŋ irä waŋkuŋ. Pol gupi-ken imaka kubä nämo ahəŋirän kadäni kəroni irä wawəpəŋ yəŋkuŋ; Wära! Njowä anutu kubä! yäk.

⁷ Kome yotpärare itkunjo u dubini-ken uwä kome täpuri itkuk. Kome uwä Malta təŋo watä intäjukun äma wäpi Publius unitəŋo. Äma unitä nimagut yəpməŋ ini yotken pəŋku nipmanpəŋ

* 28:2: 2Ko 11:27 * 28:5: Mak 16:18

kepma yaräkubä udetä watä säkgämän it nimiņkuk. ⁸ Täņkaņ Publius nani uwä käyäm pähap ŋode täņkuk; Gup kädäp kädäp ba terak täkgän täņkuk. Täņirän Pöltä dubini-ken kuņpäņä Anutu-ken yäņapik man yäņpäņ keru gupi terak peņirän uterakgän tägaņkuk. ⁹ Ude täņirän käyäm ikek kome u nanik ätutä biņam u nadäņpäņ Polkengän äbäņirä u imaka, yäpäņ tägawäpäņ yepmak täņkuk. ¹⁰ Täņpäkaņ kome u naniktä imaka imaka säkgämän täņ nimik täņkuņ. Säkgämän täņ nimiņpäņ kunayäņ täņitna kädetta imaka, täņkentäņ nimiņkuņ.

Pol kuņatkä Rom kome ahäņkuk

¹¹ Kome ugän komepak yaräkubä ude itna tärewäpäņ Aleksadria nanik gäpe kubä terak äroņkumäņ. Gäpe uwä kome ugän it yäpmäņ kuņirän mänit kadäni täreņkuk. Gäpe u iņami terak anutu jopi kubä wäpi Sus, unitäņo nanaki yarä täņo wäranitä itkumän. ¹² Uterak äroņpeņ kumaņ päņku Sirakus yotpärare-ken ahäņpäņ kepma yaräkubä ude itkumäņ. ¹³ Itna täreņirän Sirakus peņpeņ kumaņ yotpärare kubä wäpi Rekiu u ahäņkumäņ. Ahäņpäņ patkumäņo yäņewänä mänit bure kädä naniktä piäņirän kome u peņpeņ kuņkumäņ. Kuņtängän kepma yaräkubä uken kome kubä wäpi Puteoli ahäņkumäņ. ¹⁴ Yotpärare uken äbot täņpani ätu yabäņ ahäņkumäņ. Yabäņ ahänakaņ ukät penta itta niwet yabäņkuņ. Täņkaņ kepma 7 ude ukät itkumäņ. Itna täreņirän yepmaņpeņ ninin kuroņ kuņkä eruk Rom yotpärare taņi pähap u dubin ahäņkumäņ. ¹⁵ Rom nanik äbot täņpani unitä ninta äbäkaņ yäņ biņam

nadänpänjä kädet miñin nibänpänj nimagutnayänj äbuñ. Äbänpänj kome kubä wäpi Apius täño käbeyä bägup, ba Äma ban nanik yepmanñpani yot yaräkubä itkuñ-ken uken nibän ahänkuñ. Nibän ahäwakanj Poltä yabänpänj bänep oretoret pähap nadänpänj Anutu bänep täga man iwetkuk. ¹⁶ * Eruk Rom yotpärare äronakanj Rom gapmantä Pol nadänj imiñpänj yot inigän kubä iniñ kirenkanj komi äma kubä watäni irekta teñkuk.

Rom kome Jesu täño manbiñam yänahänjuk

¹⁷ * Eruk, Pol Rom kome ahänpänj kepma yaräkubä ude itkanj Juda täño äma ekäni ekänita yänpewän äbuñ. Äbä käbeyä täñ irirä man ñode yäwetkuk; Notnaye, näk imaka waki kubä äbotniye täño wäpi yäpmänj äpäkta nämo täk täyat, ba äbekniye oraniye täño täktäk kädet u iwatta nämo yäjiwät tak täyat. Ude nämo täk täyat upänkanj Jerusalem komi yotken nepmanpä Rom gapman kerit terak itkut. ¹⁸ * Täñpakanj Rom gapmantä näkño man u yäpmänj daninpäñ kawänä näk imaka waki kubä kumäkta biñam nämo täñkut. Unita nanin kirenpewän jop äpämanj kukta nadänkuñ. ¹⁹ * Upänkanj Juda naniktä man u utkuñ. Unita jide täñpet yän nadänpänj ñode yänkut; Sisatä ini näkño man yäpmänj daninpäñ kanj kawän yän yänkut. Täñ, man uwä Juda notnaye manken yepmakta yänpänj nämo yänkut. ²⁰ * Eruk notnaye, mebäri imata ño äbätat yän täwerayän yänpänj inta yänpewa äbakanj.

* **28:16:** Apos 24:23   * **28:17:** Apos 25:8   * **28:18:** Apos 26:31

* **28:19:** Apos 25:11   * **28:20:** Apos 24:15; Apos 26:6-7

Nadakaan? Näk imaka u Isrel amawebe nintä kakta itsämänpäñ kuñatkumän unita nadäkinik täyat yäk. Mebari unitagän yänpäñ topmäk-topmäkken ño itat yäk.

²¹ Yäwänä ñode iwetkuñ; Judia nanik äma ätutä gäka manbiñam kubä nämo pewä yäpmän äbuñ. Ba Juda notniye kubätä gäka man waki kubä nämo päbä niwetkuk yäk. ²² * Upänkañ gäkña u ba unita nadäk täyan u yänahänjiri nadänayän yäk. Imata, nin ñode nadäkamän; Juda äbot bämopninken äbot kodaki ude ahänkuño unita amawebe komeni komenitä yänpäñ-yabän yawat täk takaan yäk.

²³ Ude yänpäñ eruk käbeyä äneni täkta kepma kubä iwoyänkuñ. Eruk kepma iwoyänkuñ-ken uken amawebe bumta yot Poltä itkuk-ken ugän äbä itkuñ. Äbä irakaan tamimañtä päñku bipäda käron päke uwä Poltä Anututä intäjukun itkan yabän yawat epäni täk täyak unitäño manbiñam yänahänpäñ yäwet yäpmän kuñkuk. Jesuta nadäkinik täñ imut yänpäñ ehutpäñ manbiñam ätu Moses täño бага man ba man profettä kudän täwani nadäwä tumäkta uterak yäwetpäñ yäwoñärenkuk. ²⁴ Yäjirän äma ätutä nadänpäñ Pol man siwoñi yäyak yän nadänkuñ. Täñ, ätutäwä unita nadäkinik nämo täñ imiñkuñ. ²⁵ * Ude täñpäñ ini-tägän man wärät-wärät yänpäñ kuñkä akumañ kunayän täñkuñ. Akumañ kunayän täñirä Poltä pengän ñode yäwetkuk; Kudupi Munapiktä äbekjiye orajiyeta yänpäñ profet Aisaia u meni terak man bureni ñode yänahänkuk;

* 28:22: Apos 24:14 * 28:25: Mat 13:14

- 26 *Gäk ämawebe äbot uken kuŋkaŋ man ŋode yänhäŋpäŋ yäwet; Manbiŋam kadäni nadänayän täkaŋ upäŋkaŋ unitäŋo mebäri nämoinik api nadäwä tumneŋ. Ba dapun käroŋ täŋ yäpmäŋ kunayän täkaŋ upäŋkaŋ imaka bureni kubä nämö api kaŋpäŋ nadäneŋ.*
- 27 *Nämö, ämawebe uwä bänepi ukät-pipiwani unita jukuni pik täŋirä man nämö nadäk täkaŋ, ba dapuri imaka, täŋpipiŋkuŋ. Ijiwä kwäpäŋ imaka u kaŋpäŋ mebärini kaŋpäŋ nadäwä tumbäpäŋ uyaku bänepi äyänutpeŋ näkken äbänirä näkä äneŋi yäpa tägakäneŋ. Upäŋkaŋ nämö!* *Ais 6:9,10*

28-29 * Poltä ude yänpäŋ ŋode yäkgän täŋkuk; Juda äma in, ket ŋode nadäwut; Anututä yäpätägak epän täŋkuko uwä guŋ äbotta biŋam täyak yäk. Unitä man u nadänpäŋ nadäkinik api täneŋ! yäk.

30 * Täŋpäkaŋ Rom kome uken Poltä yot kubäta gwäki peŋkaŋ pat täŋkuko ukengän it yäpmäŋ kuŋirän obaŋ yarä täŋkuk. Ude täŋkaŋ ämatä känayän äbänirä yabänkaŋ äbäkotgän yänpäŋ yämagut täŋkuk. 31 * Yämagut päbä yepmaŋpäŋ Anututä intäjukun itkaŋ yabän yäwat epäni täk täyak unita, ba Ekäni Jesu Kristo täŋo manbiŋam u yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋit täŋkuk. Man u yänhäkta umun kubä nämö nadänkuk, ba äma kubätä nämö iniŋ bitnäŋkuk. Ugän.

* 28:28-29: Sam 67:2; Luk 3:6; Apos 13:46, 18:6 * 28:30: Apos 28:16 * 28:31: Apos 28:23

Anutu Täño Man
The New Testament and portions of the Old Testament
in the Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen na sampela Olpela Testamen long
long tokples Tuma-Irumu long Niugini

copyright © 1997, 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tuma-Irumu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

914cbf46-f59a-54d1-b209-0f763534edb5